

ZOFIA ŻYDANOWICZ

BIBLIOGRAFIE NARODOWE BIEŻĄCE

PRZEWODNIK

WARSZAWA 1973

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY

ZOFIA ŻYDANOWICZ

BIBLIOGRAFIE NARODOWE BIEŻĄCE

PRZEWODNIK



WARSZAWA 1973

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Projekt okładki i karty tytułowej:
Ewa Fryszlak-Szemioth

3299

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
I. BIBLIOGRAFIE NARODOWE	8
AUSTRIA	8
<i>Oesterreichische Bibliographie</i>	9
BELGIA	12
<i>Bibliographie de Belgique</i>	13
BUŁGARIA	15
<i>Bułgarski Knigopis</i>	15
CZECHOSŁOWACJA	19
<i>Bibliografický Katalog ČSR</i>	21
<i>Bibliografický Katalog</i>	23
DANIA	26
<i>Dansk Bogfortegnelse</i>	27
FINLANDIA	29
<i>Suomen Kirjallisuus</i>	29
FRANCJA	31
<i>Bibliographie de la France</i>	31
<i>Biblio</i>	36
<i>Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale</i> [Katalog Główny druków Biblioteki Narodowej]	37
<i>Catalogue général des livres imprimés 1960—1964</i>	39
JUGOSŁAWIA	40
<i>Jugoslovenska Bibliografija</i>	41
<i>Bibliografija Jugoslaviје. Knjige, brošure i muzikalije</i>	42
NRD i NRF :	44
NRD	45
<i>Deutsche Nationalbibliographie</i>	45
NRF	49
<i>Deutsche Bibliographie. Wöchentliches Verzeichnis</i>	49

NORWEGIA	52
<i>Norsk Bokfortegnelse</i>	53
RUMUNIA	54
<i>Bibliografia Republicii Socialiste Romania</i>	55
STANY ZJEDNOCZONE	57
<i>The Publisher's Weekly</i>	58
<i>The Cumulative Book Index</i>	58
<i>Katalogi Biblioteki Kongresu</i>	61
<i>The National Union Catalog. A Cumulative Author List</i>	63
<i>Library of Congress Catalog. Books: Subjects</i>	65
SZWAJCARIA	67
<i>Das Schweizer Buch</i>	68
<i>Schweizer Bücherverzeichnis</i>	70
SZWECJA	71
<i>Svensk Bokförteckning</i>	71
WĘGRY	74
<i>Magyar Nemzeti Bibliografia</i>	75
WIELKA BRYTANIA	78
<i>The British National Bibliography</i>	79
<i>General Catalogue of printed Books</i>	81
WŁOCHY	84
<i>Bollettino delle Pubblicazioni Italiane</i>	85
<i>Bibliografia Nazionale Italiana</i>	87
<i>Bibliografia Nazionale Italiana. Catalogo alfabetico annuale</i>	88
ZWIĄZEK RADZIECKI	89
<i>Knižnaja Letopis. [Wykaz książek]</i>	90
<i>Eżegodnik Knigi [Rocznik Książki]</i>	95

II. BIBLIOGRAFIE MIĘDZYNARODOWE 97

Theodore Besterman: <i>A world bibliography of Bibliographies.</i> [Międzynarodowa bibliografia bibliografii]	97
L. N. Malcès: <i>Les sources du travail bibliographique.</i> [Źródła pracy bibliograficznej]	100
Max Arnim: <i>Internationale Personalbibliographie.</i> [Międzynarodowa bibliografia osobowa]	102
<i>Index Translationum. Répertoire international des traductions.</i> [Międzynarodowy wykaz przekładów]	103

INDEKS BIBLIOGRAFII 107

WSTĘP

Wśród informatorów, którymi posługuje się pracownik służby informacyjnej, bibliografie narodowe stanowią narzędzie pracy o wielkiej wadze i użyteczności.

W każdej pracy informacyjnej można dostrzec dwie zasadnicze fazy działania: pierwsza to szukanie i gromadzenie wiadomości w celu osiągnięcia koniecznej „znajomości rzeczy”; faza druga to przekazywanie tego zasobu wiadomości zainteresowanym.

Przy rozwiązywaniu zagadnień jakie następuje praca informacyjna w dziedzinie piśmiennictwa, funkcja bibliografii zarówno w pierwszym jak i w drugim etapie działania wysuwa się na pierwszy plan. Bibliografia bowiem jest gromadzeniem wiadomości o dziełach piśmiennictwa i bibliografia jest jednocześnie głównym sposobem ich przekazywania. Z tego punktu widzenia bieżące bibliografie narodowe wykazują pewne specyficzne właściwości, które już z góry określają ich rolę i zadania w pracy informacyjnej. Cecha pierwsza, najistotniejsza, to dążenie do uchwycenia bieżącego piśmiennictwa, które właśnie powstaje, do kompletnego zarejestrowania wszystkiego, co ostatnio ukazało się w druku.

Cecha druga, jakkolwiek jest właściwa nie tylko bibliografiom bieżącym, w przypadku obcych bibliografii narodowych ma specjalne znaczenie dla pracowników informacji. Bibliografie te bowiem dają się czytać i rozumieć bez znajomości języka, w jakim zostały napisane.

Dzieje się tak dzięki metodzie ich opracowania, ogólnie przyjętym normom opisu, które jakkolwiek różnią się w poszczególnych bibliografiach drugorzędnymi szczegółami zapisu, pozwalają nam bezbłędnie odczytać najistotniejsze informacje o świeżo wydanym druku, a więc: autora, tytuł, miejsce i rok wydania, wydawcę i objętość dzieła. Układ systematyczny najczęściej stosowany w tych bibliografiach dostarcza nam również wiadomości o treści dzieła.

Dobrze zrobiony i odczytany opis książki w bibliografii narodowej mówi często o książce więcej niż gdybyśmy mieli możliwość zobaczyć ją, czy wziąć na chwilę do ręki.

Ośrodek informacji, mający do dyspozycji bieżące bibliografie naro-

dowe zagraniczne, rozporządza warsztatem, który pozwala mu na znaczne rozszerzenie zakresu udzielanych pomocy. Umożliwia mu wyjście poza określone zamknięte środowisko i śledzenie bieżących wydawnictw na całym świecie, wskazanie czytelnikowi najnowszej wszechstronnej literatury na określony temat, ustalenie danych bibliograficznych poszukiwanej książki, bez czego niemożliwe jest dotarcie do niej.

Przegląd bibliografii narodowych zawarty w tej książce ma na celu ukazanie każdej z omawianych bibliografii jako uporządkowanej całości, do której prowadzą drogi czasem zupełnie proste, czasem trochę kręte, ale zawsze zakończone dojściem do celu.

O wyborze bibliografii zdecydowały kryteria oparte na doświadczeniu zdobytym przez konkretny ośrodek informacji. Wybór ograniczono do repertuaru najczęściej wykorzystywanych bibliografii. Są to bibliografie narodowe państw sąsiadujących z nami, z którymi łączy nas ożywiona wymiana kulturalna, a także bibliografie wielkich przodujących krajów. Wybór został poszerzony o katalogi wielkich bibliotek Europy i Ameryki, które w nie mniejszym stopniu informują o bieżącym piśmiennictwie świata.

Koniecznością okazało się również omówienie najważniejszych bibliografii międzynarodowych, a mianowicie niezbędnego w pracy informacyjnej dzieła T. Bestermana: *A world bibliography of bibliographies*, L. N. Malclès: *Les sources du travail bibliographique*, które są przewodnikami po bibliografiach całego świata. Ostatnie omówione bibliografie to M. Arnim: *Internationale Personalbibliographie* oraz *Index Translationum* umieszczone ze względu na ich wielką użyteczność w pracy informacyjnej.

Bibliografie zostały opracowane, o ile to tylko było możliwe, według planu, którego główne punkty zostały wyeksponowane w poszczególnych rozdziałach, w celu łatwiejszego znalezienia tych informacji o bibliografiach, które są pracownikowi w danym momencie potrzebne.

Plan ten uwzględnia:

- 1) krótkie wiadomości historyczne umieszczające omawianą bibliografię w pewnym ciągu chronologicznym jako jedno z ogniw informacji o danym piśmiennictwie;
- 2) krótkie omówienie uwzględnionych przez bibliografię wydawnictw, mające zorientować czytelnika w jej kompletności;
- 3) szczegółowa charakterystyka opisu bibliograficznego z uwypakowaniem różnic i osobliwości w poszczególnych bibliografiach;
- 4) omówienie układu bibliografii;*

* Schematy klasyfikacji są cytowane w przekładzie polskim ze ścisłym zachowaniem zastosowanej w bibliografii numeracji działów.

- 5) charakterystyka i funkcje indeksów;
- 6) zwięzłe wymienienie wydawnictw bibliograficznych uzupełniających bibliografię narodową.

Poza bibliografiami międzynarodowymi, które tworzą oddzielny rozdział, inne bibliografie są omówione w porządku alfabetycznym nazw krajów.

I. BIBLIOGRAFIE NARODOWE

A U S T R I A

Historia

Pierwsze próby bieżących wykazów ukazującego się w Austrii piśmienictwa sięgają roku 1853. Mają one charakter dodatków lub rubryk tygodniowych zamieszczanych w czasopismach poświęconych literaturze lub księgarstwu.

Próby usamodzielnienia takich publikacji, nadania im formy samostyjnych wydawnictw, podejmowane od r. 1858 nie miały charakteru trwałego z powodu trudności w zdobyciu dla nich stałej podstawy finansowej. Najdłużej ukazywał się *Österreichische Catalog* (1860—1870), wznowiony później w postaci półrocznika w latach 1883—1888. Był on wydawany przez Związek Austriackich Księgarzy (*Verein der Österreichischen Buchhändler*) w Wiedniu i miał wykazywać wszystkie publikacje ukazujące się na terytorium Austrii, łącznie z wydawnictwami w językach narodów wchodzących w skład cesarstwa, a więc: w czeskim, polskim, słowackim, ruskim, serbskim, węgierskim, włoskim.

Przez cały ten czas publikacje austriackie w języku niemieckim były rejestrowane w niemieckich bibliografiach bieżących i retrospektywnych wydawanych w Lipsku.

Obecnie austriacka bibliografia narodowa nosi tytuł *Oesterreichische Bibliographie* i ukazuje się od r. 1946 jako wydawnictwo redagowane przez Bibliotekę Narodową (*Österreichische Nationalbibliothek*) w Wiedniu, a finansowane przez Związek Księgarzy Austriackich (*Hauptverband des Österreichischen Buchhandels*).

Częstotliwość tego periodyku ulegała zmianom. Miał on początkowo formę kwartalnika. W r. 1947 został przekształcony na miesięcznik. Od roku 1949 ukazuje się jako dwutygodnik.

Kontynuowana jest również współpraca z obydwiema bibliografiami niemieckimi wychodzącymi na terenie Niemiec. Pozycje austriackie są wykazywane w kumulacjach bieżącej bibliografii niemieckiej wydawanej w Lipsku: *Halbjahrsverzeichnis des deutschen Schrifttums* (od r. 1945 *Jahresverzeichnis des deutschen Schrifttums*) i *Deutsches Bü-*

cherverzeichnis oraz w *Deutsche Bibliographie* opracowywanej we Frankfurcie.

Oesterreichische Bibliografie. 1946 —

Dobór materiału

Oesterreichische Bibliographie rejestruje wszystkie publikacje w języku niemieckim ukazujące się na terytorium Austrii. Obok wydawnictw książkowych uwzględnia nowe czasopisma, wydawnictwa urzędowe, prace akademickie, dyplomowe, mapy i nuty (do r. 1948). Nie obejmuje prac o Austrii wydawanych poza granicami kraju.

Opis bibliograficzny

Zasadnicze elementy opisu bibliograficznego to: hasło autorskie, lub tytułowe, tytuł dzieła, adres wydawniczy, opis zewnętrzny dzieła, adnotacja.

Z tekstu opisu wyodrębnia się przede wszystkim hasło autorskie lub tytułowe. Nazwisko autora ujęte w nawias kwadratowy oznacza, że dzieło było wydane pod pseudonimem, który według przepisów stosowanych w tej bibliografii powinien być zawsze rozwiązany. W przypadku dzieła anonimowego lub zbiorowego jako hasło został wysunięty najważniejszy rzeczownik tytułu (Stichwort).

Tytuł dzieła jest oddzielony od hasła dwukropkiem lub kreską. Jest on kopią karty tytułowej książki, powtarza więc nazwisko autora występujące w hasle, wymienia pseudonim, jeśli autor użył go w publikacji, oraz nazwiska innych współautorów dzieła. Główne wyrazy tytułu (Stichwort) są spacjeowane. Spacjeowany druk wskazuje, że wyraz ten wszedł jako hasło do indeksu znajdującego się na końcu bibliografii. W opisach przekładów tytuł oryginału znajduje się w nawiasach okrągłych po tytule niemieckim. Zaznaczony jest również język tłumaczenia.

Adres wydawniczy oddzielono poziomą kreską od reszty opisu. Poszczególne części adresu wydawniczego występują w następującej kolejności: miejsce (często kilka miejscowości), po dwukropku nazwa wydawnictwa, rok wydania. Później następuje ilość stron oraz format dzieła oznaczony przy pomocy różnych symboli. Najczęściej jest to skrót: gr z cyfrą odpowiadającą właściwemu formatowi np. gr 8°. Nie należy tego symbolu mieszać z podobnym skrótem zaczynającym się od dużej litery: Gr., po którym następuje również cyfra, ale mająca zupełnie inne znaczenie np. Gr 10. Skrót ten jest odsyłaczem do grupy schematu klasyfikacji oznaczonego numerem 10.

W przypadku wydawnictw seryjnych po formacie występuje jeszcze nazwa i numer serii w nawiasach okrągłych. Nazwy numerowanych serii

występują jeszcze w postaci opisów skróconych odsyłających do opisu głównego.

Krótkie adnotacje przy niektórych pozycjach informują o poprzednim wydaniu dzieła, sygnalizują jego rejestrację w poprzednich rocznikach *Oesterreichische Bibliografie*, podają wiadomości o bibliografiach, płytach załączonych, o częstotliwości czasopisma.

Tak jak w większości bibliografii narodowych normy opisu bibliograficznego zostały uzgodnione ze Związkiem Księgarzy Austriackich, dla którego potrzeb wprowadzono do pozycji elementy niezbędne dla handlu, jak cena czy rodzaj oprawy. Cena książki jest podana w walucie austriackiej, niemieckiej i szwajcarskiej. Informacje te są umieszczone oddzielnie jako informacja dodatkowa (z prawej strony pozycji na dole). W pierwszym półroczu wydawnictwa (1946) opis pozycji zawierał jeszcze sygnaturę Biblioteki Narodowej umieszczoną z lewej strony opisu (na dole).

Pozycje bibliografii są numerowane, przy czym podobnie jak w *Deutsche Nationalbibliographie* każdy zeszyt ma oddzielną numerację. Pozycję więc określają dwie liczby: numer zeszytu oraz numer pozycji w zeszycie.

Jak we wszystkich bibliografiach niemieckich bogactwo informacji o danej publikacji zostało osiągnięte dzięki zastosowaniu w opisie wielu skrótów, które czytelnikowi nie obeznanemu z językiem niemieckim nastroczają trudności. Objasnienia większości używanych skrótów znajdują się na pierwszej stronie wydanego w r. 1948 wykazu wydawnictw austriackich za rok 1945 pt. *Oesterreichische Bibliographie. Jahresverzeichnis 1945. (mit Ergänzungen aus 1944)* Wien 1948.

Układ bibliografii

Materiał poszczególnych zeszytów ułożono systematycznie. Schemat klasyfikacji obejmował początkowo 24 działy. W r. 1953 wprowadzono dział 25. Zastosowany układ przypomina schemat użyty w *Deutsche Nationalbibliographie*, jakkolwiek nie pokrywa się z nim całkowicie. Schemat ten jest umieszczony na początku każdego zeszytu Bibliografii i ułatwia korzystanie z żywej paginy, która na każdej stronie wymienia numer i nazwę działu, numer zeszytu oraz numer pierwszej i ostatniej pozycji zarejestrowanej na danej stronicy.

Schemat ten przedstawia się następująco:

1. Dzieła ogólne. Książka i Pismo. Szkoły wyższe.
2. Religia, teologia.
3. Filozofia, psychologia.
4. Prawo, administracja.
5. Nauki ekonomiczne i społeczne. Statystyka.

6. Polityka. Wojskowość.
7. Językoznawstwo. Nauka o literaturze.
8. Literatura piękna.
9. Literatura młodzieżowa.
10. Wychowanie i nauczanie.
11. Podręczniki.
12. Sztuka plastyczna. Przemysł artystyczny.
13. Muzyka, taniec, teatr, film, radio.
14. Historia, historia kultury. Ludoznawstwo.
15. Geografia, etnologia, podróże.
16. Mapy, atlasy.
17. Medycyna.
18. Nauki przyrodnicze.
19. Matematyka.
20. Technika. Przemysł. Rzemiosło.
21. Komunikacja.
22. Rolnictwo. Gospodarka leśna. Gospodarstwo domowe.
23. Gimnastyka. Sport. Alpinizm. Gry.
24. Kalendarze. Czasopisma. Różne.
25. Wydawnictwa zakończone. Sprostowania.

Materiał każdego działu został podzielony na dwie grupy oddzielone od siebie odstępem i poziomą kreską. Grupę drugą stanowią publikacje nie objęte handlem księgarskim.

W obydwu grupach pozycje zostały uszeregowane alfabetycznie.

Indeksy

Każdy zeszyt został zaopatrzony w indeks krzyżowy (Verfasser und Stichwortregister) obejmujący hasła autorskie, tytuły oraz najważniejsze wyrazy tytułu (Stichwort). Każda pozycja więc, o ile posiada autora, występuje w indeksie co najmniej 3 razy: pod hasłem autorskim, tytułowym, pod Stichwort, a często także pod nazwą serii.

Hasło indeksu odsyła do pozycji, jak to już było wspomniane, oznaczonej dwoma numerami: numerem zeszytu i numerem pozycji w tym zeszycie.

Oprócz indeksów w poszczególnych zeszytach bibliografii ukazuje się ich kwartalna kumulacja pt. Vierteljahrsregister. Indeks roczny Jahresregister jest kumulacją wszystkich czterech kwartałów.

Cechą rzucającą się w oczy przy korzystaniu z *Oesterreichische Bibliographie* jest jej podobieństwo do *Deutsche Nationalbibliographie*. Informacje zawarte w *Oesterreichische Bibliographie* są dokładne i precyzyjne określają daną publikację. Umieszczenie w indeksach haseł tytuło-

wych oraz Stichwort ułatwia odszukanie pozycji nawet przy niepełnych informacjach.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

W latach 1949—1953 ukazywał się roczny suplement do bibliografii narodowej pt. *Österreichische Musikbibliographie* (Austriacka bibliografia muzyczna). Od 1958 r. wybór najważniejszych publikacji z tej dziedziny ukazuje się jako roczny zeszyt specjalny *Oesterreichische Bibliographie* pt. *Praktische Musik. (Auswahl)*.

Od 1953 r. wychodzi rocznik *Handbuch Österreichs Presse, Werbung, Graphik* (Podręcznik prasy, reklamy i grafiki austriackiej) wykazujący bieżąco tytuły czasopism.

Zawartość czasopism austriackich jest sygnalizowana w niemieckiej *Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur* (Międzynarodowa bibliografia zawartości czasopism) publikowanej w Osnabrück.

BELGIA

Historia

Pierwsze próby wykazów rejestrujących bieżąco wydawnictwa belgijskie były dziełem księgarzy i miały charakter publikacji prywatnych. Poprzedniczką wydawanej obecnie belgijskiej bibliografii narodowej była *Bibliographie de Belgique* wychodząca od r. 1875 z inicjatywy księgarza brukselskiego H. Merzbacha. Był to miesięcznik wykazujący wydawnictwa belgijskie w jak najszerszym zakresie, uwzględniający książki, nuty, ryciny, mapy, plany. Miesięcznik ten składający się z kilku części dawał również przegląd treści czasopism belgijskich i wydawnictw zbiorowych pt. „*Recueils périodiques*”, publikował urzędowe akty i rozporządzenia dotyczące księgarstwa w „*Feuilleton de la Bibliographie de Belgique*” oraz poświęcał swoje łamy reklamie wydawnictw zatytułowanej „*Annonces de la Bibliographie de Belgique*”.

W ciągu lat wydawnictwo to zmieniało częstotliwość, zawartość, schemat klasyfikacji, indeksy, format, a przede wszystkim redakcję i wydawców. Do zmian najistotniejszych należy uwzględnianie od 1880 r. dzieł wydawanych za granicą dotyczących Belgii lub napisanych przez autorów belgijskich.

Od 1912 r. redakcję Bibliografii przejęła Biblioteka Królewska (*Bibliothèque Royale*), która otrzymała specjalne fundusze na regularny zakup wydawnictw drukowanych w Belgii, gdzie ustawa o egzemplarzu obowiązkowym istnieje dopiero od r. 1965.

Obecnie wydawana bibliografia nosi tytuł *Bibliographie de Belgique. Liste mensuelle des publications belges ou relatives à la Belgique acquises par la Bibliothèque Royale de Belgique* (Bibliografia Belgijska. Mieścienny wykaz wydawnictw belgijskich lub dot. Belgii nabytych przez Belgijską Bibliotekę Królewską). Tytuł wydawnictwa jest podany w dwóch językach: francuskim i flamandzkim. Całość rocznika obejmuje 12 zeszytów oraz indeksy stanowiące zeszyt 13. Od 1959 r. w skład rocznika wchodzi jeszcze jeden zeszyt specjalny (fascicule spécial) obejmujący wydawnictwa zagraniczne dot. Belgii. Redakcja bibliografii należy całkowicie do Biblioteki Królewskiej w Brukseli. Głównym wydawcą jest Ministerstwo Oświaty (Ministère de l'instruction publique).

Bibliographie de Belgique. 1912 —

Dobór materiału

Bibliografia rejestruje produkcję wydawniczą belgijską i zagraniczną związaną z Belgią, nie uwzględniając już treści czasopism ani zawartości wydawnictw zbiorowych. „Recueils périodiques” przestał ukazywać się w 1915 r. Pomija również nuty, a mapy wykazuje bardzo nieregularnie.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji dokładny, uwzględniający wszystkie najważniejsze elementy opisu rejestracyjnego odznacza się przejrzystym układem topograficznym, który polega na wyróżnieniu hasła autorskiego grubą czcionką oraz wyodrębnieniu adresu wydawniczego przy pomocy kursywy.

W opisach przekładów tytuł oryginału jest umieszczony pod pozycją i ujęty w nawiasy kwadratowe. Pod pozycją znajdują się również ewentualne nazwy i numery serii.

Każdy opis zawiera ponadto sygnaturę dzieła w Bibliotece Królewskiej (lewa strona opisu, na dole) oraz symbol klasyfikacji dziesiętnej (UKD), prawa strona opisu, na górze. Pozycje są numerowane. Numer składa się z dwóch części: końcówki bieżącej daty rocznej oraz oddzielnego od tej daty poziomą kreską — numeru kolejnego pozycji. Umieszczenie numeru z prawej strony opisu na dole nie jest zbyt wygodne dla użytkownika, który często myli go z symbolem klasyfikacji dziesiętnej znajdującym się po tej samej stronie.

Pozycje wydane za granicą posiadają przed opisem dodatkowe symbole: podwójne kółko oznacza dzieła autorów belgijskich, skośny kwadracik — dzieła pisane przez cudzoziemców. Od r. 1959 wszystkie te wydawnictwa są wykazywane w zeszycie specjalnym.

Układ bibliografii

W bibliografii zastosowano układ dziesiętny. Każdy nowy dział czy poddział rozpoczyna się liczbowym symbolem klasy umieszczonym pod nazwą działu, podaną w dwóch językach.

Strony bibliografii oprócz zwykłego liczbowania zawierają żywą paginę w postaci pierwszego i ostatniego numeru pozycji.

Indeksy

Każdy zeszyt Bibliografii zawiera indeks alfabetyczny autorów, współautorów, tytułów dzieł anonimowych i zbiorowych. (Table alphabétique des noms des auteurs et des collaborateurs ainsi que des titres des ouvrages anonymes et des collections). Wydrukowanie indeksu na kartach różniących się kolorem od reszty kart bibliografii ułatwia korzystanie.

Obok indeksu autorskiego na wewnętrznej stronie okładki znajduje się abecadłowy wykaz nazw działów użytych w danym zeszycie bibliografii (Table alphabétique des rubriques). Wykaz ten zawiera odsyłacze do numerów pozycji i jest opracowany w dwóch językach.

Zeszyt 13 bibliografii zawiera indeksy roczne również w dwóch językach. Indeksy roczne ulegały zmianom w różnych okresach czasu. Początkowo były one prostą kumulacją indeksów miesięcznych. Od r. 1942 wzbogacono je hasłami przedmiotowymi oraz tytułami dzieł literackich. W 1948 r. hasła przedmiotowe zostały wydodrębnione w oddzielnym wykazie, hasła tytułowe pominięto zupełnie. W 1957 r. redakcja Bibliografii wprowadziła znów hasła tytułowe zgromadzone jednak w oddzielnym indeksie.

Obecnie więc indeks roczny składa się z następujących części:

1. Table alphabétique des noms de auteurs et des collaborateurs ainsi que des titres des ouvrages anonymes et des collections. (Indeks alfabetyczny autorów i współpracowników, tytułów dzieł anonimowych i zbiorowych).

2. Table alphabétique des titres des oeuvres littéraires (Indeks alfabetyczny tytułów dzieł literackich).

3. Table alphabétique des sujets (Indeks haseł przedmiotowych).

4. Liste alphabétique avec adresses des éditeurs belges mentionnés dans les notices bibliographiques des douze fascicules mensuels (Alfabetyczny wykaz wydawców i ich adresów występujących w opisach bibliograficznych w dwunastu zeszytach miesięcznych).

Pozycje indeksów są bardzo zwarte. W indeksie autorskim zawierają jedynie nazwisko autora wraz z pierwszą literą jego imienia oraz tytuł dzieła, po czym następuje numer odsyłający do pozycji w części bibliograficznej. Indeks tytułów dzieł literackich jest jeszcze bardziej lako-

niczny, ponieważ podaje jedynie tytuł dzieła, odsyłając do bibliografii po nazwisko autora. W indeksie przedmiotowym obok haseł przedmiotowych występują określniki uszeregowane alfabetycznie. Spotykamy je najczęściej po nazwach geograficznych lub dotyczących zagadnień ogólnych, np. hasło: Congo lub Littérature.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Bibliografia zawartości czasopism belgijskich ukazywała się od r. 1899 nieregularnie i z częstymi wieloletnimi przerwami. Nie wyczerpywała też wszystkich najważniejszych czasopism. Pod tytułem: *Bulletin des sommaires des périodiques de Belgique* wychodziła w latach 1943—1946, 1951—1953.

BULGARIA

Historia

Bieżąca bibliografia narodowa bułgarska *Balgarski Knigopis* zaczęła ukazywać się w roku wprowadzenia w Bułgarii prawa o egzemplarzu obowiązkowym, to znaczy w 1897 r. Aż do roku 1952 była opracowywana i wydawana przez Bibliotekę Narodową Cyryl i Metody w Sofii. W 1953 r. przejął to zadanie Instytut Bibliograficzny w ścisłej współpracy z Biblioteką Narodową. Od r. 1964 wydawanie bibliografii narodowej stało się znów jednym z naczelných zadań Biblioteki Cyryl i Metody.

W latach 1897—1944 *Balgarski Knigopis* ukazywał się jako rocznik. W 1945 r. stał się pismem kwartalnym, a od 1949 r. — miesięcznym. Obecnie od r. 1969 *Balgarski Knigopis* ukazuje się co dwa tygodnie. Pełny rocznik bibliografii zawiera więc 24 numery, indeks i od 1966 r. ukazujące się kwartalne suplementy pt. „Priloženija”.

Balgarski Knigopis. 1897 —

Dobór materiału

Balgarski Knigopis ma być możliwie pełnym wykazem całej produkcji wydawniczej Bułgarii. Obejmuje więc: książki, czasopisma (nowe tytuły), wydawnictwa muzyczne, dzieła graficzne, wydawnictwa kartograficzne.

Kwartalne suplementy „Priloženija” rejestrują wydawnictwa o ograniczonym zasięgu, prace doktorskie oraz inne publikacje nie objęte handlem księgarskim.

Opis bibliograficzny

Cechą charakterystyczną opisu pozycji w bibliografii bułgarskiej jest duża ilość szczegółowych informacji o książce.

Hasło autorskie jest wyodrębnione grubością i wielkością czcionki.

Tytuł utworu zawiera dodatkowe informacje o rodzaju literackim opisywanego utworu (powieść, poezja, nowela), wymienia współpracowników, ilustratorów, autorów przedmowy czy posłowia. Tytuły oryginałów w opisach przekładów są umieszczone bezpośrednio po tytule i ujęte w nawiasy kwadratowe. Miejsca wydania mają pełne brzmienie oprócz stolicy Bułgarii Sofii, która oznaczona jest zawsze literą S. Po miejscu wydania i nazwie wydawnictwa następuje rok publikacji, ilość stron z zaznaczeniem ilustracji, format dzieła rejestrowany niejednolicie, w centymetrach lub symbolach liczbowych, nazwa serii podana w nawiasach, wysokość nakładu, oprawa.

Opis pozycji do r. 1968 zawierał jeszcze numer drukowanej karty katalogowej składający się z dwóch liczb: numeru karty i rocznika bibliografii. Z prawej strony na dole znajduje się symbol klasyfikacji dziesiętnej (od r. 1965).

Niemal każda pozycja zawiera krótkie adnotacje sygnalizujące bibliografie, streszczenia, nazwiska autorów dzieł zbiorowych, a niekiedy informacje o treści.

Podobne zasady zastosowano w opisie dzieł grafiki, nut, kartografii i czasopism uwzględniając oczywiście odrębność wydawnictw. W opisie czasopism występują skróty nazw organizacji i instytucji sprawczych. Wykaz tych skrótów i ich rozwiązania znajdują się na końcu każdego numeru bibliografii pt. „Sakrašćenija”.

Wszystkie pozycje są numerowane. Numer pozycji znajduje się u góry opisu z lewej strony.

W r. 1969 wprowadzono do opisu zmiany. Numer kolejny pozycji został umieszczony z lewej strony na dole. Usunięto z opisu numer drukowanej karty katalogowej, a tytuły oryginałów w opisach przekładów przeniesiono do adnotacji.

Układ bibliografii

Do roku 1927 materiał poszczególnych roczników bibliografii był uszeregowany alfabetycznie. Od r. 1928 wprowadzono układ systematyczny. Schemat klasyfikacji znajduje się w każdym pierwszym zeszycie rocznika.

Obecnie stosowany schemat klasyfikacji wzorowany na schemacie użytym w bibliografii narodowej Związku Radzieckiego został wprowadzony w r. 1953. Dzieli on materiał każdego zeszytu na 28 działów zasadniczych. W obrębie poszczególnych działów pozycje są ułożone alfab-

tycznie. Schemat ten obejmuje jedynie druki zwarte. Nuty, grafika, kartografia i czasopisma są wykazywane w oddzielnych rozdziałach. Wyodrębnienie tych rodzajów wydawnictw w osobnych rozdziałach przechodziło pewne fazy. Najwcześniej zostały wydzielone czasopisma.

Obecny schemat klasyfikacji przedstawia się następująco:

- I. Marksizm-Leninizm
- II. Komunistyczne Partie
- III. Budownictwo socjalistyczne i komunistyczne
- IV. Stosunki międzynarodowe
- V. Filozofia
- VI. Historia
- VII. Ekonomia polityczna
- VIII. Planowanie. Statystyka. Sprawozdawczość. Organizacja i kierowanie przemysłem
- IX. Finanse
- X. Praca
- XI. Prawo. Ustrój państwowy
- XII. Wojskowość. Obrona narodu
- XIII. Przyrodoznawstwo. Matematyka
- XIV. Technika. Przemysł
- XV. Gospodarstwo wiejskie
- XVa. Spółdzielczość
- XVI. Handel. Żywnienie zbiorowe
- XVII. Transport. Komunikacja
- XVIII. Zagadnienia komunalne
- XIX. Ochrona zdrowia. Medycyna
- XX. Kultura fizyczna. Sport
- XXI. Kultura. Nauka. Oświata
- XXII. Drukarnstwo. Księgoznawstwo
- XXIII. Sztuka
- XXIV. Językoznawstwo
- XXV. Nauka o literaturze. Literatura piękna. Folklor
- XXVI. Literatura dla dzieci i młodzieży
- XXVII. Ateizm. Nauka i religia. Religia
- XXVIII. Informatory o charakterze ogólnym. Zbiory o treści mieszanej

Niektóre roczniki zawierają również statystykę ruchu wydawniczego dołączoną do rocznika Bibliografii w postaci tablic (1945—1952, 1954, 1955).

Oddzielne omówienie należy się metodzie numerowania pozycji rzadko stosowanej w bibliografiach narodowych. Wprowadza ona do biblio-

grafii bułgarskiej pewną zawilóść spowodowaną tym, że wyodrębnione w osobne rozdziały wydawnictwa muzyczne (Notni izdanija), graficzne (Grafičeski izdanija), mapy (Kartografski izdanija) i czasopisma (Periodični izdanija) posiadają własną numerację. Aby zaradzić kolizji, jaka musi zachodzić między równolcgłymi ciągami numerów, redakcja bibliografii wprowadziła znaki wyróżniające poszczególne rodzaje wydawnictw odrębne dla wydawnictw graficznych, odrębne dla czasopism, nut i kartografii. Symbole te umieszczane przy numerach pozycji ulegały zmianom. Początkowo stosowano gwiazdki wyróżniające dzieła muzyczne i grafikę. Szybko jednak gwiazdki okazały się niewystarczające wobec chęci wyróżnienia jeszcze innych typów wydawnictw. Wprowadzono więc duże litery, drukowane grubą czcionką i łatwe do interpretacji jak litera K dla wydawnictw kartograficznych, P — dla periodyków, D — dla dysertacji doktorskich. Niezbędność tych znaków wystąpiła zwłaszcza przy korzystaniu z indeksów.

Indeksy

Balgarski Knigopis posiadał tylko początkowo indeksy roczne. Od 1947 r. wprowadzono indeksy do każdego zeszytu bibliografii. W latach więc 1947—1948 bibliografia zawiera również indeksy kwartalne, w okresie 1949—1968 pojawiają się indeksy miesięczne, a od 1969 r. dwutygodniowe.

Indeksy roczne (Godišni pokazalci) ulegały wielkim wahanom. Zmieniała się zarówno ich ilość jak i rodzaje. Niektóre z nich przetrwały jednak wszystkie okresy zmian i stabilizacji bibliografii i te stanowią główny trzon indeksów *Balgarskiego Knigopisu*. Jest to: Indeks nazwisk osobowych (Godišen pokazalec na ličnite imena).

Indeks tytułów dzieł zbiorowych (Godišen pokazalec na kolektivnite avtori).

Indeks tytułów dzieł anonimowych (Godišen pokazalec na zaglavijata).

Indeksy te obejmują również materiały zawarte w rozdziałach specjalnych z wyjątkiem czasopism. Materiały te: mapy, dysertacje doktorskie, grafika, wydawnictwa muzyczne posiadają również oddzielne indeksy roczne.

Od r. 1961 ukazuje się indeks roczny serii (Godišen pokazalec na serijite). Hasła indeksu serii podają nazwę serii, jej numer oraz skrócony opis wymieniający autora i tytuł dzieła.

Indeks przedmiotowy (Pokazalec na predmetnite grupi), a raczej indeks haseł rzeczowych występuje tylko w paru pierwszych rocznikach bibliografii powojennej. Zaniechano go bardzo prędko.

Niektóre roczniki zawierają również indeks wydawców czasopism.

Bibliografia bułgarska nie jest łatwa w korzystaniu. Trudność stanowi wydawnictwa specjalne włączone jako oddzielne wykazy o własnej numeracji do odpowiednich zeszytów bibliografii (nie wszystkich). Bibliografia więc posiada kilka równoległych liczbowań. Żaden z indeksów nie informuje nas, w którym zeszycie bibliografii znajduje się poszukiwany numer, opatrzony symbolem literowym.

Od r. 1957 na karcie tytułowej każdego zeszytu umieszczono informację o jego zawartości numerowej. Od 1963 r. — również o numerach liczbowań specjalnych. Ułatwia to poszukiwania, nie zwalnia jednak z konieczności czytania kart tytułowych każdego zeszytu, co w rocznikach oprawionych jest dość żmudne.

W rocznikach 1961 i 1962 w indeksach czasopism zastosowano podawanie podwójnego numeru pozycji składającego się z numeru zeszytu oraz numeru pozycji. Taka metoda numerowania stosowana z powodzeniem w *Deutsche Nationalbibliographie* usunęłaby, a przynajmniej zmniejszyła tę trudność. Zarzucono ją jednak bardzo szybko, nie próbując nawet rozszerzyć jej zastosowania na inne indeksy.

Wykazy skrótów użytych w opisach bibliograficznych znajdują się w poszczególnych zeszytach bibliografii za lata 1945—1948. Należy zwrócić uwagę, że występujące na końcu każdego zeszytu Sakrašćenija zawierają jedynie skróty nazw organizacji i instytucji występujących w opisie czasopism.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Od r. 1958 ukazuje się *Balgarski muzikalen knigopis*, który rejestruje dzieła muzyczne i prace poświęcone muzyce. Od 1964 r. wydaje go Biblioteka Narodowa Cyryl i Metody.

Bibliografia zawartości czasopism *Letopis na periodičnija pečat* jest również publikowana przez Bibliotekę Narodową od r. 1952 w postaci przeglądu miesięcznego, do którego są opracowywane roczne wykazy autorów i czasopism wykorzystanych.

CZECHOSŁOWACJA

• Historia

Bieżąca bibliografia narodowa Czechosłowacji istnieje od roku 1889. Zapoczątkował ją *Česky Katalog Bibliografický* wydawany w Pradze. Był to tygodnik, który w ciągu lat zmieniał tytuł, format, częstotliwość, a także wydawcę.

Tytuł *Bibliografický Katalog* ustalił się dopiero w 1923 r.

Od r. 1929 wydawcą *Bibliografického Katalogu* została Biblioteka Narodowa (Narodni Knihovna) w Pradze. W okresie od 1929 do 1946 r. bibliografia wychodziła jako rocznik. Bibliografia wydawana w rocznikach nie zaspokajała jednak potrzeb w zakresie bibliografii bieżącej. W 1933 r. wznowiono więc wydawanie również zeszytów tygodniowych, które od roku 1947, po zaniechaniu roczników stanowią jedyną oficjalną bieżącą bibliografię narodową Czechosłowacji. Jej tytuł brzmi: *Bibliografický Katalog Československe Republiky. Týždenni sešitove vydání*.

Cechą charakterystyczną *Bibliografického Katalogu* jest jego podział na części czeską i słowacką, którą redagował Instytut Bibliograficzny przy Bibliotece Uniwersyteckiej w Bratysławie. Od czerwca 1954 r. wydaje ją Matica Slovenska w Martinie.

Od 1946 r. wprowadzono podział bibliografii na trzy równoległe serie: serię A (*Knihy*) obejmującą książki wydane w Czechach, Morawach i na Śląsku, serię B (*Slovenske Knihy*) — książki wydane w Słowacji, serię C (*Hudebniny*) — wydawnictwa muzyczne.

W 1951 r. serie te otrzymują własne tytuły i zaczynają wychodzić oddzielnie jako trzy równoległe bibliografie:

Česka Kniha — w zeszytach tygodniowych.

Slovenska Kniha — w zeszytach miesięcznych.

Česke a Slovenske Hudebniny — obejmujące rocznie 10 numerów.

W r. 1955 *Bibliografický Katalog* zostaje wzbogacony o nowe serie, a mianowicie o bibliografię zawartości czasopism, która zaczyna ukazywać się również w dwóch seriach: czeskiej i słowackiej. Odtąd obejmuje on następujące bibliografie:

Česke Knihy (Książki czeskie)

Česke Hudebniny (Czeskie wydawnictwa muzyczne)

Články v Českých Časopisech (Artykuły w czeskich czasopismach)

Slovenske Knihy (Książki słowackie)

Slovenske Hudebniny (Słowackie wydawnictwa muzyczne)

Články v Slovenských Časopisoch (Artykuły w słowackich czasopismach).

Rok 1970 przyniósł następne zmiany w słowackiej części bibliografii. Tytuł „*Slovenske Knihy*” zmieniono na *Slovenska Narodna Bibliografija*. W zeszycie nr 1 1970 r. umieszczono informacje o nowej strukturze bibliografii słowackiej, która ma ukazywać się w następujących seriach:

Seria A — *Knihy* (Książki) — miesięcznik.

„ B — *Periodika* (Czasopisma) — rocznik.

„ C — *Články* (Artykuły) — miesięcznik.

Seria D — *Drobné a speciálne tlačé* (Druki okolicznościowe) — wydawnictwo nieregularne.

„ E — *Reprezentatívny vyber najvyznamnejších prac* (Wybór najważniejszych prac) — wydawn. nieregularne.

Bibliografický Katalog ČSR. 1929—1946

Bibliografický Katalog ČSR wydawany w okresie 1929—1946 wyróżnia się spośród wymienionych serii najbardziej odrębną formą.

Dobór materiału

Każdy tom Katalogu obejmuje roczną produkcję wydawniczą na terenie Czechosłowacji. Bibliografia nie uwzględnia jednak czasopism, a w rocznikach za lata 1935—45 pominięto całkowicie wydawnictwa słowackie. W roku 1946 piśmiennictwo słowackie zostało opracowane oddzielnie jako tom drugi rocznika.

Opis bibliograficzny

Każda pozycja umieszczona w Katalogu zawiera wszystkie najpotrzebniejsze informacje o opisywanej książce: hasło autorskie, tytuł, informacje o współautorach, ilustracjach, miejsce wydania, wydawcę, datę publikacji, format, ilość stron, nazwę i numer serii.

Układ bibliografii

Roczny materiał każdego tomu został podzielony na pięć wielkich grup:

1. Česke spisy (Wykazy książek czeskich)
2. Dodatky k českým spisům, jež vyšly před rokem... (Dodatkowy wykaz książek, które wyszły przed rokiem objętym bibliografią)
3. Jinojazyčné spisy (Wykazy dzieł w językach obcych)
4. Mapy
5. Hudebniny (Dzieła muzyczne).

Pozycje wszystkich grup objęte są numeracją ciągłą. Materiał każdej z nich został uporządkowany alfabetycznie. W dziale: Jinojazyčné spisy wprowadzono jeszcze dodatkowy podział na języki. Dzieła muzyczne zostały opracowane bardziej szczegółowo. Po wykazie alfabetycznym umieszczono jeszcze raz ten sam materiał w układzie systematycznym według rodzajów instrumentów. Schemat klasyfikacji ułatwia orientowanie się w wykazie.

Indeksy

Drugą część rocznika stanowią indeksy i wykazy bibliograficzne opracowane na podstawie rocznego materiału bibliografii i zestawione dość przypadkowo. Są to:

Odkazový autorský seznam (Indeks nazwisk z odsyłaczami do haseł autorskich).

Seznam pseudonymů (Wykaz pseudonimów).

Spisovatelé, kteří použili pseudonymů (Wykaz nazwisk pisarzy, którzy występują w bibliografii pod pseudonimem).

Wspólną cechą tych indeksów jest brak odsyłaczy do poszczególnych pozycji bibliografii. Hasła indeksów odsyłają do haseł autorskich bez zaznaczenia, w której grupie wydawnictw znajduje się poszukiwane hasło. Czytelnik jest więc zmuszony do prowadzenia poszukiwań w kilku układach alfabetycznych.

Następne wykazy to:

Seznam přeložených spisů do českého jazyka (Wykaz przekładów na język czeski).

Spisy přeložené do jiných jazyků (Wykaz przekładów na inne języki).

Opisy w obu wykazach są skrócone w porównaniu z opisem w części głównej bibliografii. Zawierają jednak wszystkie niezbędne elementy. Dział przekładów zakończony jest indeksem tłumaczy (Seznam překladatelů a odkazy na autory přeložených spisů), który również jak i poprzednie indeksy odsyła do haseł autorskich.

Seznam sbírek (Wykaz serii) zawiera w układzie alfabetycznym nazwy serii wydawniczych występujących w roczniku bibliografii. Jest to jedyny indeks odsyłający do numerów poszczególnych pozycji.

Krásná literatura — prósa (Wykaz dzieł literatury pięknej pisanych prozą) zawiera spis dzieł beletrystycznych w układzie alfabetycznym. Opis pozycji zawiera nazwisko autora, tytuł, wydawcę, rok wydania oraz informację o oprawie i cenę. Pozycje są nie numerowane. Wykaz nie zawiera odsyłaczy do części głównej bibliografii.

Na tych samych zasadach opracowano:

Krásná literatura — poesie (Wykaz dzieł poetyckich).

Filmové scénáře (Wykaz scenariuszy filmowych).

Spisy pro mládež (Wykaz literatury młodzieżowej).

Wszystkie te wykazy obejmujące dzieła literatury pięknej — zostały zakończone indeksem tytułów dzieł. Indeks ten odsyła do nazwiska autora, zmuszając znów czytelnika do szukania hasła autorskiego w kilku szeregach alfabetycznych.

Na końcu rocznika umieszczono indeks przedmiotowy (Večný seznam). Pod hasłami wyodrębnionymi grubością i wielkością czcionki znajdują się skrócone opisy poszczególnych pozycji. Chcąc je uzupełnić należy odszukać w odpowiednim rozdziale opis główny.

Korzystanie z tej serii roczników bibliografii jest utrudnione wskutek niedopracowania indeksów. Numeracja pozycji w cz. 1 tomu ma zna-

czenie tylko statystyczne, ponieważ, poza rzadko użytym indeksem serii wydawniczych, nigdzie nie została wykorzystana.

Pomimo tego braku, zestawienia zawarte w tej serii są ciekawe i ważne dla użytkownika.

Bibliografický Katalog o oddzielnych seriach czeskich i słowackich ukazuje się od r. 1955 w postaci 6 serii o różnej częstotliwości.

Bibliografický Katalog. 1955 —

Dobór materiału

Katalog ten ma być pełnym obrazem produkcji książek, czasopism i dzieł muzycznych w Czechosłowacji. *Česke Knihy* to tygodnik obejmujący 52 zeszyty rocznie. Równolegle wydawane *Slovenske Knihy* są wydawnictwem miesięcznym. Obie te bibliografie częściowo się pokrywają, ponieważ przy rejestrowaniu piśmiennictwa wzięto pod uwagę nie tylko język, ale i zasięg terytorialny wydawnictw. *Česke Knihy* zawierają więc dzieła słowackie wydane na ziemiach czeskich, *Slovenske Knihy* zaś — dzieła czeskie wydane w Słowacji.

Opis bibliograficzny

W opracowaniu materiału obie bibliografie posługują się tą samą metodą. Opis pozycji jest szczegółową kopią karty tytułowej dzieła. Zawiera nazwisko autora, tytuł, podtytuł, nazwisko tłumacza, język i tytuł oryginału w przekładach, nazwisko ilustratora i innych współautorów, kolejny numer wydania, miejsce wydania, wydawcę, rok, format, ilość stron, cenę, nazwę drukarni, informację o wysokości nakładu oraz o rodzaju oprawy.

Nazwisko autora widniejące w opisie umieszczone jest po raz drugi w hasle autorskim. Każda pozycja jest opatrzona znakiem klasyfikacji dziesiątnej (na górze z prawej strony). Pod opisem pozycji umieszczono hasła przedmiotowe (między czarnymi kropkami) oraz sygnaturę dzieła i numer kolejny pozycji (na dole z lewej strony). Sygnatura oraz numer pozycji są umieszczone na jednym poziomie i oddzielone od siebie małą kreską. Po numerze pozycji i znów po kresce następuje końcowa cyfra rocznika. Numery pozycji są z tego powodu mało czytelne, niejako zagubione między innymi cyframi. Trochę je uwydatnia grubość czcionki. Niemal każdy opis jest uzupełniony adnotacją, która jest zwięzłą charakterystyką treści dzieła.

Układ bibliografii

Poszczególne zeszyty bibliografii mają układ systematyczny. System klasyfikacji początkowo dziesiątny został w r. 1953 zastąpiony schema-

tem wzorowanym na klasyfikacji w bibliografiach radzieckich. Obecnie obejmuje on 31 klas, których wykaz wraz z podziałem na grupy podrzędne znajduje się w pierwszym numerze każdego rocznika bibliografii.

Schemat ten obejmuje następujące działy:

- I. Marksizm — leninizm.
- II. Komunistyczne i robotnicze partie.
- III. Komunistyczne i postępowe organizacje młodzieży.
- IV. Nauki społeczne.
- V. Filozofia. Teorie społeczne i polityczne.
- VI. Historia.
- VII. Ekonomia. Ekonomia polityczna.
- VIII. Polityczna i ekonomiczna sytuacja wewnętrzna.
- IX. Stosunki międzynarodowe.
- X. Planowanie. Statystyka. Biurowość. Księgowość.
- XI. Finanse.
- XII. Praca.
- XIII. Państwo i prawo.
- XIV. Wojskowość.
- XV. Nauki przyrodnicze.
- XVI. Technika. Przemysł.
- XVII. Rolnictwo.
- XVIII. Transport. Budowa maszyn.
- XIX. Telekomunikacja.
- XX. Handel. Dostawa.
- XXI. Gospodarka komunalna. Usługowość.
- XXII. Ochrona zdrowia. Medycyna.
- XXIII. Wychowanie fizyczne. Sport. Gry. Zabawy.
- XXIV. Kultura. Szkolnictwo i oświata. Wiedza.
- XXV. Filozofia. Językoznawstwo.
- XXVI. Nauka o literaturze. Literatura piękna.
- XXVII. Literatura młodzieżowa.
- XXVIII. Sztuka.
- XXIX. Ateizm. Religia.
- XXX. Druk. Księgoznawstwo. Bibliografia. Informacja naukowa.
- XXXI. Informatory. Encyklopedie. Kalendarze. Almanachy.

Indeksy

Zeszyty tygodniowe *Českých Knih* nie zawierają indeksów. Wprowadzono natomiast od r. 1961 półroczne indeksy autorskie i tytułowe.

Zeszyty *Slovenských Knih* również początkowo nie zawierały żąd-

nych indeksów. Od r. 1965 wprowadzono do nich indeksy autorskie i tytułowe.

Indeksy roczne zarówno w serii czeskiej, jak i słowackiej składają się z czterech części:

1. Rejstřík jímenný (Indeks autorski)
2. Rejstřík názvový (Indeks tytułów)
3. Rejstřík překladový (Indeks przekładów)
4. Rejstřík předmětový (Indeks przedmiotowy).

W serii czeskiej od r. 1957 wprowadzono indeks pseudonimów (Rejstřík pseudonymů), a od r. 1963 indeks ilustratorów (Rejstřík ilustrátorů).

Od r. 1959 niemal do każdego rocznika dołączona jest tabela statystyczna produkcji wydawniczej w danym roku obejmująca druki zwarte (Statistické tabulky neperiodických publikací).

Česky Hudebniny (Dzieła muzyczne) są kwartalną rejestracją wydawnictw muzycznych. Rocznik składa się z 4 zeszytów i z indeksów. Opis dzieł jest równie dokładny jak w *Českých Knihach*, zawiera także hasła przedmiotowe, sygnaturę i numer pozycji. Miejsce znaku klasyfikacji dziesiętnej zajmuje znak skrótowy oznaczający nazwę instrumentu.

Poszczególne zeszyty mają układ systematyczny. Schemat klasyfikacji zastosowany do muzycznej tematyki znajduje się na początku każdego rocznika.

Indeks roczny został szczegółowo opracowany. Składa się on z czterech wykazów:

1. Jímenný rejstřík (Indeks nazwisk).
2. Názvový rejstřík (Indeks tytułów).
3. Předmětový rejstřík (Indeks przedmiotowy).

Indeks nazwisk obejmuje nie tylko kompozytorów, ale również autorów i tłumaczy tekstów, który stał się podstawą libretta. Gwiazdka przed nazwiskiem i cyfrą odsyłacza oznacza nazwiska ludzi związanych z opracowaniem tekstu. Jeśli byli oni również współpracownikami części muzycznej, gwiazdka jest umieszczona z drugiej strony nazwiska.

Slovenske Hudobniny, które miały być wydawnictwem rocznym ukazują się nieregularnie jako zeszyty specjalne (Osobnitě číslo) *Slovenských Knih*.

Dwie ostatnie serie *Bibliografického Katalogu* stanowi bibliografia zawartości czasopism czeskich i słowackich ukazująca się od r. 1953. W latach 1953—1954 serie te nosiły tytuły: *Česke Časopisy* oraz *Slovenské Časopisy*. Od r. 1955 — *Články v Českých Časopisech* i równoległe *Články v Slovenských Časopisoch*.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Uzupełnienie *Českých Knih* stanowią: *Zvláštní Sešiti*. Są to bibliografie z dziedziny księgoznawstwa i czytelnictwa wydawane w formie dodatków. Mają one charakter prac autorskich o dużej wartości dokumentarnej i naukowej. Liczba ich w każdym roku jest inna. Najważniejsze jednak są te, które nabrały charakteru stałych suplementów bibliografii narodowej, jak:

Zahraniční bohémika a slovenika (Wydawnictwa czeskie i słowackie zagraniczne), ukazują się regularnie od r. 1963.

Česka grafika a mapy (Wydawnictwa graficzne i mapy czeskie) — od r. 1958.

Noviny a časopisy v českých krajích (Czeskie gazety i czasopisma) — od r. 1952.

W części słowackiej bibliografii od r. 1956 ukazują się również zeszyty specjalne „Osobnité číslo” odpowiadające „Zvláštním Sesitom”. *Bibliografický Katalog CSR* jest jedną z najbardziej ambitnych bibliografii narodowych. Obok dążenia do objęcia możliwie całej produkcji wydawniczej Czechosłowacji specjalną troską wydawnictwa jest opracowywanie licznych wielostronnie użytecznych indeksów oraz wykazów bibliograficznych, pozwalających dotrzeć do różnych dziedzin bogatego piśmiennictwa Czechosłowacji.

Szczególną zaletę *Bibliografického Katalogu* stanowią szczegółowo i wszechstronnie opracowane wykazy wydawnictw muzycznych mogące być wzorem dla innych bibliografii narodowych.

DANIA

Historia

Duńska bibliografia narodowa, tak jak w wielu krajach, powstanie swoje zawdzięcza potrzebom handlu księgarskiego i inicjatywie wydawców. Jest ona dziełem firmy wydawniczej G.E.C. Gade Forlag i od r. 1851 ukazuje się systematycznie, jakkolwiek w ciągu tak długiego okresu przechodziła głębokie przeobrażenia. Najważniejszą zmianą było przejęcie wydawnictwa przez Duńskie Biuro Bibliograficzne (Dansk Bibliografisk Kontor), które mimo swoich rozległych zadań wobec bibliotek powszechnych nawiązało w r. 1954 współpracę również z bibliotekarstwem naukowym i podjęło funkcje wydawcy bieżącej bibliografii narodowej przy współpracy z firmą Gad. Od r. 1961 Biuro Bibliograficzne nazywa się Centralą Biblioteczną (Bibliotekscentralen). W odróżnieniu od innych

krajów, gdzie podstawą wydawania bibliografii narodowej jest księgozbiór wielkiej biblioteki, działalność bibliograficzna Centrali Bibliotecznej w Danii nie jest związana z żadnym wielkim księgozbiorem. Jest to instytucja samodzielna spełniająca wobec bibliotek liczne usługi bibliograficzne i biblioteczne.

Duńska bibliografia narodowa ukazuje się pt. *Dansk Bogfortegnelse* (Duński wykaz książek) w postaci czterech wydawnictw:

1. tygodniowej rubryki bibliograficznej w czasopiśmie Związku Wydawców *Det Danske Bogmarked* (Duński Rynek Wydawniczy),
2. miesięcznika, który jest kumulacją tygodniowych odcinków,
3. rocznika *Dansk Bogfortegnelse. Aarskatalog*,
4. pięcioletnich spisów *Dansk Bogfortegnelse*.

Dansk Bogfortegnelse. 1954 —

Dobór materiału

Materiały objęte bibliografią to publikacje książkowe ukazujące się na terytorium Danii w języku duńskim, a także w językach obcych. Centrala Biblioteczna opracowuje bibliografię na podstawie egzemplarzy książek dostarczonych przez firmę Gad. Kontrola kompletności materiału dokonuje się przez porównanie go z egzemplarzem obowiązkowym w Bibliotece Królewskiej.

Bibliografia nie uwzględnia publikacji obcy wydawnictw poza granicami Danii z wyjątkiem kolportowanych przez duńskich wydawców, pomija również dokumenty życia społecznego. Rejestruje mapy i atlasy.

Opis bibliograficzny

Cechą charakterystyczną opisu bibliograficznego jest jego zwięzłość. Pominięto w nim miejsce wydania, jeśli jest nim Kopenhaga, rok wydania jest cytowany w skrócie (dwie ostatnie cyfry), brak zupełny adnotacji. Niekiedy opis zawiera jednak adresy firm wydawniczych. Oprócz opisów głównych wyróżniających się większą i grubszą czcionką występuje jeszcze wielka ilość odsyłaczy od tytułów, nazw serii, tłumaczy i współautorów. Pozyccje nie są numerowane. Cyfry w klamrach na końcu opisu oznaczają numer, pod jakim można zamówić w Centrali Bibliotecznej kartę katalogową centralnie drukowaną.

Układ bibliografii

Wykazy tygodniowe mają układ alfabetyczny. Każdy z nich jest zakończony indeksem systematycznym według schematu klasyfikacji dziesiętnej. Indeks ten nie uwzględnia literatury pięknej.

Kumulacje miesięczne i roczne są mechaniczną komasacją materiałów zawartych w wykazach tygodniowych i mają układ również abecedłowy. Podobnie dzieje się w kumulacjach pięcioletnich, w których zmniejszono tylko liczbę odsyłaczy. Likwidacji uległy przede wszystkim odsyłacze tytułowe z wyjątkiem tytułów literatury pięknej.

W obrębie haseł autorskich utwory danego pisarza są uszeregowane chronologicznie według daty wydania dzieła.

Indeksy

Oprócz indeksów tygodniowych w układzie systematycznym (Systematisk register) komasowanych co trzy miesiące, występują jeszcze indeksy roczne w kumulacjach rocznych bibliografii. Indeksy roczne są dość rozbudowane. Obejmują literaturę piękną pomijaną w indeksach tygodniowych. Literatura jest podzielona na języki i gatunki literackie. Ważną część indeksu rocznego stanowi indeks przedmiotowy (Emnerregister til systematisk del). Hasła tego indeksu nie odsyłają jednak do konkretnych pozycji tylko do działów indeksu systematycznego. W kumulacjach pięcioletnich oprócz indeksu systematycznego i przedmiotowego występuje jeszcze indeks tytułów literatury pięknej.

Korzystanie z bibliografii duńskiej nie przedstawia wielkich trudności z powodu jej prostego układu. Przy poszukiwaniach pozycji poprzez indeks systematyczny, a zwłaszcza przedmiotowy, odczuwa się brak bezpośredniego odesłania do numeru pozycji. To przedłużenie czasu poszukiwania, jakkolwiek wydaje się niepotrzebne, pozwala dokonać kompletniejszego przeglądu materiału z punktu widzenia tematyki.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Bibliografia zawartości czasopism duńskich jest również dziełem Centrali Bibliotecznej i jest reprezentowana przez dwa wydawnictwa:

Dansk Tidsskrift-Index — rocznik ukazujący się od r. 1915, który obejmuje zawartość około 300 czasopism. Ponieważ przeznaczony jest dla czytelników bibliotek powszechnych nie uwzględnia czasopism naukowych, specjalistycznych, pism rozrywkowych i magazynów ilustrowanych.

Avis-Kronik-Index — miesięcznik, który rejestruje zawartość duńskich gazet od r. 1940. Obejmuje gazety najbardziej reprezentatywne dla kierunków politycznych oraz poszczególnych dzielnic kraju.

Co pięć lat ukazuje się również bibliograficzny spis tytułów czasopism redagowanych przez Państwową Bibliotekę w Aarchus pt. *Dansk Tidsskriftfortegnelse*.

Inne jeszcze wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową to: *Impressa Publica Regni Danici* — bibliografia duńskich wydawnictw urzędowych.

Dania Polyglotta — bibliografia publikacji w językach obcych. Jej obecny podtytuł brzmi: „Annual Bibliography of Books, Articles and Summaries etc. in Foreign Languages printed in Denmark”.

Obydwa roczniki są wydawane przez Duńskie Biuro Wymiany Międzynarodowej (I.D.E.) Institut Danois des Echanges internationaux...

FINLANDIA

Historia

Początki bibliografii fińskiej łączą się z nazwiskiem Valfrida Vaseniusa oraz kontynuatora jego dzieła Simo Pakarinena, bibliotekarza Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach.

Bibliografia V. Vaseniusa *Suomalainen Kirjallisuus* (Literatura fińska) objęła rozległy okres od 1544 do 1900 r. Tom pierwszy za lata 1544—1877 miał charakter retrospektywny. Tomy następne wykazały piśmiennictwo fińskie do r. 1900.

Kontynuatorem pracy Vaseniusa był Simo Pakarinen, który opracował i wydał 11 tomów bibliografii. Tom ostatni za lata 1939—1943 ukazał się w r. 1952 i był dziełem J. Vallinkoskiego, dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach. Od 1939 r. bibliografia nosiła tytuł *Suomen Kirjallisuus*.

Ta działalność wybitnych jednostek i ich wysiłki prywatne spotkały się z poparciem Związku Literatów Fińskich, a następnie Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach, która ostatecznie przejęła na siebie zadanie opracowywania bibliografii narodowej.

Wydawana obecnie przez Bibliotekę Uniwersytecką bibliografia bieżąca nosi ten sam tytuł *Suomen Kirjallisuus* i ukazuje się w tomach obejmujących materiał trzyletni. Wydane dotychczas tomy objęły okres od 1944 do 1966 r.

Suomen Kirjallisuus. 1944 —

Dobór materiału

Zamierzeniem wydawnictwa jest rejestracja całego piśmiennictwa ukazującego się na terytorium Finlandii niezależnie od języka publikacji. Należy jednak zauważyć, że do r. 1932 wykazywano tylko piśmiennictwo w języku fińskim. W latach 1933—1938 nie uwzględniano pozycji szwedzkich. Obecnie Bibliografia rejestruje cały egzemplarz obowiązkowy napływający do Biblioteki Uniwersyteckiej, sygnalizuje nowe czasopisma, wydawnictwa urzędowe, rozprawy doktorskie, mapy.

Opis bibliograficzny

Opis informuje o wszystkich najistotniejszych cechach wydawnictwa, podaje wydawcę, format książki, ilość stron, informację o oprawie, a także cenę.

W opisie przekładu często spotyka się tytuł oryginału. Wydawnictwa seryjne są opisane bardzo dokładnie z wyszczególnieniem i dokładnym opisem każdego tomu. Miejsce wydania, jeśli to są Helsinki, podane zostało w skrócie. Również skrócona do dwóch ostatnich cyfr jest data wydania dzieła.

Pod opisem głównym często zgromadzone są odsyłacze do opracowań, których przedmiotem jest autor.

Oprócz opisów głównych występują również w Bibliografii opisy skrócone, dla wyróżnienia drukowane kursywą. Odsyłają one do opisu głównego od nazwisk współautorów, tłumaczy, od tytułów dzieł.

Układ bibliografii

Każdy tom składa się z części abecedowej i systematycznej oraz z oddzielnych wykazów map i wydawnictw muzycznych.

Część abecedowa umieszcza w jednym szeregu z głównymi opisami hasła tytułowe oraz odsyłacze do opracowań, nazwisk tłumaczy i współautorów. Opisy główne wyróżniają się pogrubionym hasłem autorskim lub tytułowym.

W części systematycznej zastosowano schemat klasyfikacji dziesiętnej (UKD). Schemat ten został umieszczony na początku każdego tomu w formie rozbudowanego spisu treści, odsyłającego od poszczególnych nazw działów do numeru stronicy.

Opisy części systematycznej są bardzo zwarte, podają jedynie nazwisko autora i tytuł dzieła.

Symbol klasyfikacji dziesiętnej występuje tylko w nazwach działów głównych w postaci pojedynczego numeru. Nazwy poddziałów są wyróżnione graficznie. W obrębie poddziałów uszeregowanie jest alfabetyczne. Zastosowanie żywej paginy ułatwia orientowanie się w zgromadzonym materiale.

Dokładne opisy i jasny układ, jak wszystkich skandynawskich bibliografii, ułatwiają korzystanie z fińskiej bibliografii narodowej. Trudność stanowią skróty, których wykaz w trzech językach: fińskim, szwedzkim i angielskim umożliwia odczytanie opisów.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Bibliografia zawartości czasopism fińskich jest opracowywana w okresach trzyletnich od r. 1959 przez Bibliotekę Uniwersytecką w Turku.

Bibliografia nosi tytuł *Suomen aikakaulehtiindeksi* (Indeks do czasopism fińskich) i obejmuje najważniejsze czasopisma krajowe. Nie ma jednak charakteru bieżącego wykazu ukazujących się artykułów.

FRANCJA

Historia

Początki bibliografii narodowej francuskiej są związane z handlem księgarskim. W swojej fazie najwcześniejszej była ona pismem księgarskim, które ukazywało się od r. 1810 pt. *Journal général de l'Imprimerie et de la Librairie*. W r. 1811 pismo przekształciło się na tygodniowe i otrzymało tytuł *La Bibliographie de la France*. Bibliografia ta przechodziła rozmaite fazy, zasadnicze jej człony jednak pozostały nie zmienione.

Cechą charakterystyczną *Bibliographie de la France* jest jej pozorna zawilóść, prawdziwy labirynt suplementów i indeksów, wśród których nie obeznany użytkownik błąka się często bezowocnie. Zapoznanie się jednak z tą bibliografią z bliska wystarczy, aby w tym pozornym nieładzie dostrzec precyzyjną metodę opracowania, która sprawia, że korzystanie z *Bibliographie de la France* nie jest trudniejsze od korzystania z innych bibliografii narodowych, a wskutek wszechstronniejszego ukazania książki jest napewno ciekawsze.

Złożoność *Bibliographie de la France* płynie stąd, że jest ona redagowana przez dwie instytucje: Bibliothèque Nationale oraz Cercle de la Librairie w Paryżu. Bibliothèque Nationale wnosi do tego wydawnictwa wysoko wyspecjalizowaną metodę naukową, Cercle de la Librairie traktuje opracowywany materiał jako obiekt handlowy.

Bibliographie de la France składa się z trzech części:

- I. Bibliographie Officielle (Bibliografia Urzędowa)
- II. Chronique (Kronika)
- III. Annonces (Ogłoszenia)

Każda z tych części służy innym celom i ma odrębny układ.

Cz. I: *Bibliographie Officielle*

Jest to Bibliografia Urzędowa, której podtytuł brzmi: Livres (Książki) i która jest ogólną bibliografią francuską rejestrującą egzemplarz obowiązkowy napływający do Bibliothèque Nationale. W okresie od 1943 do 1944 r. część ta obejmowała nie tylko egzemplarz obowiązkowy, ale również nabytki Biblioteki, była więc wówczas nie bibliografią ale katalogiem nabytków Biblioteki. Ukazywała się w 3 seriach: w wydaniu co-

dziennym, tygodniowym i miesięcznym. Od r. 1945 ustaliła się obecna forma bibliografii.

Dobór materiału

Bibliographie Officielle rejestruje druki zwarte, które jako egzemplarz obowiązkowy wpłynęły do Bibliothèque Nationale.

Wydawnictwa, których nie można objąć nazwą livres, a więc czasopisma, dzieła graficzne, muzyczne, rozprawy doktorskie, mapy, są wykazywane w suplementach do Bibliografii Urzędowej. Suplementy te są oznaczone literami: A, B, C, D, E, F, i G, zależnie od rodzaju wykazywanych wydawnictw, wychodzą nieregularnie i ilość poszczególnych zeszytów każdego roku jest inna.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji jest szczegółowy i dostarcza dokładnych informacji o książce. Po hasle autorskim lub tytułowym następuje tytuł, który jest dokładną kopią karty tytułowej książki.

Hasło autorskie oraz tytuł główny wyróżniają się z tekstu grubą czcionką. W opisie przekładu po tytule następuje wydrukowany kursywą tytuł oryginału ujęty w nawiasy. Opis wymienia również tłumaczy, autorów przedmów, ilustratorów.

Pozioma kreska oddziela adres wydawniczy od reszty opisu. Miejsce wydania oraz nazwa wydawnictwa podane są w pełnym brzmieniu. Po nich następuje data publikacji.

Informacje dot. wyglądu dzieła są również oddzielone poziomą kreską od poprzedniej części opisu. Zawierają one format, liczbę stron, rodzaj oprawy, ilustracje i cenę.

Opis jest zakończony numerem inwentarzowym egzemplarza obowiązkowego składającym się z liter: D. L. (Depôt Légal) numeru inwentarza oraz końcówki dwucyfrowej oznaczającej rok np. D. L. 17724-68. Całość jest ujęta w nawias kwadratowy.

Pozycje zawierają również sygnaturę Bibliothèque Nationale (z prawej strony, na dole).

Podwójna falista kreska przed pozycją oznacza przekład.

Gwiazdka wyróżnia wydawnictwa urzędowe.

Układ bibliografii

Każdy zeszyt Bibliografii jest tygodniowym wykazem książek podanym w układzie systematycznym. Schemat klasyfikacyjny umieszczony

na pierwszej stronie każdego zeszytu dzieli produkcję wydawniczą na dziesięć wielkich grup:

- I. Dzieła ogólne.
- II. Religia.
- III. Filozofia. Nauczanie.
- IV. Nauki matematyczne, fizyczne i przyrodnicze.
- V. Nauki medyczne.
- VI. Technika. Gry i sporty.
- VII. Nauki prawne, ekonomiczne, polityczne i społeczne.
- VIII. Historia i geografia.
- IX. Archeologia. Sztuki piękne.
- X. Językoznawstwo i literatura.

Ten sam schemat klasyfikacji zastosowano w układzie suplementu A zawierającego czasopisma. Układ materiału w innych suplementach został podyktowany specyfiką materiału. Tak więc:

Suplement B — wykazuje dzieła graficzne i fotografie alfabetycznie według nazwisk ich autorów.

Suplement C — obejmuje twórczość muzyczną, która jest podzielona na cztery grupy: muzyka instrumentalna, muzyka wokalna, teatr i film, teoria i technika.

Suplement D — zawiera wykaz rozpraw doktorskich według fakultetów i uniwersytetów.

Suplement E — wykazuje mapy w układzie topograficznym.

Suplement F — zawiera wydawnictwa urzędowe. Zostały one uporządkowane według odrębnego schematu klasyfikacji umieszczonego na pierwszej stronie każdego numeru.

Suplement G — wykazuje katalogi sprzedaży, przy czym cały materiał dzieli na 3 grupy: katalogi dzieł sztuki, katalogi rękopisów, autografów i opraw oraz katalogi znaczków pocztowych. W obrębie każdej grupy katalogi są uporządkowane chronologicznie wg daty ich wydania.

Od r. 1963 w części: *Livres* zastosowano schemat klasyfikacji dziesiętnej. Zmiana ta nie objęła suplementów, w których zachowano dawny układ materiału.

Indeksy *alfabetyczne*

Oprócz alfabetycznego indeksu autorskiego umieszczonego w każdym zeszycie Bibliografii, co trzy miesiące ukazuje się indeks będący kumulacją wszystkich poprzednich „Index cumulatif”. Numer czwarty tego indeksu jest indeksem do całego rocznika.

Pośród suplementów tylko suplement F: Publications officielles (Wydawnictwa urzędowe) posiada indeks autorski umieszczony w każdym

zeszycie. Posiada on również oddzielny indeks roczny: „Index récapitulatif”.

Wspomniane dotychczas indeksy odnosiły się tylko do fragmentów Bibliografii Urzędowej. Całość jej wraz z suplementami (z wyjątkiem supl. D i F) obejmują indeksy roczne tzw. „Tables Annuelles”. (Wykazy roczne).

„Tables Annuelles” zawierają:

1. Wykaz wydawców, księgarzy i drukarzy oraz ich adresów (Liste des éditeurs, libraires et imprimeurs).
2. Indeks autorów i dzieł anonimowych (Table des auteurs et des ouvrages anonymes).
3. Wykaz czasopism, które zaczęły wychodzić w ciągu ubiegłego roku (Nouvelles publications périodiques).
4. Indeks dzieł muzycznych (Oeuvres musicales).
5. Indeks ilustratorów (Tables des illustrateurs).

„Tables Annuelles” są wydawane w zeszytach numerowanych i dodawanych w postaci załączników do poszczególnych numerów Bibliografii.

Cz. II: *Chronique*

Jest to część nie bibliograficzna poświęcona artykułom interesującym ogół księgarzy i wydawców, zawiera informacje i teksty rozporządzeń, okólników, sprawozdania z konferencji itd. Część ta ma swoje własne dodatki w postaci informatorów i monografii poświęconych zagadnieniom księgarskim i wydawniczym. Dzieła te wychodzą w postaci szeregu numerowanych zeszytów załączanych do poszczególnych zeszytów Bibliografii. Np. w r. 1967 jako dodatek do Kroniki ukazała się praca Jean Hassenfordera: *Développement comparée des bibliothèques*.

Cz. III: *Annonces*

Część ta zawiera ogłoszenia handlowe poszczególnych wydawnictw, a często także krótką składającą się z kilku zdań recenzję reklamowego dzieła. Każdy zeszyt jest bogato ilustrowany reprodukcjami kart tytułowych i okładek dzieł.

Dzięki atrakcyjnemu układowi numer *Annonces* jest tygodniową wystawą nowości znajdujących się na rynku księgarskim. Trzeba jednak pamiętać, że przegląd ten nie jest kompletny, że obejmuje tylko zgłoszenia nadesłane do redakcji *Annonces* przez wydawców.

Informacje o dziełach zawarte w tej części mają tę zaletę, że wyprzedzają o wiele tygodni, a nawet miesięcy, wiadomości podane w Bibliografii Urzędowej. Tyle bowiem czasu trzeba, aby nowości książkowe dotarły do Bibliothèque Nationale i zostały tam opracowane w postaci tygodniowego wykazu *Livres*.

Orientowanie się w bezładnych materiałach *Annonces* umożliwiają regularnie ukazujące się indeksy.

Są to:

Livres de la Semaine (Książki tygodnia). — wykaz zawartości każdego numeru *Annonces* w układzie systematycznym.

Livres du mois (Miesięczny wykaz książek) będący kumulacją *Livres de la Semaine* i zachowujący ten sam układ systematyczny. Poszczególne numery *Livres du mois* zawierają również indeks autorów oraz alfabetyczny wykaz tytułów.

Livres du trimestre (Kwartalny wykaz książek) będący kumulacją materiału zawartego w trzech kolejnych numerach *Livres du mois*, ale w układzie alfabetycznym autorów. W każdym zeszycie znajduje się także alfabetyczny wykaz tytułów.

Livres du semestre (Półroczny wykaz książek) będący półroczną kumulacją *Livres du trimestre* i zachowującą ten sam układ.

Schemat klasyfikacji występujący w indeksach do *Annonces* — zawiera również 10 działów. Należy jednak pamiętać, że są to działy inne niż te, które spotykamy w schemacie stosowanym w *Livres*. Schemat w *Annonces* jest ułożony z punktu widzenia użyteczności i wygody wydawców.

Każdy pojedynczy zeszyt *Bibliographie de la France* składa się więc z kolejnego zeszytu *Livres*, *Chronique* i *Annonces* oraz z szeregu dodatków lub ich fragmentów odnoszących się do poszczególnych części Bibliografii bieżącej lub nawet należących do rocznika poprzedniego.

Korzystanie z tego bogatego materiału jest niemożliwe, dopóki poszczególne części i suplementy nie zostaną zgrupowane oddzielnie i uporządkowane w kolejności numerów.

Materiał roczny *Bibliographie de la France* należy gromadzić wg następującego schematu:

- Cz. I. 1. *Bibliographie officielle. Livres.* (Do tego tomu należy włączyć również *Index cumulatif*).
 2. *Bibliographie officielle. Suppléments.*
 3. *Bibliographie officielle. Tables annuelles.*

- Cz. II. 1. *Chronique.*
 2. Ewentualne dodatki do *Chronique.*

- Cz. III. 1. *Annonces.*
 2. Indeksy do *Annonces: Livres du mois.*

Livres du trimestre.

Livres du semestre.

Nie wyłącza się z poszczególnych numerów *Annonces Livres de la Semaine*, ponieważ mają one wspólną z *Annonces* paginację.

W ten sposób uporządkowany rocznik *Bibliographie de la France* stanowi całość jasną, łatwą i interesującą w korzystaniu. Od nr 18 1970 r. każdy tygodniowy zeszyt *Bibliographie de la France* otrzymał oprawę, łączącą w jedną nierozrwalną całość *Livres* i fragmenty suplementów, a także *Chronique* i *Annonces*. Dla wyodrębnienia części bibliograficznej Kronikę, która znajduje się zaraz po *Livres* wydrukowano na papierze innego koloru. Oprawa zeszytów w każdym miesiącu ma również inny kolor. Karta tytułowa z dokładną zawartością numeru ma ułatwić sprawę wyszukiwania suplementów zagubionych, niestety w całości, przy tej formie wydawniczej.

Biblio. 1933 —

Historia

Wydawnictwo zaczęło ukazywać się w r. 1933 jako miesięcznik redagowany przez Służbę Bibliograficzną firmy Hachette w Paryżu i przez tę firmę finansowany.

Dobór materiału

Głównym zadaniem tej bibliografii jest bieżąca rejestracja wszystkich druków w języku francuskim ukazujących się na całym świecie. Każdy zeszyt *Biblio* sygnalizuje dzieła publikowane we Francji w ciągu miesiąca poprzedzającego ukazanie się zeszytu oraz dzieła publikowane poza Francją w ciągu 2 miesięcy poprzedzających ukazanie się zeszytu. Bibliografia ta obejmuje również tezy doktorskie opracowane w uniwersytetach francuskich.

Do 1 III 1968 każdy zeszyt *Biblio* zawierał część księgarsko-literacką, bogato ilustrowaną, poświęconą recenzjom nowości księgarskich, a także artykułom krytycznym, historycznoliterackim oraz różnym ciekawostkom i nowinkom życia kulturalnego. Część materiału literackiego poświęcano wybitnemu pisarzowi francuskiemu, którego portret umieszczano na okładce numeru. Zeszyt informował o życiu i twórczości pisarza, drukował wywiady, wspomnienia, bibliografię jego prac w sposób atrakcyjny ilustrując je rysunkami i karykaturami.

Od II kwartału 1968 r. zeszyty *Biblio* ograniczają się tylko do części bibliograficznej.

W ciągu roku ukazuje się 10 zeszytów. Materiał w nich zawarty zostaje skomasowany w rocznej kumulacji *Biblio* uzupełnionej pozycjami, które nie mogły wejść do zeszytów miesięcznych.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji odznacza się szczegółowymi informacjami, charakteryzującymi w sposób precyzyjny książkę, a także niezbędnymi w handlu

księgarskim. Zawiera więc hasło autorskie lub tytułowe, dokładny tytuł dzieła, miejsce publikacji (z wyjątkiem Paryża), nazwisko wydawcy, datę wydania, ilość tomów i stron, format, nazwę serii, a także informacje o ilustracjach, tablicach, portretach, cenie. W opisie przekładów podano także tytuł oryginału.

Oprócz opisu głównego występują jeszcze opisy skrócone tego samego dzieła, pod hasłem tytułowym oraz pod hasłem przedmiotowym.

Układ bibliografii

Układ *Biblio* przedstawia się jako jeden ciąg abecadłowy, w którym występują hasła osobowe, tytułowe i przedmiotowe. Każdą pozycję można znaleźć:

1. pod nazwiskiem autora, współautora, komentatora czy wydawcy, tłumacza, ilustratora, a także autora przedmowy.
2. pod tytułem dzieła,
3. pod hasłem przedmiotowym.

Opisy umieszczone pod hasłem przedmiotowym zawierają również odsyłacze do pokrewnych haseł przedmiotowych.

W opisach użyto wielu skrótów, których wykaz i rozwiązanie znajduje się na początku każdego miesięcznego numeru, a także na początku każdego skumulowanego rocznika.

Układ ten presty i praktyczny pozwala w sposób łatwy nie tylko dotrzeć do opisu poszukiwanej pozycji, ale i otrzymać o niej szereg precyzyjnych informacji.

Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale
(Katalog Główny druków Biblioteki Narodowej)

Historia

Prace nad przygotowaniem do druku katalogu *Bibliothèque Nationale* rozpoczęły się w r. 1875. Pierwszy tom wydawnictwa ukazał się w r. 1897. Dwadzieścia dwa lata trwały prace przygotowawcze polegające na przenoszeniu opisów na oddzielne karty, na naradach i decyzjach dotyczących zarówno reguł opisu jak i układu całości.

Katalog miał objąć w jednym ciągu alfabetycznym wszystkie druki zwarte *Bibliothèque Nationale* od wieku XV aż do chwili obecnej, przy czym zaplanowano również uzupełnienia. Zbiory zostały podzielone na trzy wielkie grupy, które miały być reprezentowane w trzech wielkich seriach Katalogu:

- I. Prace autorskie
- II. Dzieła anonimowe lub zbiorowe
- III. Dzieła opracowania zbiorowego.

Druk rozpoczęto od części pierwszej. Do chwili obecnej ukazało się 207 wol. Tom 207 wyd. w 1970 r. zawiera opisy zaczynające się od litery V. Wydawnictwo więc części pierwszej dobiega końca.

Dobór materiału

Część pierwsza Katalogu obejmuje dzieła, które można było skatalogować pod hasłem autorskim. Znajdują się tam jednak dzieła wydane anonimowo, o ile nazwisko autora dało się ustalić.

Opis dzieła

Główne kryteria opisu zastosowane w tej części Katalogu to:

1. Zgrupowanie w jednym miejscu opisów odnoszących się do tych samych autorów.
2. Ustalenie takiej formy nazwiska, pod którą autor był czy jest najbardziej znany we Francji.
3. Umieszczenie innych form nazwiska autora w szeregu alfabetycznym w postaci odsyłaczy do przyjętej formy nazwiska, pod którą zgrupowano wszystkie prace danego autora.
4. Rozróżnienie autorów noszących to samo nazwisko.

Opis pozycji w Katalogu jest bardzo jasny, czytelny. Hasło autorskie wyróżnione czcionką rzuca się w oczy przy lekturze. Imiona autorów, o ile tylko dało się je ustalić, są podane w pełnym brzmieniu. Tytuł jest kopią karty tytułowej książki. Miejsce wydania i nazwisko wydawcy wyróżnione kursywą. Opis podaje jeszcze datę wydania, format oraz sygnaturę Biblioteki Narodowej z prawej strony na dole. W opisach niektórych przekładów (głównie języków orientalnych) nazwisko autora zostało podane w transliteracji. W tytule jednak zachowano alfabet oryginalny. Tłumaczenie tytułu na język francuski przeniesiono do adnotacji umieszczonej pod opisem pozycji. Niekiedy adnotacje zawierają również krótkie informacje o opisywanym egzemplarzu, np. wzmianki o autografach.

Układ

Hasła autorskie następują po sobie w porządku alfabetycznym. Dzieła wymienione w obrębie jednego hasła autorskiego są porządkowane według następujących reguł:

1. Szereg rozpoczynają dzieła zbiorowe i dzieła wybrane.
2. Zgrupowano w jednym miejscu wszystkie wydania tego samego utworu, nawet jeśli tytuł ulegał zmianom. Wydania te uszeregowano chronologicznie wg daty wydań. Przekłady umieszczono po tekście oryginalnym.
3. Szereg kończą wydane oddzielnie fragmenty dzieł.

Jeżeli pod hasłem znajduje się duża liczba utworów tego samego autora, otrzymują one w obrębie tego hasła własną numerację, a także spis treści odsyłający do poszczególnych rodzajów twórczości danego autora.

Część II i III Katalogu nie doczekała się jeszcze druku. Ukazał się natomiast suplement do Części I pt.

Catalogue général des livres imprimés 1960—1964

Dobór materiału

Katalog ten obejmuje książki, które wpłynęły do Bibliothèque Nationale w okresie od 1 I 1960 do 31 XII 1964, przy czym zasięg uwzględnionych druków jest o wiele większy niż w Katalogu poprzednim. Oprócz prac autorskich zawiera on wydawnictwa o autorstwie korporatywnym tzn. władz państwowych, prowincjonalnych, władz miejskich i zarządów różnych instytucji o charakterze prywatnym, takich jak towarzystwa, instytucje naukowe, materiały kongresów i konferencji, a także wydawnictwa anonimowe oraz dzieła zbiorowe.

Opis

Opisy pozycji zostały dokonane wg normy ustalonej przez L'Association Française de Normalisation, a od r. 1961 zgodnie z „Zaleceniami Międzynarodowej Konferencji nad Zasadami Katalogowania” wyd. w Paryżu w 1961 r. przez UNESCO.

Hasło autorskie jest najczęściej drukowane wersalikami.

Tytuł jest dokładną kopią karty tytułowej książki, wymienia m. in. również nazwisko autora i współpracowników.

Adres wydawniczy podaje kilka miejsc wydania. Póza tym opis zawiera datę publikacji, format, ilość stron.

Na dole z prawej strony umieszczono sygnaturę Biblioteki wraz z ewentualnym symbolem przynależności dzieła do zbiorów specjalnych. Rozwiązanie symboli znajduje się we wstępie do t. 1. Opis zawiera również akcesję, która oprócz numeru i roku wpływu do Biblioteki zawiera informację o pochodzeniu wydawnictwa.

Cechą, która wyróżnia opisy zawarte w tym suplemencie, jest ich niejednorodność poligraficzna. Wypływa to zapewne z samej organizacji pracy redakcyjnej prowadzonej przez różne działy Biblioteki oraz z zastosowania różnych technik powielania opisów. Obok czcionki drukowanej występuje pismo maszynowe. Różne też są sposoby wyróżniania tych samych elementów opisu, czasem przez wytłuszczenie druku, czasem przez spacjowanie. Wszystkie te niejednorodności rekompensuje szybkość,

z jaką wydawnictwo zostało doprowadzone do końca i oddane do użytku czytelnikowi.

Układ

Katalog składa się z kilku części, zależnie od alfabetu użytego w opisywanych dziełach. Istnieją więc oddzielne ciągi alfabetyczne dla:

1. dzieł drukowanych czcionką łacińską (T. 1—10)
2. „ „ cyrylicą (T. 11)
3. „ „ czcionką hebrajską (T. 12)

Dzieła drukowane dwoma rodzajami alfabetów są wykazywane w obu ciągach alfabetycznych.

W Katalogu zastosowano wielokrotne opisy tej samej pozycji w celu umieszczenia jej pod hasłem autorskim, pod nazwiskiem tłumacza, autora wstępu, wydawcy naukowego, pod nazwą instytucji wydawniczej. Zastosowano również odsyłacze od różnych form nazwiska do jednej uznanej za poprawną.

T. 11 obejmujący dzieła drukowane cyrylicą dzieli się w rzeczywistości na cztery części zawierające dzieła w języku rosyjskim, ukraińskim, białoruskim i bułgarskim. Porządek alfabetyczny każdej z tych części odpowiada porządkowi alfabetycznemu danego języka. Na początku tomu umieszczono tabelkę transliteracji wszystkich tych alfabetów.

T. 12 obejmuje wydawnictwa w alfabecie hebrajskim oraz druki wydane w języku jiddish.

W hasłach autorskich i tytułowych tego tomu zastosowano jednak alfabet łaciński, według którego zostały one uszeregowane. Tom jest uzupełniony dwoma wykazami tytułów: w języku hebrajskim i w języku jiddish. Obydwa wykazy mają formę odsyłaczy do haseł autorskich i anonimowych części pierwszej. Tom ten, tak jak i poprzedni, zawiera na początku tablice transliteracyjne alfabetu hebrajskiego i alfabetu jiddish.

Całość Katalogu nie przedstawia trudności w korzystaniu z jego zapisów, jakkolwiek niejednorodna forma poligraficzna zmniejsza stopień jego czytelności i jasności.

JUGOSŁAWIA

Historia

Poprzedniczką obecnej bibliografii narodowej Jugosławii była *Jugoslovenska Bibliografija* wydawana w latach 1945—1949 w postaci rocznika przez Dyрекcję Informacji przy Rządzie Jugosławii.

Obecnie wydawcą jugosłowiańskiej bibliografii narodowej jest Instytut Bibliograficzny Jugosłowiański (Jugoslovenski Bibliografski Institut) w Belgradzie, który powstał w kwietniu 1948 r. początkowo jako Instytut obejmujący swoją działalnością tylko Serbię. Od roku 1949 działalność ta została określona statutem jako działalność obejmująca wszystkie republiki Jugosławii.

Zadania Instytutu są wielostronne. Wśród nich najważniejsze jest publikowanie bieżącej bibliografii narodowej przez Dział Bibliograficzny Instytutu, w oparciu o egzemplarz obowiązkowy (prawo o egzemplarzu obowiązkowym uchwalono 28 XII 49) napływający z całego terytorium Jugosławii od 16 I 1951 r.

Bieżąca bibliografia narodowa składa się z dwóch członów:

1. *Bibliografija Jugoslavije. Knjige, brošure i muzikalije* (Bibliografia Jugosławii. Książki, broszury i dzieła muzyczne). Wydawana początkowo jako miesięcznik, od r. 1954 ukazuje się jako dwutygodnik.

2. *Bibliografija Jugoslavije. Članki i prilosi u časopisima i novonama* (Bibliografia Jugosławii. Artykuły i dodatki w czasopismach i gazetach). Wydawana początkowo jako kwartalnik. Od r. 1954 jest miesięcznikiem.

Bibliografia ukazuje się od 1950 r.

Jugoslovenska Bibliografija 1945—1949

Dobór materiału

Bibliografia ta obejmuje druki wydawane na terytorium całej Jugosławii, przy czym wykaz ich opracowywała Dyrekcja Informacji na podstawie bibliografii narodowych poszczególnych republik.

Zawartość tej bibliografii jest tym ciekawsza, że obejmuje ona wydawnictwa z okresu 1944—1946, stanowiące trudną do zdobycia dokumentację końca wojny i pierwszych lat po jej ukończeniu.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji szczegółowy zawiera nazwisko i imię autora, dokładny tytuł, nazwę wydawnictwa, miejsce wydania, rok, drukarnię, format w centymetrach, ilość stron, a oprócz tych informacji — wysokość nakładu i cenę umieszczoną na końcu pozycji.

Od r. 1946 nie podaje się już roku wydania. Zmieniono również układ typograficzny bibliografii wyrzucając hasła autorskie z lewej strony pozycji, tak że tworzą one oddzielną szpalte, co ułatwia ich odczytywanie.

Pozycje są numerowane w obrębie rocznika.

Układ bibliografii

W Bibliografii zastosowano układ systematyczny według następującego schematu:

- I. Filozofia. Materializm dialektyczny. Psychologia.
- II. Zagadnienia społeczno-polityczne.
- III. Historia. Geografia.
- IV. Językoznawstwo.
- V. Nauki przyrodnicze. Matematyka.
- VI. Nauki stosowane.
- VII. Literatura.
- VIII. Sztuka. Zabawy. Sport.
- IX. Religia.
- X. Zagadnienia ogólne.

Schemat zawierający nazwy działów i poddziałów ma formę spisu treści z odesłaniem do stron bibliografii i znajduje się w każdym tomie rocznika.

W obrębie działów pozycje są uszeregowane alfabetycznie.

Indeksy

Każdy rocznik zawiera indeks autorski odsyłający do numeru pozycji oraz tabelę ilustrującą ruch wydawniczy w danym roku.

Osobliwością *Jugoslovenskeji Bibliografiji* jest rzucająca się w oczy niejednorodność językowa. W roczniku 1945 nie tylko w opisach pozycji, ale i w nazwach działów przeplatają się różne języki i alfabety będące w użyciu w poszczególnych republikach Jugosławii. Od roku 1946 ujednolicono pod względem językowym nazwy działów. Przyjęto mianowicie język i alfabet serbski. Według porządku alfabetu serbskiego zostały uszeregowane pozycje w poszczególnych działach oraz hasła indeksu autorskiego.

Bibliografije Jugoslavije. Knjige, brošure i muzikalije 1950--1970

Dobór materiału

Bibliografia rejestruje książki, broszury, wydawnictwa muzyczne publikowane na całym terytorium Jugosławii we wszystkich językach narodów Jugosławii, mniejszości narodowych oraz w językach obcych.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji nie jest mniej szczegółowy niż opisywany już poprzednio w *Jugoslovenskeji Bibliografiji*, nawet oprócz wymienionych tam elementów zawiera w wielu przypadkach krótkie adnotacje, które mają uzupeł-

nić wiadomości o dziele opisywanym. Opis zawiera ponadto symbol klasyfikacji dziesiętnej (UKD) (z prawej strony, na dole). Wprowadzono również duże zmiany dotyczące formy językowej opisu bibliograficznego. Wyeliminowano mianowicie alfabet cyryliccki i wprowadzono wyłącznie łaciński. Opisy dzieł napisanych w językach używających alfabetu innego niż łaciński są transliterowane. Alfabet łaciński występuje również w głównym tytule bibliografii.

Widoczne są również wysiłki w celu uczynienia bibliografii jasnej i czytelnej przy pomocy starannego układu graficznego. Numery pozycji są umieszczane w pewnej odległości od tekstu, w wyodrębnionej szpalcie, co ogromnie ułatwia ich odczytywanie.

Hasło autorskie nie tylko różni się czcionką, ale stanowi zawsze oddzielny wiersz nad opisem głównym. Tytuł jest zawsze wyodrębniony wytłuszczoną lub większą czcionką, a od r. 1962 w związku ze zmianą techniki drukarskiej na druk offsetowy, podkreślony poziomą linią (od VII 1961).

W rocznikach 1962 i 1963 pionowa gruba linia z lewej strony opisów oznacza publikację w alfabecie cyrylicckim.

Układ bibliografii

W układzie materiału zastosowano klasyfikację dziesiętną (UKD). Schemat klasyfikacji w formie rozwiniętego spisu treści znajduje się w każdym zeszycie Bibliografii.

Indeksy

W latach 1950—1953 każdy zeszyt Bibliografii zawierał indeks autorski. Od r. 1954 zaniechano opracowywania indeksów do poszczególnych zeszytów. Indeksy roczne opracowywane od 1950 r. składają się z dwóch wykazów: wykazu autorsko-tytułowego (tytuły dzieł anonimowych i zbiorowych) oraz indeksu przedmiotowego.

W roku 1970 został zmieniony format zeszytów Bibliografii z 8° na 4°. Pozycje bibliografii są drukowane w dwóch szpaltach.

Największą trudność dla użytkownika Bibliografii może stanowić wielojęzyczność jej pierwszych roczników. Od 1950 r. trudność ta przestała istnieć. W opisach bibliograficznych nie zastosowano żadnych skrótów, dlatego też odczytanie i zrozumienie pozycji nie jest trudne.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Bibliografia czasopism ukazuje się w Jugosławii od r. 1956 w postaci kwartalnika pt. *Bibliografija jugoslovenske periodike*, wydawanego przez Instytut Bibliograficzny w Belgradzie.

Instytut Bibliograficzny wydaje również bibliografię zawartości czasopism jugosłowiańskich. Jest to miesięcznik pt. *Bibliografija Jugoslavije. Članki i prilosi u časopisima i novonama* wychodzący od r. 1950. Od 1953 r. miesięcznik ten ukazuje się w trzech seriach: 1) nauki społeczne, 2) nauki ścisłe, 3) filozofia, sztuka, sport, literatura, muzyka.

Każda seria jest zakończona rocznym indeksem autorskim i przedmiotowym.

NRD i NRF

Historia

Powstanie bieżącej narodowej bibliografii niemieckiej jest wynikiem działalności Niemieckiego Związku Księgarzy (Börsenverein der deutschen Buchhändler), który powstał w r. 1825 w Lipsku. Ta żywotna i pełna energii inicjatywa organizacja potrafiła w państwie pozbawionym centralnej biblioteki oraz ogólnie obowiązującej ustawy o egzemplarzu obowiązkowym zorganizować wydawnictwo, które wkrótce zyskało opinię jednej z najbardziej dokładnych, o wielkiej wartości naukowej bibliografii narodowych.

Początkiem jej były ukazujące się od r. 1825 wykazy tygodniowe nowości księgarskich. Wykazy te nosiły zmieniające się tytuły: *Bibliographie von Deutschland* (1825—1835), *Allgemeine Bibliographie für Deutschland* (1836—1892), *Wöchentliches Verzeichnis* (1893—1931).

Momentem przełomowym w historii wydawnictwa było utworzenie w r. 1912 centralnej biblioteki niemieckiej w Lipsku (Deutsche Bücherei), która przejęła w r. 1921 wydawanie *Wöchentliches Verzeichnis*. W r. 1931 pismo to otrzymało nazwę *Deutsche Nationalbibliographie*.

Zmiany zaszły w Niemczech z powodu drugiej wojny światowej, powstanie dwóch państw niemieckich odbiły się również na bibliografii narodowej, która obecnie rozwija się dwoma torami.

Największa centrala niemieckich prac bibliograficznych znajduje się na terenie NRD. Jest nią mianowicie Deutsche Bücherei. Drugim ogólnoniemieckim ośrodkiem bibliografii jest Deutsche Bibliothek we Frankfurcie nad Menem. W r. 1947 biblioteka ta rozpoczęła wydawanie ogólnoniemieckiej bibliografii pod nazwą *Bibliographie der Deutschen Bibliothek*. Z wydawnictwa miesięcznego już w roku następnym została przekształcona w dwutygodnik, a od roku 1949 jest tygodniową rejestracją piśmiennictwa niemieckiego pt. *Deutsche Bibliographie. Wöchentliches Verzeichnis*.

NRD

*Deutsche Nationalbibliographie, 1931 —***D o b ó r materiału**

Zamierzeniem wydawców *Deutsche Nationalbibliographie* jest rejestracja piśmiennictwa ukazującego się na terenie NRD i NRF, niezależnie od języka oraz wszystkich druków w języku niemieckim niezależnie od miejsca i kraju, w jakim były wydane.

Bibliografia wychodziła w dwóch seriach: A i B. Od r. 1968 ukazuje się seria C.

Seria A jest tygodnikiem rejestrującym druki zwarte, mapy, płyty z tekstem słownym, a także pierwsze zeszyty czasopism. Sygnalizuje również zmiany zaszłe w toku publikacji wydawnictw ciągłych. Niekiedy zamieszcza nawet zapowiedzi wydawnicze poprzedzając opis literą V.

Seria B jest dwutygodnikiem. Ogłasza publikacje urzędów państwowych, rozprawy doktorskie (do 1967 r.), wydawnictwa organizacji, katalogi wystaw i inne druki nie objęte handlem księgarskim.

Seria C ukazuje się jako miesięcznik. Ogłasza prace doktorskie i habilitacyjne (teksty prac w maszynopisie).

Przy doborze opisywanych dzieł zastosowano selekcję. Bibliografia nie uwzględnia przedruków, późniejszych wydań dzieła, o ile nie zaszły w nich żadne zmiany, dzienników oraz dokumentów życia społecznego.

O p i s bibliograficzny

Opis pozycji zawiera wszystkie zasadnicze elementy opisu rejestracyjnego.

W hasle autorskim przy nazwisku autora często podaje się tytuł naukowy, zawód, stanowisko, a czasem nawet adres pisarza. Hasło tytułowe jest stosowane w opisie dzieł zbiorowych i anonimowych.

Tytuł jest odpisem karty tytułowej. Poza informacjami zawartymi w karcie tytułowej (tytuł, podtytuł, współautorzy, tłumacze, ilustratorzy, kolejność wydania) sygnalizuje wstęp czy posłowie, a w przypadku tłumaczeń podaje tytuł oryginału.

Adres wydawniczy składa się z miejsca wydania, wydawcy i roku publikacji.

Poza tym opis informuje o ilości stron, ilustracjach, podaje format, rodzaj oprawy, a także cenę książki. Nazwa serii znajduje się po formacie, oddzielona od opisu dwiema równoległymi kreskami. Symbol liczbowy poprzedzony gwiazdką znajdujący się na końcu opisu — to znak klasyfikacji ułatwiający odszukanie dzieła w katalogu Deutsche Bücherei. Temu

samemu celowi służą małe cyferki przy niektórych wyrazach w opisie pozycji. Niektóre skróty i umowne znaki bliżej charakteryzują dzieło, np. nawiasy przy numerach pozycji zagranicznych, czy znak V oznaczający dzieła dopiero zapowiedziane.

Krótkie adnotacje pod spisem pozycji mają charakter uzupełniający. Informują o zmianach tytułu, o bibliografiach, tytułach poszczególnych tomów serii, o zawartości dzieł zbiorowych. Adnotacje w serii C wymieniają nazwę uczelni i datę dysertacji doktorskiej.

Układ bibliografii

Wszystkie serie mają układ systematyczny według tego samego schematu umieszczonego na karcie tytułowej każdego zeszytu bibliografii. Schemat zawiera 24 grupy:

1. Dzieła ogólne. Księgoznawstwo. Szkoły wyższe. Klasycy marksizmu-leninizmu.
2. Religia. Teologia.
3. Filozofia. Psychologia.
4. Prawo. Administracja.
5. Gospodarka. Społeczeństwo. Statystyka.
6. Polityka. Wojskowość.
7. Językoznawstwo i nauka o literaturze.
8. Literatura piękna.
9. Literatura dziecięca i młodzieżowa.
10. Pedagogika. Ruch młodzieżowy.
11. Podręczniki szkolne.
12. Sztuka plastyczna. Przemysł artystyczny.
13. Muzyka. Taniec. Teatr. Film. Radio.
14. Historia. Historia kultury.
15. Geografia. Etnologia.
16. Mapy. Atlasy.
17. Medycyna.
18. Nauki przyrodnicze.
19. Matematyka. Geodezja. Kartografia.
20. Technika. Przemysł i rzemiosło.
21. Handel. Komunikacja. Biurowość.
22. Rolnictwo. Leśnictwo. Ogrodnictwo.
23. Gimnastyka. Sport. Gry.
24. Gospodarstwo domowe. Różne.

Schemat zawiera jeszcze dwa działy dodatkowe umieszczone na końcu już bez numeru grupy: wydawnictwa ciągle, które przestały się ukazywać, kontynuacje wydawnictw zbiorowych (Fortsetzungen von Liefe-

rungswerken...) oraz płyty z tekstem słownym (Anhang: Literarische Schallplatten). Dział płyt ma oddzielną numerację z literą P na początku numeru.

Opisy w poszczególnych działach następują po sobie w porządku alfabetycznym. Pozycje mają numerację ciągłą w obrębie jednego zeszytu. W bibliografii zastosowano opisy wielokrotne, przy czym tylko jeden opis główny jest pełny. Opisy skrócone składają się z hasła autorskiego, tytułu i odsyłacza do opisu głównego. Opisy poszczególnych tomów serii wydawniczych są umieszczone w odpowiednich działach. Oprócz tego istnieje opis zbiorczy pod nazwą serii.

Indeksy

Każdy zeszyt *Deutsche Nationalbibliographie* jest zakończony indeksem autorów i wyrazów głównych tytułu (Verfasser und Stichwortregister). Jest to indeks krzyżowy, gdzie obok nazwisk autorów występują również tłumacze, ilustratorzy, wydawcy i inni współtwórcy dzieła. Oprócz nazwisk następują nazwy serii wydawniczych oraz główne wyrazy tytułu. To ogromnie podnosi wartość użytkową indeksu, który ułatwia trafienie do dzieła rozmaitymi drogami.

Indeks odsyła do poszczególnych pozycji bibliografii oznaczonych w indeksie podwójną liczbą. Liczba pierwsza oznacza numer zeszytu bibliografii, liczba druga — numer właściwej pozycji. Żywa pagina ułatwia odszukanie potrzebnego opisu.

Każdy zeszyt Serii A posiada jeszcze indeks wydawców (Verlagsregister). Każdy zeszyt Serii B — indeks władz i urzędów oraz indeks stowarzyszeń i firm. Co kwartał dla Serii A i oddzielnie dla Serii B ukazują się skomasowane indeksy kwartalne (Vierteljahrsregister).

Roczna zawartość *Deutsche Nationalbibliographie* stanowi materiał bibliografii wydawanej od r. 1945/46 pod nazwą *Jahresverzeichnis des deutschen Schrifttums*.

Kumulacja jest uzupełniana opisami tych dzieł, które wpłynęły do Deutsche Bücherei z opóźnieniem i z tego powodu nie mogły być wykazane w *Deutsche Nationalbibliographie*. Z materiałów zawartych w Serii B, *Jahresverzeichnis* uwzględnia jedynie pozycje interesujące świat naukowy czy księgarzy.

Opis pozycji w porównaniu z opisem w *Deutsche Nationalbibliographie* jest bardzo krótki i schematyczny. Skróceniu uległy imiona autorów, miejsca wydania i daty. Rok wydania jest sygnalizowany przez jego dwie ostatnie cyfry poprzedzone apostrofem, np. 62 dla roku 1962. Poziome kreski zastępują powtarzające się hasła autorskie czy części hasła tytułowego.

Układ bibliografii jest całkowicie inny. *Jahresverzeichnis* składa się z dwóch części: autorsko-tytułowej (Titelverzeichnis) oraz przedmiotowej (Stich- und Schlagwortregister).

Cz. 1: Titelverzeichnis (Wykaz autorsko-tytułowy) obejmuje materiał całego roku ułożony alfabetycznie według nazwisk autorów lub tytułów dzieł anonimowych. Rozbudowany system odsyłaczy pozwala trafić do opisu głównego poprzez nazwiska współautorów, wydawców, tłumaczy, ilustratorów, pseudonimów i tytułów pobocznych. Ponadto wiąże on materiał *Jahresverzeichnis* z bibliografią tygodniową, z poprzednimi rocznikami *Jahresverzeichnis*, a nawet z pięcioletnią kumulacją bibliografii *Deutsches Bücherverzeichnis*. Np. liczba 53 odsyła do rocznika 1953 *Deutsche Nationalbibliographie*, liczba 41/50 do *Deutsches Bücherverzeichnis* za lata 1941—1950.

Wykaz wszystkich skrótów i znaków znajduje się na początku każdego rocznika *Jahresverzeichnis*.

Cz. 2: Stich- und Schlagwortregister zawiera ten sam materiał w układzie alfabetycznym wyrazów głównych dla dzieł literatury pięknej oraz hasel przedmiotowych dla dzieł ze wszystkich dziedzin wiedzy.

Hasła główne i hasła podrzędne zostały wyodrębnione z tekstu grubością i formą czionki. W obrębie poszczególnych hasel tematycznych występują poddziały dalsze wg określników charakteryzujących temat z różnych punktów widzenia.

Płyty z tekstem słownym mają własną kumulację roczną wychodzącą jako zeszyt specjalny *Deutsche Nationalbibliographie*. Kumulacja ta nosi tytuł *Das gesprochene Wort. Jahresverzeichnis der deutschen literarischen Schallplatten*. Materiał rocznika ma układ systematyczny i posiada dwa indeksy: indeks autorów i wyrazów głównych (Verfasser und Stichwortregister) oraz indeks recytatorów (Sprecherregister).

Deutsches Bücherverzeichnis jest kumulacją materiału zawartego w 5 rocznikach *Jahresverzeichnis*. Dążąc do wypełnienia luki spowodowanej przez wojnę objęto pierwszą kumulacją powojenną okres dziesięcioletni 1941—1950. Włączono do niej uzupełnienia za ten okres, uwzględniono czasopisma, które wyszły w okresie sprawozdawczym i podano o nich prawdziwie bogate informacje. Metodę opracowania materiału przejęto z *Jahresverzeichnis*. *Deutsches Bücherverzeichnis* składa się także z dwóch części: autorsko-tytułowej (Titelverzeichnis) oraz przedmiotowej (Stich- und Schlagwortregister). Opis pozycji w obydwu częściach nie odbiega od opisu w poprzednich seriach bibliografii. Zastosowano ten sam system skrótów i odsyłaczy z pominięciem odsyłaczy do *Deutsche Nationalbibliographie* i *Jahresverzeichnis*.

Wielka dokładność, systematyczność, gromadzenie możliwie największej ilości szczegółowych informacji sprawiają, że poszukiwania w biblio-

grafii niemieckiej są niemal zawsze uwieńczone pomyślnym skutkiem. Nieco uciążliwy w korzystaniu system skrótów i znaków umownych umożliwia jednak podanie w opisie prawdziwego bogactwa wiadomości o książce, które pozwalają rozwikłać wiele trudności bez potrzeby uciekania się do samego dzieła.

N R F

Deutsche Bibliographie. Wöchentliches Verzeichnis 1949 —

Historia

Wydawnictwo jest dziełem Deutsche Bibliothek we Frankfurcie. Ukazuje się od roku 1947. W latach 1947—1948 nosiło tytuł *Bibliographie der Deutschen Bibliothek*. W ogólnych zarysach i metodzie opracowania materiałów jest wzorowane na *Deutsche Nationalbibliographie*.

Dobór materiału

Zamierzenia wydawców były równie rozległe, jak bibliografii wydawanej w Lipsku. *Deutsche Bibliographie* ma wykazywać publikacje niemieckie wydawane w NRF i NRD, a także poza ich granicami. Rejestruje również wydawnictwa austriackie i szwajcarskie. Materiały austriackie i szwajcarskie nie są włączane do tekstu głównej części bibliografii, lecz wydawane oddzielnie w formie dwutygodniowego dodatku do *Deutsche Bibliographie* Ausgabe II.

Deutsche Bibliographie rejestruje również wszystkie wydawnictwa nie objęte handlem księgarskim. W odróżnieniu od *Deutsche Nationalbibliographie*, która ogłasza je w Serii B, bibliografia frankfurcka rejestruje je łącznie z innymi publikacjami (tylko do r. 1964). Sygnalizuje również nowe czasopisma oraz zmiany w czasopismach już wychodzących. Bibliografia uwzględnia płyty z tekstem słownym, a od r. 1952 wydania sporządzane techniką mikrofilmową.

Od r. 1965 wprowadzono podział na 3 serie:

Seria A — jest tygodnikiem i ukazuje się w czterech różniących się od siebie wydaniach. AI stanowi główny trzon bibliografii narodowej. AII obejmuje wydawnictwa austriackie i szwajcarskie. AIIa — zawiera anonsy i zapowiedzi wydawnicze. AIII jest wydaniem jednostronnie drukowanym dla potrzeb bibliotek.

Seria B — to miesięcznik rejestrujący publikacje spoza rynku księgarskiego.

Seria C — rejestruje mapy.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji jest równie dokładny jak w *Deutsche Nationalbibliographie*, składa się z tych samych elementów z pominięciem odsyłaczy i wszelkich powiązań z katalogiem Deutsche Bibliothek.

Układ bibliografii

Zastosowany schemat układu systematycznego przypomina również podział na grupy w *Deutsche Nationalbibliographie*. Materiał *Deutsche Bibliographie* został podzielony na 26 działów różniących się bardzo niewiele od działów w bibliografii lipskiej.

Indeksy

Każdy zeszyt Serii A zawiera dwa indeksy: indeks wydawców (Verlagsregister) oraz krzyżowy indeks autorów i wyrazów głównych występujących w tytułach dzieł (Verfasser und Stichwortregister).

Kumulacją indeksów tygodniowych są indeksy miesięczne (Monatsregister). Kumulacją indeksów miesięcznych są indeksy kwartalne (Vierteljahrsregister), które uwzględniają również pozycje z Ausgabe II, czyli austriackie i szwajcarskie. Pozycje te są w indeksie wyróżnione przy pomocy dużych liter A — dla wydawnictw austriackich i CH — dla szwajcarskich, umieszczonych przed numerem pozycji.

Zeszyty Serii B zaopatrzone są w takie same indeksy, które skumulowane po upływie roku ukazują się jako indeksy roczne.

Indeksy Serii C znajdujące się w poszczególnych zeszytach również zostają skomasowane w indeksach rocznych. Indeksy roczne Serii C obejmują pozycje austriackie i szwajcarskie.

Materiały *Deutsche Bibliographie* ukazują się również w kumulacjach półrocznych *Halbjahresverzeichnis* oraz w pięcioletnich. W latach 1953—1957 została wydana pierwsza kumulacja za okres: 1945—1950 (cztery tomy). Ukazały się także kumulacje za okres 1951—1955 w r. 1957 oraz za okres 1956—1960 w r. 1962.

Kumulacje obejmują oprócz wydawnictw niemieckich publikacje austriackie i szwajcarskie. Pominięto w wykazie czasopisma, muzykaalia oraz wydawnictwa szkół wyższych.

Kumulacje składają się z dwóch części: Titelverzeichnis (część autor-sko-tytułowa) oraz Stich- und Schlagwortregister (część w układzie rzeczowym).

Opis pozycji w cz. I: Titelverzeichnis, jego elementy, stosowanie skrótów i odsyłaczy do poprzednich roczników bibliografii nie odbiega od metody stosowanej w *Deutsches Bücherverzeichnis* wyd. w Lipsku. Różnice występują natomiast w sposobie szeregowania pozycji w obrębie niektórych haseł autorskich, a więc w układzie bibliografii.

W zasadzie dzieła tego samego pisarza są uporządkowane, tak jak w bibliografiach lipskich wg następującej kolejności: wydania zbiorowe, wybory dzieł, dzieła pojedyncze, odsyłacze. Grupy te są wyodrębnione przy pomocy hasła wypisanego kursywą. Wydania tego samego dzieła następują po sobie chronologicznie, co nie jest przestrzegane w *Deutsches Bücherverzeichnis*. Inaczej porządkuje się również fragmenty dzieł oraz tłumaczenia. Wydania fragmentaryczne są umieszczane nie pod tytułami własnymi, lecz pod tytułem całości, której część stanowią.

Hasłem porządkującym przekłady tego samego autora jest tytuł oryginału, wyodrębniony w opisie jako hasło nadrzędne. Obok tytułu oryginału znajduje się notatka informująca o języku, w którym został dokonany przekład oraz o jego kompletności.

W innych bibliografiach narodowych tytuł oryginału jest zwykle umieszczany na końcu pozycji lub bezpośrednio po tytule przekładu w nawiasach, które świadczą, że jest on czymś nie obowiązującym w opisie. Szeregowanie przekładów wg tytułów oryginałów nakłada na bibliografa obowiązek dotarcia do dzieł oryginalnych i niewątpliwie podnosi wartość użytkową bibliografii.

Cz. II: Stich- und Schlagwortregister wykazuje w porównaniu z *Deutsches Bücherverzeichnis* jeszcze większe różnice. Polegają one na odejściu w wielu przypadkach od układu abecedowego i opracowaniu materiału zgromadzonego pod niektórymi hasłami w sposób systematyczny. Dotyczy to głównie haseł geograficznych oraz haseł przedmiotowych. Układ tej części jest więc skrzyżowaniem układu przedmiotowego z systematycznym.

Dla ułatwienia wszechstronnego wykorzystania bibliografii opracowano do tej części dwa klucze:

Klucz pierwszy to Schemat uszeregowania haseł w obrębie nazw geograficznych (Schlüssel für die Gliederung grösserer Orts- und Länderartikel). Klucz drugi to Systematyczny przegląd haseł przedmiotowych (Systematische Übersicht der Schlagwörter).

Aby móc wykorzystać te wszystkie udogodnienia użytkownik musi poświęcić nieco czasu na wniknięcie w mechanizm całego aparatu, na rozjaśnienie symboliki cyfr i liter, które działają dość odstraszająco. Tylko jednak taka postawa pozwoli ocenić zalety tej bibliografii, która jak każda bibliografia niemiecka jest prawdziwą kopalnią wiadomości o książce

Od roku 1966 do pracy nad wydawaniem *Deutsche Bibliographie* zastosowano komputery. Wywołało to konieczność wprowadzenia pewnych zmian w układzie typograficznym bibliografii. Zmieniły się również symbole literowe oznaczające przynależność pozycji do bibliografii austriackiej i szwajcarskiej. Litera A oznacza wydawnictwa dokonane na

terenie NRD i NRF, litera Ö — na terytorium Austrii, litera S — w Szwajcarii.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

NRD

Deutsche Musikbibliographie jest miesięczną rejestracją nut i piśmiennictwa muzycznego prowadzoną od r. 1943 przez Deutsche Bücherei w Lipsku.

Bibliographie der Kunstblätter — rejestruje wydawnictwa graficzne. Jest to kwartalny dodatek do czasopisma *Börsenblatt für den deutschen Buchhandel*. Pięcioletnie kumulacje materiału kwartalnika ukazują się pt. *Fünffjahresverzeichnis der Kunstblätter*.

Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur jest to bibliografia zawartości czasopism wydawana przez R. Dietricha w Osnabrück od r. 1898. Dział A obejmuje piśmiennictwo niemieckie. Bibliografia ukazuje się w postaci rocznika. Wykaz pomija zawartość dzienników, rejestruje prace oryginalne i artykuły wartościowe. Bibliografia ma układ przedmiotowy.

NORWEGIA

Historia

Początki narodowej bibliografii norweskiej są związane z działalnością Związku Księgarzy Norweskich. Już od połowy XIX w. pojawiają się publikowane wykazy piśmiennictwa norweskiego, tygodniowe, kwartalne i roczne, w których ogłasza się wydawnictwa interesujące przede wszystkim dla handlu księgarskiego.

W r. 1922 w oparciu o egzemplarz obowiązkowy (ustawę o egzemplarzu obowiązkowym wprowadzono do Norwegii w 1883) Biblioteka Uniwersytecka w Oslo rozpoczęła publikację bibliografii dużo bardziej kompletnej. Były to wykazy książek i czasopism obejmujące okresy pięcioletnie: 1921—25, 1926—30, 1931—35, 1936—40, 1941—45, 1946—50.

W r. 1952 dokonuje się wielka reorganizacja norweskiej bibliografii narodowej. Wydawnictwo zostaje oparte na ścisłej współpracy Związku Księgarzy z udziałem wydawców norweskich oraz Biblioteki Uniwersyteckiej w Oslo. Od 1 stycznia 1952 r. zaczynają regularnie ukazywać się następujące serie bibliografii:

Norsk Bokfortegnelse — wykaz tygodniowy publikowany w czasopiśmie księgarskim *Norsk bokhandlertidende* oraz wydawane oddzielnie jego kumulacje miesięczne, dwumiesięczne, kwartalne, czteromiesięczne, roczne wreszcie pięcioletnie. Kumulacje były wydawane pod tym samym tytułem: *Norsk Bokfortegnelse*. W tej formie bibliografia jest opracowywana i publikowana do ostatniej chwili.

Norsk Bokfortegnelse. 1952 —

Dobór materiału

Bibliografia *Norsk Bokfortegnelse* rejestruje możliwie najkompletniej egzemplarz obowiązkowy wpływający do Biblioteki Uniwersyteckiej. Są to więc książki, broszury, nowe czasopisma, wydawnictwa urzędowe, rozprawy doktorskie, mapy. Bibliografia uwzględnia także publikacje norweskie wydawane poza granicami kraju. Pomija przekłady autorów obcych na język norweski oraz dzieła obce dotyczące Norwegii. Wydawnictwa muzyczne są uwzględniane w pięcioletnich kumulacjach.

Opis bibliograficzny

Opis jest jasny, czytelny i precyzyjny. Precyzja ta polega na tym, że oprócz nazwiska autora, tytułu, miejsca wydania (z wyjątkiem Oslo), roku wydania, wydawcy, a więc oprócz elementów charakterystycznych dla każdego opisu, znajdują się w nim jeszcze podane w sposób czytelny inne wiadomości charakteryzujące dzieło dużo dokładniej.

W opisach przekładów figuruje nie tylko tytuł oryginału, ale przy pomocy litery w nawiasach, umieszczonej obok hasła autorskiego, jesteśmy zawsze poinformowani o języku, z którego przekład został dokonany. Obok nazwisk autorów norweskich widnieją daty urodzenia, a z prawej strony opisu na dole trzy duże litery rzucające się w oczy charakteryzują rodzaj literacki opisywanego dzieła.

Rozwiązanie wszystkich skrótów i symboli znajduje się zawsze na pierwszej stronie bibliografii. Od r. 1956 zamiast symboli literowych do określenia rodzaju literackiego wprowadzono symbole klasyfikacji dziesiętnej (UKD).

Układ bibliografii

Każda seria bibliografii składa się z części autorsko-tytułowej oraz z części systematycznej. Część autorsko-tytułowa ma układ abecedowy. Obok opisów głównych występuje wielka ilość odsyłaczy od różnych elementów opisu, do opisu głównego.

Wykaz map stanowi oddzielny rozdział bibliografii.

Część systematyczna składa się z 12 działów. Od roku 1956 wprowadzono do części systematycznej układ dziesiętny (UKD). W obrębie dzia-

łów i poddziałów pozycje są uszeregowane alfabetycznie. Schemat klasyfikacji części systematycznej znajduje się na początku tomu w postaci spisu treści odsyłającego do numeru strony, na której znajduje się poszukiwana grupa wydawnictw.

Indeksy

Część systematyczna zakończona jest dwoma indeksami: indeksem haseł przedmiotowych odsyłających do numeru strony oraz indeksem haseł tematycznych odsyłających do odpowiedniego działu klasyfikacji dziesiętnej.

Dokładność opisów i prostota układu to dwie główne cechy bibliografii norweskiej, które z niej robią precyzyjne i wygodne narzędzie pracy.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Artykuły czasopism norweskich są rejestrowane w wydawnictwie *Norsk Tidsskriftindex* (Norweski indeks czasopism).

RUMUNIA

Historia

Początki narodowej bibliografii rumuńskiej wiążą się z działalnością Biblioteki Akademii Rumuńskiej w Bukareszcie, która w okresie od 1867 do 1919 publikowała w biuletynie *Analele Academici Romane* regularnie ukazujący się wykaz egzemplarza obowiązkowego napływającego do Biblioteki. Od 1905 r. rejestracja ta zaczęła ukazywać się w postaci samodzielnej bibliografii, której tytuł często ulegał zmianom i która wychodziła z przerwami aż do roku 1919. W latach 1923—24 Biblioteka Akademii wznowiła działalność bibliograficzną dostarczając w tym okresie materiałów do części bibliograficznej miesięcznika *Buletinul Cartii* wyd. przez Centrala Cărtii w Bukareszcie.

Regularna rejestracja wydawnictw rumuńskich rozpoczęła się dopiero w okresie powojennym. Zadanie to podjęła Camera Cărtii din R.P.R. (Izba Książki Ludowej Rep. Rum.) oraz Ministerstwo Kultury.

Bibliografia zaczęła ukazywać się od r. 1952 jako dwutygodnik pt. *Buletinul Bibliografic* (Biuletyn Bibliograficzny).

Biuletyn ukazywał się w dwóch seriach: Seria A (Cărtii) rejestrowała wydawnictwa zwarte, Seria B (Articole i recenzii) — artykuły i recenzje umieszczane w prasie rumuńskiej.

W r. 1956 zadania Izby Książki przejęła Centralna Biblioteka Państwowa (Biblioteca Centrala de Stat). Zmiana ta uwidoczniła się w zmie-

nionym tytule obydwóch serii: *Bibliografia Republici Populare Romine* była kontynuacją serii A, *Bibliografia Periodicelor din RPR* — serii B. Bibliografia rozszerzyła również zasięg uwzględnianych publikacji.

W r. 1966 nastąpiła jeszcze jedna zmiana tytułu bibliografii na *Bibliografia Republici Socialiste Romania*.

Bibliografia Republici Socialiste Romania

Dobór materiału

Bibliografia narodowa rumuńska rejestruje bieżącą produkcję wydawniczą Rumunii w jak najszerszym zakresie. Uwzględnia więc książki, czasopisma, mapy, nuty, a od r. 1956 również rozprawy doktorskie, albumy, programy teatralne, druki okolicznościowe.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji w bibliografii rumuńskiej zawiera wszystkie zasadnicze elementy opisu rejestracyjnego: hasło autorskie lub tytułowe wyróżnione grubością czcionki, dokładny tytuł wymieniający również współautorów dzieła, adres wydawniczy zawierający miejsce wydania, nazwę wydawnictwa, datę publikacji i ilość stron. Nazwa Bukaresztu jest zawsze podawana w skrócie. W opisach przekładów, zwłaszcza w rocznikach późniejszych bibliografii występuje tytuł oryginału umieszczony pod pozycją w adnotacji. Opis wymienia jeszcze nazwę serii, wysokość nakładu i cenę. Na dole z lewej strony występuje symbol UKD, rozbudowany bardziej przy opisach dzieł z zakresu techniki i nauk ścisłych. Jego zadaniem jest również dokładniejsze precyzowanie zawartości książki.

W *Buletinul Bibliografic* numer pozycji, oddzielony kreską od opisu znajduje się na dole z prawej strony w nawiasach kwadratowych, po których widnieje trzycyfrowa końcówka rocznika. Symbol klasyfikacji dziesiętnej w tym okresie jest umieszczony na dole z lewej strony, a oprócz tego pozycja jest opatrzona znakiem Cuttera. W rocznikach późniejszych (od listopada 1955) ustala się forma opisu taka, jaka występuje do chwili obecnej. W opisie zjawia się numer rejestracyjny egzemplarza obowiązkowego (na dole z prawej strony w nawiasach kwadratowych).

Nie stosuje się transliteracji w opisie dzieł pisanych cyrylicą.

Oprócz opisów głównych występują opisy skrócone dla dzieł obejmujących więcej niż jeden zakres treściowy. Opisy skrócone mają charakter odsyłaczy do opisu głównego.

Układ bibliografii

Bibliografia ma układ systematyczny. Materiał każdego numeru jest podzielony na 32 działy (od 1966 r. na 34 działy) zbliżone do schematu stosowanego w bibliografii narodowej Związku Radzieckiego.

- I. Marksizm-leninizm.
- II. Partie komunistyczne i robotnicze.
- III. Zagadnienia młodzieży.
- IV. Nauki społeczne.
- V. Filozofia. Materializm dialektyczny i historyczny.
- VI. Historia
- VII. Ekonomia polityczna.
- VIII. Budownictwo socjalizmu w Republice Socjalistycznej Rumuńskiej.
- IX. Budownictwo socjalizmu i komunizmu w krajach socjalistycznych.
- X. Stosunki pomiędzy krajami socjalistycznymi.
- XI. Sytuacja polityczna i ekonomiczna w innych krajach.
- XII. Stosunki międzynarodowe.
- XIII. Statystyka. Gospodarka narodowa. Rachunkowość.
- XIV. Finanse.
- XV. Zagadnienia pracy i związków zawodowych.
- XVI. Państwo i prawo.
- XVII. Wojsko.
- XVIII. Nauki przyrodnicze. Matematyka. Geografia.
- XIX. Technika. Przemysł.
- XX. Rolnictwo. Leśnictwo. Zootechnika.
- XXI. Transport. Komunikacja. Środki transportu.
- XXII. Poczta i telekomunikacja.
- XXIII. Handel. Aproprowizacja. Żywnienie zbiorowe.
- XXIV. Gospodarstwo domowe.
- XXV. Zdrowie publiczne. Medycyna.
- XXVI. Wychowanie fizyczne i sport. Zabawy.
- XXVII. Kultura. Nauka. Nauczanie.
- XXVIII. Językoznawstwo.
- XXIX. Historia literatury. Literatura. Literatura ludowa.
- XXX. Literatura dla dzieci.
- XXXI. Sztuka.
- XXXII. Ateizm. Religioznawstwo. Religia.
- XXXIII. Druk. Prasa. Bibliotekoznawstwo. Bibliografia. Dokumentacja.
- XXXIV. Encyklopedie. Kalendarze. Zbiory rozmaitych treści.
Albumy. Foldery.

W obrębie działów materiał jest podzielony na dalsze grupy. Pozycje są numerowane, przy czym numeracja jest ciągła w obrębie jednego rocznika.

Niektóre typy wydawnictw zostały wyodrębnione w oddzielne rozdziały o własnej numeracji. Są to nuty, mapy oraz albumy. Komplikuje

to oczywiście natychmiast sprawę indeksów, ponieważ hasła odsyłają do numerów pozycji, które nie są jednoznaczne. Redakcja radzi sobie w ten sposób, że w nagłówku tytułowym indeksów kwartalnych wyszczególnia zeszyty bibliografii zawierające wykazy publikacji o własnej numeracji. Przy numerach odsyłających do Albumów umieszcza krótki napis: Albumy, etc.

I n d e k s y

Indeksy występują jedynie w serii A Biuletynu. Seria B nie posiada indeksów. Każdy zeszyt serii A jest zakończony indeksem alfabetycznym zawierającym nazwiska autorów, redaktorów, tytułów dzieł anonimowych, tłumaczy i współautorów. Od r. 1954 oprócz indeksów dwutygodniowych występują również indeksy kwortalne. Opracowywanie indeksów szło jednak bardzo powoli. Ukazywały się one nieregularnie i często w terminach spóźnionych dołączano je do roczników późniejszych.

W okresie 1957—1965 do *Bibliografii Republici Populare Romine* opracowywano tylko indeksy kwortalne.

Od 1966 r. indeksy zjawiają się znów w zeszytach dwutygodniowych. Indeksy kwortalne zostały zaniechane. Oprócz indeksu alfabetycznego autorów (Index alfabetic al numelor de persoane, de autori si autori colectivi), każdy zeszyt zawiera również indeks tytułów (Index alfabetic al titlurilor de lucrari). Przy numerze odsyłającym do pozycji w dziale Albumów występuje litera A.

Bibliografia rumuńska ma wyraźne cechy niedopracowania. Nieregularnie ukazujące się indeksy, a zwłaszcza stosowanie wielorakiej numeracji w obrębie rocznika utrudnia korzystanie ze zgromadzonych w niej niewątpliwie cennych materiałów.

STANY ZJEDNOCZONE

H i s t o r i a

Bibliografia w Stanach Zjednoczonych spoczywa w rękach dwóch potężnych przedsiębiorstw wydawniczych: The H. W. Wilson Company i R. R. Bowker w Nowym Jorku. Rozwijają się też dwoma nurtami.

Nurt pierwszy to katalogi księgarskie sygnalizujące bieżącą produkcję wydawniczą Stanów Zjednoczonych, wydawane przez R. R. Bowkera i oparte na jego podstawowym periodyku *Publisher's Weekly* (Tygodnik Wydawcy) ukazującym się od r. 1879.

Nurt drugi to miesięcznik bibliograficzny *Cumulative Book Index*.

A world list of books in the english language (Wykaz książek wydawanych w języku angielskim na świecie) wydawany przez H. W. Wilson Company od r. 1898.

Osobliwością *Cumulative Book Index* jest to, że każdy następny zeszyt wchłania zawartość poprzedniego. Tom roczny lub kumulacja paroletnia były wydawane jako suplement do *United States Catalog* (Katalog Stanów Zjednoczonych) wydawany przez tę samą firmę Wilson Company od r. 1900 i rejestrującego wyłącznie produkcję wydawniczą Stanów Zjednoczonych. Ostatni tom *United States Catalog* ukazał się w r. 1928. Wydawnictwo zostało zaniechane ze względu na zawartość *Cumulative Book Index*, który zastępuje je całkowicie.

The Publisher's Weekly. 1879 —

Dobór materiału

The Publisher's Weekly rejestruje tygodniową produkcję wydawniczą Stanów Zjednoczonych. Troską wydawców tego pisma jest ogłoszenie wiadomości o książce równocześnie z jej publikacją. Jest to zgodne z interesami poszczególnych firm wydawniczych, które przysyłają egzemplarze książek do redakcji *Publisher's Weekly* jeszcze przed ukazaniem się ich w sprzedaży.

Sam tygodnik ma formę ciekawą, ponieważ składa się z dwóch części.

- Część pierwszą stanowią artykuły na tematy interesujące świat księgarsko-wydawniczy. • Część druga to tygodniowy wykaz dzieł przysłanych do redakcji. Wykaz ten odznacza się dokładnością i jasnym czytelnym układem.

W opisie pozycji oprócz głównych elementów, takich jak nazwisko autora, tytuł dzieła, miejsce i rok wydania, wydawca, ilość stron i cena, wprowadzono jeszcze inne elementy mające bliżej charakteryzować dzieło. Są to symbole literowe: F, Q, O, D, S, T dla oznaczenia formatu dzieła oraz skróty zaliczające dzieło do określonego typu literatury. Skróty te zostały umieszczone z prawej strony opisu w jednym rzędzie z hasłem. Niemal każdy opis zawiera odpowiadający mu numer karty katalogowej Biblioteki Kongresu oraz krótką adnotację informującą o treści utworu.

Wykaz ma układ alfabetyczny.

The Cumulative Book Index. 1898 —

Dobór materiału

Bibliografia ta zawiera materiał bogatszy, ponieważ, jak to już było wspomniane, dąży do zarejestrowania wszystkich wydawnictw w języku angielskim na całym świecie.

Opis bibliograficzny

Zarówno w zeszytach miesięcznych, jak i w kumulacjach rocznych i wieloletnich zastosowano tę samą metodę opracowania materiału. Opis główny zawierający największą ilość informacji o książce znajduje się pod hasłem autorskim. Opisy umieszczone pod hasłami tytułowymi i przedmiotowymi odznaczają się większą schematycznością.

Cechą rzucającą się w oczy jest pewna niejednorodność opisu. Można w nim wyróżnić elementy stałe, które występują zawsze oraz takie, które spotyka się tylko w części opisów. Redakcja dąży do zgromadzenia jak najszczęgółowszych informacji o dziele, nie zawsze jednak udaje jej się to osiągnąć w jednakowym stopniu.

Elementy stałe to zasadnicze części każdego opisu rejestracyjnego, a więc: nazwisko i imię autora, tytuł dzieła, nazwisko tłumacza, ilustratora, ilość stron, cena, rok wydania, firma wydawnicza. Każdy opis zaopatrzony jest również w sygnaturę Biblioteki Kongresu. Symbol W przed sygnaturą oznacza pozycje, do których można zamówić drukowane karty katalogowe. Zupełną niespodzianką jest pomijanie miejsca wydania dzieła, które zjawia się w opisie bardzo rzadko i to często w skrócie jako adres wydawcy.

Chcąc ustalić miejsce wydania należy odszukać firmę wydawniczą w indeksie wydawców (Directory of Publishers) znajdującym się w każdym zeszycie bibliografii. Indeks ten prowadzony niezależnie od treści poszczególnych zeszytów bibliografii nie zawsze zawiera adres wydawnictwa, którego szukamy. Należy wtedy sięgnąć do poprzednich lub następnych tomów czy zeszytów bibliografii. Brak miejsca wydania w bibliografii, która obejmuje wydania dokonywane na całym świecie, jest bardzo niewygodny dla czytelnika i właściwie nie da się niczym usprawiedliwić.

Innym niestałym elementem opisu jest format podawany przy pomocy symboli literowych identycznych z używanymi w tym celu skrótami w *Publisher's Weekly*.

Niektóre opisy zawierają krótką adnotację informującą o innych wydaniach danej serii, zmianach tytułu, zawartości tomów itp. Dość często obok nazwiska autora umieszcza się daty jego urodzenia i śmierci.

Opisy zgromadzone pod hasłami przedmiotowymi są skrótem opisu głównego znajdującego się pod hasłem autorskim. Zawierają najczęściej nazwisko autora, pierwszą literę jego imienia, tytuł dzieła, cenę, rok wydania i wydawcę. Brak tu jednak również stałych norm opisu.

Równorzędnie do haseł autorskich i przedmiotowych występują hasła tytułowe, które są wielką zaletą tej bibliografii. Opis dzieła pod hasłem tytułowym jest również opisem skróconym, ograniczonym często do po-

dania nazwiska autora dzieła i odesłania czytelnika po szczegółowe informacje do opisu głównego.

Pozycje nie są numerowane.

Układ bibliografii

Hasła autorskie, tytułowe i przedmiotowe następują po sobie w ciągu abecedowym. Tak więc każde dzieło można znaleźć w trzech miejscach bibliografii: pod nazwiskiem autora (opis główny), pod hasłem tytułowym (opis skrócony), pod hasłem przedmiotowym (opis skrócony).

Dzieła literatury pięknej, o ile nie dadzą się podciągnąć pod hasło tematyczne, występują tylko pod hasłem autorskim i tytułowym. Również w dwóch miejscach występują czasopisma, które nie mogą mieć opisu autorskiego.

Oprócz tych trzech zasadniczych rodzajów opisów, w tym samym szeregu abecedowym występują nazwiska tłumaczy, ilustratorów, nazwy serii, które odsyłają do opisu głównego.

Materiał zgromadzony pod hasłami przedmiotowymi jest często podzielony na działy, zależne od treści opisywanych pozycji. Następstwo nazw poddziałów, a także samych opisów jest abecedowe.

Umieszczenie podrzędnych haseł przedmiotowych w środku szpalty zwraca uwagę czytelnika, który jest skłonny traktować je ze względu na centralne miejsce jako hasło główne. Zapoznanie się dokładne z układem bibliografii usuwa jednak tę trudność.

Indeksy

Każdy zeszyt miesięczny i każdy tom roczny bibliografii zawiera wspomniany już alfabetyczny indeks wydawców (Directory of Publisher's) z podaniem adresów wydawców oraz oddzielny wykaz pozycji angielskich wydanych poza granicami W. Brytanii, Kanady i Stanów Zjednoczonych (Recent english publications issued in countries other than Gr. Britain, Canada and United States). Opisy ostatniego indeksu są kopią opisów głównych bibliografii. Wykaz ułożony jest topograficznie wg krajów. W obrębie haseł topograficznych układ jest alfabetyczny.

Pewna niejednorodność opisu, gromadzenie z jednej strony szczegółowych wiadomości, takich jak daty urodzenia i śmierci autorów, a z drugiej pomijanie tak istotnych wiadomości jak miejsce wydania dzieła sprawiają wrażenie pewnego niedopracowania metody bibliograficznej. Poszukiwania jednak w *Cumulative Book Index* nie nastroją trudności wskutek wygodnego w użyciu układu bibliografii.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

W Stanach Zjednoczonych publikuje się wiele bibliografii książek, czasopism i artykułów z czasopism. Mają one charakter bibliografii specjalnych ograniczonych do pewnych dziedzin wiedzy. Istnieją też inne o charakterze bardziej ogólnym. Najbardziej podstawowe to:

1. *Catalog of copyright entries* wyd. przez U. S. Copyright Office. Wydawnictwo ukazuje się co pół roku od 1891 r. w 13 seriach. Wykazuje książki, broszury, czasopisma, dzieła muzyczne, mapy, ryciny, grafikię wydawane w Stanach Zjednoczonych.

2. *New serials titles-classes subject arrangement* wyd. przez Library of Congress wykazuje co miesiąc artykuły z czasopism.

Katalogi Biblioteki Kongresu

Historia

Wydawanie drukiem „Katalogu Biblioteki Kongresu” jest związane z uprzednią produkcją drukowanych kart katalogowych, które już od dawna znalazły zastosowanie we wszystkich bibliotekach amerykańskich. Akcję tę prowadziła i prowadzi nadal Sekcja Kart Katalogowych Biblioteki Kongresu (Card Division of the Library of Congress).

Wobec wielkiego wzrostu produkcji piśmienniczej całego świata wielu uczonych amerykańskich, a także większość bibliotek w Stanach Zjednoczonych domagała się katalogu w formie publikacji książkowej zawierającego drukowane informacje o wydawnictwach.

Starania o zrealizowanie projektu prowadzone przez Stowarzyszenie Bibliotek Naukowych (The Association of Research Libraries) rozpoczęły się w r. 1936. Najważniejszą sprawą było zapewnienie współpracy Biblioteki Kongresu, znalezienie wydawcy i subskrybentów. Latem 1942 r. pierwsze tomy Katalogu ukazały się drukiem. W ciągu pięciu lat od 1942 do 1946 r. wydano 167 tomów, które w jednym ciągu alfabetycznym objęły ok. 2 000 000 pozycji katalogowych. Ta pierwsza seria objęła zbiory Biblioteki Kongresu z okresu 1898—1942 i nosi tytuł: *A Catalog of Books Represented by Library of Congress Printed Cards, from August 1898 through July 1942* (Katalog książek objętych drukowanymi kartami katalogowymi Biblioteki Kongresu. Od sierpnia 1898 do lipca 1942 r.).

Mimo pewnych niedociągnięć w opracowaniu materiału spowodowanych pośpiechem (Katalog jest bowiem fotograficzną reprodukcją materiałów znajdujących się w Katalogu Biblioteki Kongresu bez ich krytycznego skontrolowania), znaczenie Katalogu i jego użyteczność okazała się ogromna.

Już w r. 1946 powstaje projekt wydawania bieżącego suplementu do Katalogu podstawowego. Projekt ten został zrealizowany. Od 1947 r.

wychodzi bieżący katalog autorski zasobów Biblioteki Kongresu. Supplement ten obejmuje 9 zeszytów miesięcznych, 3 kwartalne i 1 roczną kumulację.

Następna wielka seria Katalogu objęła lata 1942—1947 i ukazała się w roku 1948 pt. *Supplement to the Catalog of Books Represented by Library of Congress Printed Cards. 1942—1947* (42 wol.).

W r. 1949 podjęto decyzję wydawania drukiem również Katalogu przedmiotowego w postaci oddzielnej serii. W związku z tym pierwotny tytuł Katalogu uległ zmianie na *The Library of Congress Author Catalog* (Katalog autorski Biblioteki Kongresu) w odróżnieniu od nowej serii zatytułowanej *The Library of Congress Subject Catalog* (Katalog przedmiotowy Biblioteki Kongresu), która zaczęła wychodzić w r. 1950. Następna kumulacja więc za okres 1948—1952 nosiła tytuł: *The Library of Congress Author Catalog 1948—1952* (24 wol.).

W r. 1953 tytuł wydawnictwa uległ ponownej zmianie z powodu rozszerzenia programu wydawniczego i pojawienia się nowych serii Katalogu zależnych od katalogowanego materiału. Katalog więc składał się z następujących części:

Library of Congress Catalog. Books: Authors.

Library of Congress Catalog. Books: Subjects.

Library of Congress Catalog. Films.

Library of Congress Catalog. Maps and Atlases.

Library of Congress Catalog. Music and Phonorecords.

W r. 1956 przystąpiły do współpracy nad serią: *Books: Authors* inne biblioteki amerykańskie, które zaczęły nadsyłać swoje karty katalogowe. W ten sposób Katalog wzbogacił się o zasoby blisko 500 bibliotek amerykańskich i przekształcił na katalog centralny. Pociągnęło to za sobą nową zmianę tytułu na *The National Union Catalog, a Cumulative Author List* (Centralny Katalog Narodowy. Skumulowany wykaz autorski). Tytuł ten utrzymał się do chwili obecnej.

Katalog ten jest traktowany jako kontynuacja dotychczasowego wydawnictwa i pierwsza jego kumulacja objęła lata 1953—1957. Jest to *The National Union Catalog. A Cumulative Author List Representing Library of Congress Printed Cards and Titles Reported by Other American Libraries 1953—1957* (28 wol.).

Kumulacja następna objęła okres 1958—1962 i liczyła 54 wol.

Ponieważ od r. 1956 liczba bibliotek współpracujących z wydawnictwem ogromnie wzrosła, Komitet do Spraw Katalogów Centralnych ALA uznał za słuszne poprzeć i doprowadzić do realizacji ogromne przedsięwzięcie polegające na uzupełnieniu dotychczasowego Katalogu Centralnego materiałami sprzed r. 1956 i wydanie całości już uzupełnionego Katalogu w jednym ciągu alfabetycznym pt. *The National Union Catalog.*

Pre-1956 Imprints. Ogromne to wydawnictwo nie mające jeszcze precedensu ma objąć przeszło 600 wol., będzie ono dziełem Library of Congress oraz firmy Mansell Information Publishing Limited.

Pierwszy tom Katalogu *Pre-1956 Imprints* ukazał się w 1968 r. Do chwili obecnej (kwiecień 1972) ukazało się 189 tomów. Tom ostatni zawiera fragment opisów zaczynających się na literę G.

The National Union Catalog. A Cumulative Author List

Dobór materiału

Cechą różniącą Katalog Biblioteki Kongresu od katalogów innych wielkich bibliotek jest to, że materiały w nim zawarte nie są kompletnym obrazem zasobów Biblioteki Kongresu. Posiada ona bowiem tysiące książek, które nie weszły do drukowanego katalogu i odwrotnie, drukowany katalog zawiera opisy książek (nadesłane przez inne biblioteki), których nie ma w zbiorach Biblioteki Kongresu. Drugą odrębną cechą stanowi to, że jest on jednocześnie użytkową listą zamówień kart katalogowych. Pomimo innych funkcji i zadań, które w miarę rozwoju wydawnictwa przypadły mu w udziale, cecha ta w dalszym ciągu nadaje piętno jego formie. Na podstawie numeru karty drukowanej, podanego zawsze w opisach książki, użytkownik może zamówić dowolną ilość kart katalogowych w Sekcji Kart Katalogowych Biblioteki Kongresu.

Katalog ułatwia również odszukanie samej książki na terytorium Stanów Zjednoczonych, a w ostatniej drukującej się serii także Kanady. Niemal w każdym przypadku wskazuje on chociaż jedną bibliotekę, która posiada poszukiwane dzieło.

Katalog obejmuje opisy dzieł zwartych, czasopism, serii, map wydawanych we wszystkich językach świata, które używają alfabetu łacińskiego, greckiego, hebrajskiego i cyrylicy. Ostatnio zaczęto uwzględniać również dzieła pisane w języku chińskim, japońskim i koreańskim oraz dzieła w językach indyjskich w transliteracji.

Opis pozycji

Materiały zawarte w Katalogu nie są jednolite pod względem opracowania. Zasób kart katalogowych obejmujący tak wielki okres czasu, sporządzany według różnych przepisów katalogowania, posiada różne formy opisu i druku. Poza tym karty katalogowe pochodzą z różnych bibliotek kierujących się własnymi instrukcjami opracowywania zbiorów.

Na ogół w opisach z lat wcześniejszych stosowano się do norm katalogowania z r. 1949 („Cataloguing Rules for Author and Title Entries”). Od r. 1969 obowiązują przepisy z r. 1967 („Anglo-American Cataloguing Rules”). W praktyce nie zawsze było możliwe zastąpienie starej formy

nową. Poprawki wprowadzone do opisu stałych kart dotyczą najczęściej haseł głównych, przy czym pod stałym hasłem umieszczane są zawsze odsyłacze do formy nowej, poprawionej, pod którą umieszczono pozycję. Jeśli dokonanie poprawki było niemożliwe, umieszczano w Katalogu nowe hasło z odsyłaczem do starej formy.

Każda pozycja składa się z trzech części: hasła głównego, którym jest zwykle nazwisko autora lub tytuł dzieła, z opisu zasadniczego, na który składają się dokładny tytuł, data wydania i nazwisko wydawcy oraz adnotacji drobnym druczkiem zawierającej szczegółowe informacje o dziele: ilość stron, format, rocznik (jeśli opis dotyczy czasopisma), wartość wydań zbiorowych.

Każda pozycja jest nadto opatrzona w hasła przedmiotowe, podane na dole karty katalogowej, najczęściej z lewej strony, w symbol klasyfikacji dziesiątej (UKD), wreszcie w numer drukowanej karty katalogowej. Na dole z lewej strony znajduje się znak lokalizacji w postaci liter będących symbolem biblioteki. Opisy pochodzące z Biblioteki Kongresu nie posiadają znaku lokalizacji, zawierają natomiast sygnaturę dzieła w Bibliotece Kongresu.

Opisy starych kart katalogowych różnią się niejednokrotnie układem elementów opisu. Wiele z nich posiada nieprawidłowe hasła główne, inne posiadają luki w opisie. Wiele haseł przedmiotowych straciło już aktualność.

Szczególnie jednak cenne w opisach Katalogu są daty urodzenia i śmierci umieszczone obok hasła autorskiego. Daty te wobec wielu jednobrzmiących nazwisk i imion są często jedynym środkiem rozpoznania właściwego autora. Równie ważne dla użytkownika jest podawanie zawartości zbiorów, będące niejednokrotnie jedynym źródłem wiadomości o utworach niesamodzielnych wydawniczo.

Ze względu na szeroki zasięg Katalogu ważną sprawę stanowi kwestia pisowni użytej w opisie dzieła, napisanego alfabetem innym niż łaciński. W tych przypadkach nazwisko autora jest podane zawsze w transliteracji, a tytuł wymieniony dwa razy: w opisie głównym w pisowni oryginału oraz w transliteracji na dole pozycji z prawej strony. Reszta informacji o dziele jest zawsze podawana w języku angielskim.

W opisach przekładów tytuły oryginałów nie są wymieniane.

Oprócz opisów głównych wprowadzono również do Katalogu opisy skrócone pod nazwiskami współautorów czy pod tytułem dzieła opublikowanego anonimowo. Opisy te odsyłają użytkownika do opisu głównego.

Układ

Wszystkie serie Katalogu mają układ alfabetyczny wg haseł głównych. Odchylenia jednak od tego porządku dostrzega się przede wszystkim

w szeregowaniu dzieł jednego autora. Na początku szeregu umieszczone są wydania kompletne dzieł lub ich tłumaczenia. Po nich następują utwory poszczególne już abecedłowo wg tytułów. W ten szereg włączono również zbiory i wybory oraz przekłady poszczególnych dzieł zależnie od brzmienia tytułu. Tak więc przekłady tego samego utworu znajdują się w różnych miejscach szeregu abecedłowego. Od tej zasady wyjątek stanowią klasycy o ustalonej sławie. Tłumaczenia tego samego dzieła gromadzi się tu w jednym miejscu bez względu na różnorodną formę tytułu odchodząc w ten sposób od układu abecedłowego.

Przy użyciu techniki fotograficznej format kart katalogowych został zmniejszony tak, aby na jednej stronie Katalogu zmieścić 18 pozycji po 6 w każdej szpalcie.

W ostatniej drukującej się serii *Pre-1956 Imprints* wprowadzono numerację pozycji, która zachowuje ciągłość w obrębie jednej litery alfabetu. Numerowane są jedynie opisy główne. Numer pozycji składa się z numeru porządkowego poprzedzonego literą N, symbolizującą *National Union Catalog* oraz litery, od której zaczyna się hasło opisu. Numeracja posiada luki, liczby porządkowe przeskakują i jej jedynym celem jest zlokalizowanie opisu w odpowiedniej części Katalogu.

Kompletna lista symboli i skrótów użytych w opisach znajduje się w każdym tomie Katalogu.

Od roku 1950 ukazuje się, jak to było już wspomniane, seria przedmiotowa Katalogu Biblioteki Kongresu *Library of Congress Catalog. Books: Subjects*.

Jest to wydawnictwo kwartalne. Zamiast jednak nr 4 ukazuje się skumulowany rocznik. Zaprojektowano również pięcioletnie kumulacje, z których pierwsza za lata 1950—1954 ukazała się w r. 1955 (20 wol.). Następna za lata 1955—1959 wyszła drukiem w r. 1960 i objęła 22 wol.

Library of Congress Catalog. Book-Subjects

Dobór materiału

Seria ta spełnia rolę katalogu przedmiotowego dzieł bieżąco wpływających do Biblioteki Kongresu i innych bibliotek związanych z nią współpracą. Kryterium doboru dzieł nie odbiega od serii alfabetycznej.

Opis

W porównaniu z opisem w Katalogu autorskim, opis w Katalogu przedmiotowym jest mniej szczegółowy, jakkolwiek zawiera wszystkie zasadnicze elementy opisu rejestracyjnego. Pominięto w nim adnotacje, hasła przedmiotowe, często brak również symbolu klasyfikacji dziesiętnej (UKD).

Układ

Opisy uszeregowane alfabetycznie znajdują się pod hasłami przedmiotowymi. Hasła zaczerpnięto ze słownika hasel: „Subject Headings Used in the Dictionary Catalog of the Library of Congress 5 ed” (Słownik hasel przedmiotowych użytych w Katalogu Biblioteki Kongresu. 5 wyd.).

Hasła są dwojakiego rodzaju: główne i podrzędne. Hasło główne wyróżnia się największą czcionką i znajduje się u góry stronicy jako żywa pagina. Hasła podrzędne nie powtarzają hasła głównego, które jest zastąpione kreską poziomą. Po niej następuje określnik. Hasła podrzędne zmieniają się zależnie od materiału zgromadzonego pod hasłem głównym. Wiele z nich to nazwy miejscowości lub przymiotniki narodowe.

Nie należy sądzić, że książki w *Books: Subjects* znajdują się pod hasłem przedmiotowym wymienionym w opisie tej pozycji w *Books: Authors*. Najczęściej dzieje się inaczej. Decyduje tu inne założenie Katalogu autorskiego i inne Przedmiotowego.

W Katalogu zastosowano rozwinięty system odsyłaczy. Oprócz odsyłaczy od hasel nieużywanych do aktualnych, od hasel związanych bliskim znaczeniem z tematem, spotyka się również odsyłacze do nazwisk, do nazw towarzystw, instytucji, firm, do nazw miejscowości, do wyspecjalizowanych dziedzin wiedzy. Przy hasłach głównych po „see also” (zob. też) zgromadzono zwykle sporą ilość hasel pokrewnych.

Hasła następują po sobie w porządku abecadłowym. Zdarzają się jednak odstępstwa od układu abecadłowego, jeśli to jest korzystne dla użytkownika. Tak więc w przypadku, gdy hasło główne oznacza historię kraju, następstwo hasel podrzędnych jest chronologiczne.

Gdy hasło o tym samym brzmieniu występuje w Katalogu jako nazwisko, nazwa miejsca i rzeczownik pospolity, szeregowanie hasel odbywa się wg następującej kolejności: 1) nazwisko, 2) miejsce, 3) rzeczownik pospolity.

Poszukiwania w Katalogu Przedmiotowym należy zawsze rozpoczynać od hasła szczegółowego. W przypadku, gdy go nie ma, od hasel pokrewnych.

Dzieł beletrystycznych należy szukać pod hasłami wskazującymi formy literackie.

Autobiografie pod nazwiskiem autora z wyjątkiem członków towarzystw czy innych grup społecznych, kiedy wiadomości biograficzne są ważne ze względu na historię tej grupy.

Katalog Biblioteki Kongresu wraz ze wszystkimi seriami to wydawnictwo jedyne w swoim rodzaju. Regularność ukazywania się, bogactwo

informacji o książce pozwalają mu spełniać rolę precyzyjnej i na wskroś nowoczesnej bibliografii informującej o produkcji wydawniczej całego świata.

S Z W A J C A R I A

Historia

Redagowanie bibliografii narodowej w Szwajcarii napotykało trudności z powodu braku powszechnej ustawy o egzemplarzu obowiązkowym. Dopiero umowa zawarta między Biblioteką Narodową w Bernie (Schweizerischen Landesbibliothek) a Stowarzyszeniem Księgarzy i Wydawców (Der Schweizerische Buchhändler und Verleger Verein) umożliwiła wydawanie od r. 1915 *Le Bulletin bibliographique de Berne* (Bibliograficzny Biuletyn Berna) spełniającego rolę bibliografii narodowej i będącego równocześnie biuletynem ogłoszeniowym księgarni szwajcarskich. Tytuł ten ulegał zmianom i przed rokiem 1943 brzmiał: *Le Livre en Suisse* (Książka w Szwajcarii). Wykaz ukazywał się co miesiąc, miał układ systematyczny i zawierał indeks autorski i przedmiotowy. Wychodziła również roczna kumulacja indeksu.

Obecną formę otrzymała bibliografia w r. 1943. Podział wydawnictwa na serie oraz przyjęty system klasyfikacji jest wzorowany na *Deutsche Nationalbibliographie*. Tytuł bibliografii brzmi: *Das Schweizer Buch* (Książka szwajcarska). Pod nim umieszczono ten sam tytuł w języku francuskim *Le Livre en Suisse* i włoskim *Il libro Svizzero*. Poza kartą tytułową język włoski występuje jeszcze w tekście bibliografii w opisach dzieł wydawanych w tym języku. Wszelkie objaśnienia oraz tytuły rozdziałów wydrukowano w języku niemieckim i francuskim.

Das Schweizer Buch wychodzi w następujących seriach.

Seria A — jest dwutygodnikiem rejestrującym dzieła dostępne w handlu księgarskim.

Seria B — to dwumiesięcznik wykazujący wydawnictwa, których nie ma na rynku księgarskim.

Seria trzecia pt. *Der Schweizer Buchhandel* (*La Librairie Suisse. La Libreria Svizzera*) jest organem oficjalnym Stowarzyszenia Szwajcarskiego Księgarzy i Wydawców i przypomina nieco *Bibliographie de la France*, składa się bowiem z Kroniki zamieszczającej artykuły i informacje zawodowe oraz z ogłoszeń (Annonces), wśród których jest wklejona Seria A bibliografii.

Pięcioletnie kumulacje pt. *Schweizer Bücherverzeichnis* ukazują się od r. 1951.

*Das Schweizer Buch. 1943 —***Dobór materiału**

Zamierzeniem wydawców jest rejestracja wszystkich dzieł wydawanych na terenie Szwajcarii oraz wszystkich publikacji zagranicznych związanych ze Szwajcarią.

Opis bibliograficzny

W opracowaniu materiału serii A i B zastosowano tę samą metodę. Rzucając się w oczy cechą opisów jest ich wielka czytelność. Przyczyną tego jest układ graficzny tekstu, wyrzucenie numeru poza tekst, odstępy między pozycjami, zróżnicowanie czcionki. Opis jest dokładny. Oprócz zasadniczych elementów opisu rejestracyjnego zawiera jeszcze informacje o cenie dzieła, podaje jego sygnaturę w Bibliotece Narodowej. Umowne znaki w postaci gwiazdki dla oznaczenia wydawnictw urzędowych czy dużej czarnej kropki wyróżniającej publikacje nieznane z autopsji, jeszcze go bardziej precyzują. Rozwiązanie wszystkich tych symboli znajduje się w każdym zeszycie bibliografii na odwrotnej stronie okładki.

Niemal każda pozycja zaopatrzona jest w krótką adnotację uzupełniającą opis główny. Adnotacje te zawierają ważne dla użytkownika informacje, a więc: nazwę i numer serii wydawniczej, opisy poszczególnych tomów w przypadku dzieł wielotomowych, sygnalizują bibliografię, którą dzieło opisywane zawiera lub tytuł oryginału, o ile pozycja jest opisem przekładu.

Język, w jakim został dokonany opis, zależny jest od języka dzieła. Przeplatają się więc pozycje niemieckie, francuskie i włoskie.

Układ bibliografii

Obydwie serie mają układ systematyczny. Schemat klasyfikacji umieszczony na początku każdego zeszytu dzieli materiał na 25 grup. Nazwy grup podane są w języku niemieckim i francuskim. Opisy w poszczególnych działach następują po sobie alfabetycznie.

Każda seria ma oddzielną numerację pozycji w obrębie roku. Schemat klasyfikacji:

1. Dzieła ogólne. Książka i pismo. Szkoły wyższe.
2. Religia. Teologia.
3. Filozofia. Psychologia.
4. Prawo. Administracja.
5. a. Nauki ekonomiczne. Statystyka.
5. b. Nauki społeczne.
6. a. Polityka.
6. b. Wojskowość.
7. Filologia. Historia literatury.
8. Literatura piękna.

9. Literatura dla młodzieży.
10. Wychowanie. Pedagogika.
11. Podręczniki szkolne.
12. Sztuka. Sztuka stosowana.
13. Muzyka. Teatr. Film. Radio.
14. Historia. Folklor.
15. Geografia i Etnografia. Podróże.
16. Mapy. Atlasy.
17. Medycyna.
18. Nauki przyrodnicze.
19. Matematyka.
20. Technika. Przemysł. Rzemiosło.
21. Komunikacja.
22. Rolnictwo. Leśnictwo. Gospodarstwo domowe.
23. Gimnastyka. Sport i Alpinistyka. Gry.
24. Różne. Kalendarze. Czasopisma.
25. Płyty z tekstem słownym.

Indeksy

W każdym zeszycie zarówno jednej jak i drugiej serii znajduje się indeks krzyżowy zawierający hasła autorskie i przedmiotowe, obejmujący również tytuły powieści, a właściwie ich najważniejsze wyrazy. (Autoren- und Stichwortregister).

Indeksy półroczne i roczne są wspólne dla obu serii i odsyłają do poszczególnych pozycji bibliografii, przy czym numery serii B są poprzedzone literą B. Sam indeks nie jest prostą kumulacją indeksów tygodniowych, ale zawiera oprócz haseł autorskich, nazwisk tłumaczy, tytułów i nazw serii także rozbudowane hasła tematyczne, których wykaz znajduje się na odwrotnej stronie karty tytułowej indeksu. Hasła te grupują pewne typy literatury szczególnie często poszukiwanej np. Biographien (Życiorysy), Briefe (Listy), Necrologe (Nekrologi), Ortsgeschichte (Historia miejscowości), Sprachunterricht (Nauka języków) Übersetzungen (Przekłady), Zeitschriften (Czasopisma) i są wyjątkowo użyteczne.

Tak jak poszczególne opisy tak i hasła indeksu występują w trzech językach. Tam jednak, gdzie zebranie materiału w jednym miejscu indeksu wydaje się bardziej logiczne, hasło francuskie i włoskie jest potraktowane jako odsyłacz do hasła niemieckiego, pod którym zgromadzono pozycje we wszystkich trzech językach. Tak jest np. w przypadku hasła Ortsgeschichte, do którego odsyła zarówno hasło francuskie: Histoire locale, jak i włoskie: Storia locale. Przekłady natomiast zgrupowane są w trzech miejscach indeksu pod trzema hasłami: Traductions, Traduzioni, Übersetzungen, zależnie od języka tłumaczenia.

Pozycje zgromadzone pod tak ogólnymi hasłami, jak *Ortsgeschichte* czy *Übersetzungen* wymagają z powodu swojej ilości uporządkowania wg pewnego systemu. Wprowadzono więc odpowiednie hasła podrzędne, jak nazwy miejscowości czy nazwy języka oryginału i uporządkowano je alfabetycznie.

Schweizer Bücherverzeichnis

Jest to kumulacja bibliografii bieżącej *Das Schweizer Buch* wzorowana w układzie na komasacjach bibliografii niemieckich. *Schweizer Bücherverzeichnis* obejmuje okresy pięcioletnie poza kumulacją pierwszą, która objęła 3 lata. Ukazały się dotychczas wykazy za okresy: 1948—1950, 1951—1955, 1956—1960.

Bibliografia składa się z dwóch części: wykazu alfabetycznego wg haseł autorskich (*Titelreihe*) oraz części przedmiotowej (*Sachreihe nach Schlagwörtern*).

Wykaz autorski obejmuje opisy zawarte w obydwóch seriach *Das Schweizer Buch* A i B, do których starano się nie wprowadzać żadnych zmian. Nieliczne różnice są wywołane najczęściej koniecznością kumulacji opisów roczników, kalendarzy czy dzieł wielotomowych, ukazujących się w różnych latach. Czasem występuje również konieczność ujednolicenia pisowni haseł autorskich. W przypadku zmiany pisowni, hasło autorskie występuje w formie podwójnej, zachowano bowiem pisownię dawną, umieszczając tylko u góry nazwisko w pisowni (kursywa), która obowiązuje w kumulacji.

Dzieła jednego autora są uszeregowane zawsze według jednej zasady. Dzieła oryginalne poprzedzają przekłady. Wydania zbiorowe poprzedzają utwory wydane oddzielnie. Przekłady są szeregowane w ustalonej kolejności języków.

Część drugą stanowi indeks krzyżowy, zawierający nazwiska współautorów, tłumaczy, ilustratorów, tytuły dzieł, nazwy serii, wyrazy główne tytułu, tj. występujące w tytułach nazwy osób, miejsc, krajów i inne, które mogłyby narzucać się pamięci oraz hasła przedmiotowe. Materiał zgromadzony pod hasłami przedmiotowymi jest uporządkowany systematycznie. Opisy mają formę skróconą. Poszczególne rodzaje haseł różnią się od siebie krojem czcionki.

Szeroki zasięg terytorialny, dążenie do zarejestrowania wszystkich publikacji dot. Szwajcarii na całym świecie wyróżnia bibliografię szwajcarską spośród wielu bibliografii narodowych. Osobliwością jej jest również trójjęzyczność, przy czym język niemiecki i francuski mają przewagę nad włoskim. Precyzja i jasność opisu sprawiają, że bibliografia ta należy do najbardziej czytelnych i doskonałych bibliografii narodowych.

SZWECJA

Historia

Bieżąca bibliografia narodowa szwedzka sięga swoimi początkami XIX w. Tak jak w większości innych państw pierwsze wykazy bibliograficzne miały charakter informatorów i katalogów na użytek handlu księgarskiego. Praca nad sporządzaniem tych wykazów spoczywała w rękach Stowarzyszenia Szwedzkich Wydawców i Księgarzy, którzy ogłaszali je co tydzień we własnym organie *Svensk Bokhandel — Tidning* (Dziennik księgarstwa szwedzkiego). Te wykazy tygodniowe były podstawą ukazującego się od r. 1913 miesięcznika *Svensk Bokförteckning* (Szwedzki wykaz książek) w układzie alfabetycznym. Od r. 1861 był wydawany również wykaz roczny *Arskatalog för Svenska Bokhandeln* (Roczny katalog szwedzkich księgarni), w którym materiał podawano już w dwóch układach, alfabetycznym i systematycznym.

Wydarzeniem wielkiej wagi było utworzenie w r. 1952 Instytutu Bibliograficznego (Bibliografiska Institutet) przy Królewskiej Bibliotece w Sztokholmie. Instytut objął całkowitą redakcję bibliografii określając jasno jej zadania. Od 1953 r. bieżąca bibliografia szwedzka *Svensk Bokförteckning* ukazuje się jako: 1) tygodniowa lista alfabetyczna nowych wydawnictw ogłaszana w oficjalnym organie Stowarzyszenia Szwedzkich Wydawców i Księgarzy *Svensk Bokhandeln*, 2) lista miesięczna wydawana oddzielnie i podlegająca kumulacjom. W ciągu roku ukazuje się 8 zeszytów miesięcznych, 2 kwartalne, 1 półroczny, 1 roczny. Pięcioletnia kumulacja materiału opublikowanego w rocznikach wraz z uzupełnieniami nosi tytuł *Svensk Bogkatalog*.

Svensk Bokförteckning. 1953 —

Dobór materiału

Svensk Bokförteckning jest regularną rejestracją bieżącej produkcji wydawniczej szwedzkiej w samej Szwecji i poza jej granicami. Rejestracja ta obejmuje nie tylko druki zwarte, ale również czasopisma, najważniejsze druki urzędowe, tezy doktorskie, atlasy i mapy. Od 1961 r. rejestracja objęła również płyty oraz nagrania z tekstem słownym w języku szwedzkim. Bibliografia pomija większość wydawnictw urzędowych oraz dokumenty życia społecznego.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji we wszystkich seriach bibliografii szwedzkiej jest opracowany wg tych samych zasad. Istnieją dwa rodzaje opisu: opis główny i opis skrócony będący właściwie odsyłaczem do opisu głównego. Opisy

główne wyróżniają się spośród szeregu pozycji już na pierwszy rzut oka dzięki grubej czcionce użytej w haśle autorskim. Przy nazwiskach autorów umieszczone są daty urodzenia i śmierci.

Sam opis jest precyzyjny i jasny. Oprócz zwykłych elementów opisu rejestracyjnego podaje również tytuły oryginałów w opisach przekładów, informację o oprawie, cenę dzieła (najczęściej dwie cyfry na końcu opisu oddzielone dwukropkiem), wreszcie symbol klasyfikacji odsyłający do części systematycznej bibliografii.

Opisy główne bywają także uzupełniane adnotacjami wyjaśniającymi nie dość dokładne części opisu. Opis płyty sporządza się wg tych samych zasad co opis wydawnictw z dodatkowym określeniem rodzaju dokumentu, podaniem średnicy płyty w centymetrach oraz liczby obrotów. W opisie taśmy dźwiękowej podaje się czas potrzebny na odtworzenie nagrania.

Opisy odsyłaczowe są znacznie krótsze, ograniczone często do dwóch lub trzech wyrazów. Są to odsyłacze od tytułów dzieł, od pseudonimów, współautorów czy redaktorów, a także od autorów, jeśli dzieło ukazało się jako tom serii. Opisy serii są bowiem opisami głównymi zawierającymi dokładne informacje o poszczególnych tomach serii. Istnieją również odsyłacze przedmiotowe od nazw własnych (osobowych, geograficznych, instytucji itd.) wreszcie od wyrazów głównych użytych w tytule.

Układ bibliografii

Wykazy tygodniowe i miesięczne mają układ abecedowy. Począwszy od kumulacji kwartalnej zjawia się podwójne uszeregowanie materiału: abecedowe i systematyczne.

Układ pozycji nie nastęrcza żadnych trudności, jakkolwiek odbiega nieco od przyjętych u nas zasad szeregowania abecedowego. Przy korzystaniu należy pamiętać, że alfabet szwedzki umieszcza wszystkie samogłoski powstałe z przegłosu jak: ä, ö na końcu szeregu alfabetycznego. Nie wprowadza również żadnych różnic w szeregowaniu wyrazów zaczynających się od v i w. Na końcu szeregu znalazły się również wszystkie pozycje, których opis zaczyna się od cyfry bez względu na to, co ona oznacza, numer porządkowy zjazdu, ilość metrów czy datę.

Druga część bibliografii zawiera ten sam materiał ułożony systematycznie. Schemat klasyfikacji dzieli produkcję wydawniczą na 24 grupy obejmujące główne dziedziny wiedzy i oznaczone kolejno dużymi literami alfabetu. Dla oznaczenia poddziałów drugiego i trzeciego rzędu wprowadzono małe litery. Całość przypomina system dziesiętny posługujący się literami zamiast cyframi. W podziałach czwartego i piątego rzędu występują kolejno cyfry.

Symbol klasyfikacji poszczególnego dzieła składa się więc z dużej litery oznaczającej główny dział oraz małych wskazujących poddziały grupy. Tak więc dzieło R. Kiplinga „Ljuset som försvann” wyd. w Sztokholmie w 1959 r. nosi trzyliterowy symbol klasyfikacji: Hce, co oznacza: H — literaturę, c — literaturę w języku szwedzkim, e — literaturę obcą tłumaczoną na język szwedzki.

Opisy w części systematycznej swoją lakonicznością i zupełnym brakiem szczegółów przypominają odsyłacze w części abecedłowej. Podają one jedynie autora i tytuł, po wszystkie inne informacje odsyłając do opisu głównego.

Przy niektórych tytułach serii wydawniczych znajdują się gwiazdki mające wskazać, że dla wydawnictw tej serii nie ma oddzielnego działu w części systematycznej i że należy szczegółowych informacji i wykazu tomów serii szukać w części abecedłowej.

Schemat jest prosty i łatwy w korzystaniu. Przy pomocy symbolu klasyfikacji możemy bez trudności przenieść się z części abecedłowej do części systematycznej, żeby zobaczyć co jeszcze na dany temat ukażało się w danym kwartale czy roku.

Orientację w części systematycznej ułatwia schemat klasyfikacji (Översikt av klassifikationssystemet) umieszczony przy końcu części systematycznej. Jest on podany w dwóch językach: szwedzkim i angielskim i ogromnie ułatwia odszukanie działu, w którym jest zgromadzona poszukiwana literatura. Zawiera on ułożone wg liter nazwy głównych grup oraz nazwy poddziałów pierwszego rzędu wraz z symbolem klasyfikacji.

Schemat klasyfikacji:

- A. Bibliografia i bibliotekoznawstwo.
- B. Dzieła ogólne.
- C. Religia.
- D. Filozofia.
- E. Wychowanie.
- F. Filologia.
- G. Historia literatury.
- H. Literatura piękna.
- I. Sztuka.
- J. Archeologia.
- K. Historia.
- L. Bibliografia i genealogia.
- M. Antropologia i Etnografia.
- N. Geografia.
- O. Nauki społeczne i prawo.
- P. Technologia.

- Q. Ekonomia.
- R. Sport i gry.
- S. Wojskowość i marynarka.
- T. Matematyka.
- U. Nauki przyrodnicze.
- V. Medycyna.

Indeksy

Począwszy od zeszytów półrocznych, część systematyczna oprócz schematu klasyfikacji zawiera jeszcze indeks hasel przedmiotowych (*Ämnesregister till den systematiska avdelningen*).

Obok każdego hasła indeksu znajduje się symbol klasyfikacji, wg którego należy odszukać literaturę przedmiotu w części systematycznej.

Kumulacje roczne są zaopatrzone jeszcze w roczną liczbową statystykę wydawnictw (*Statistiska uppgifter om... ars bokutgivning*).

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Od 1956 r. Instytut Bibliograficzny wydaje bieżącą bibliografię muzykaliów *Svensks musikförteckning*, której opracowanie zbliżone jest do metody stosowanej w *Svensk bokförteckning*.

Szwedzka bibliografia zawartości czasopism publikowana przez Służbę Bibliograficzną (*Bibliotekstjänst*) wychodzi w trzech seriach:

Svenska tidningsindex — miesięcznik rejestrujący artykuły z gazet z pominięciem recenzji.

Svenska tidskriftsartiklar — półrocznik wyd. od 1952 r. nie uwzględniający dzienników.

Svenska tidningsartiklar. Förteckningöver bekrecensioner — zeszyty miesięczne wskazujące recenzje książek.

WĘGRY

Historia

Węgierska bibliografia narodowa jest związana ściśle z działalnością Biblioteki im. I. Szechenyi (Országos Szechenyi Könyvtar) w Budapeszcie. Bazą, na której mogło powstać to wydawnictwo była ustawa o dostarczaniu do Biblioteki egzemplarza obowiązkowego wszystkich druków ukazujących się na terytorium Węgier. Ustawa weszła w życie od początku w. XX.

Bibliografia zaczęła ukazywać się w r. 1936 jako rocznik pt. *Magyar Könyveszet* (Bibliografia węgierska). Roczniki wychodziły do r. 1941. Każdy tom zawierał:

1) Alfabetyczny wykaz dzieł zwartych (A Magyarországon megjelent könyvek jegyzéke) wraz z indeksem przedmiotowym nazwisk występujących w opisie książki (Nevmutató a címekben előforduló nevek-ről és társszerzőkről).

2) Wykaz zmian w wychodzących czasopismach (Hírlapok és folyóiratok).

3) Wykaz drukarni (A nyomdak jegyzéke).

4) Objasnienie skrótów (A címleírásokban előforduló rövidítések magyarázata).

Wszystkie hasła indeksu odsyłają do numeru strony.

Od r. 1946 bibliografia ukazuje się jako miesięcznik pt. *Magyar nemzeti bibliografia* (Węgierska bibliografia narodowa). W r. 1960 miesięcznik został przekształcony w dwutygodnik. W związku ze zmianą techniki drukarskiej zmienił się również układ typograficzny. Opis pozycji jest obecnie fotografią karty katalogowej. Wprowadzono również pewne zmiany w rozmieszczeniu elementów opisu.

Magyar Nemzeti Bibliografia. 1946 —

Dobór materiału

Magyar nemzeti bibliografia rejestruje wszystkie wydawnictwa ukazujące się na terytorium Węgier, a więc: książki, broszury, wydawnictwa urzędowe, rozprawy doktorskie, wydawnictwa muzyczne, mapy, płyty. Rejestruje również roczniki. Pomija natomiast broszury mało ważne, odbitki czasopism, skrypty uniwersyteckie, druki administracyjne i handlowe, afisze, programy.

W r. 1970 przestano rejestrować płyty, które ogłasza powstała w tym samym roku oddzielna bibliografia wydawnictw muzycznych: *Magyar Zenei Bibliografia* (Węgierska Bibliografia Muzyczna).

Opis bibliograficzny

Opis pozycji zawiera wszystkie główne elementy opisu rejestracyjnego. Hasło autorskie zostało wyodrębnione grubym drukiem, w opisie przekładów występuje tytuł oryginału. Opisy są często opatrzone adnotacją informującą o zawartości zbiorów, sygnalizującą streszczenie w obcym języku, podającą nazwę serii.

Dzieła pisane cyrylicą czy alfabetem greckim są opisane w transliteracji.

Każdy opis zawiera jeszcze sygnaturę Biblioteki (z lewej strony na górze). Na tym samym poziomie z prawej strony — znak autorski Cuttera. U dołu pozycji znajduje się symbol UKD, a po nim inne symbole dziesiętne odpowiadające hasłom pokrewnym.

Opis szczegółowy znajduje się tylko w jednym dziale. Opisy tego samego dzieła w innych działach są skrócone i mają charakter odsyłaczy do opisu głównego.

Układ bibliografii

W układzie bibliografii zastosowano schemat UKD rozwinięty do 300 działów. W obrębie działów pozycje uporządkowano alfabetycznie.

Działy główne i poddziały oznaczone są zawsze trzema cyframi. W ich braku są dopełniane zerami.

Zastosowano również system odsyłaczy do dziedzin pokrewnych. Użytkownik jest zawsze poinformowany o bliskich zakresie tematu pozycjach.

Ważnym ułatwieniem dla czytelnika nie znającego języka węgierskiego było wprowadzenie nazw głównych działów również w języku francuskim, angielskim i rosyjskim. Od r. 1959 nazwy w językach innych niż węgierski występują jedynie w tytułach indeksów.

Nazwy działów zostały obwiedzione czarną kreską w celu wyodrębnienia ich z tekstu bibliografii. W tej formie rzucają się w oczy i sprawiają, że układ bibliografii staje się bardziej czytelny.

Indeksy

Każdy zeszyt Bibliografii zakończony jest indeksem abecadlowym (Beturendes mutato), który zawiera:

- 1) nazwiska autorów i współautorów,
- 2) tytuły dzieł anonimowych,
- 3) tytuły dzieł w przypadku, gdy hasło w opisie głównym jest stworzone przez redakcję Bibliografii,
- 4) nazwiska współpracowników i kompilatorów, redaktorów, tłumaczy, wydawców naukowych,
- 5) nazwiska osób, nazwy instytucji, kongresów, miejsc geograficznych cytowanych w opisie głównym.

Hasła indeksu odsyłają do numerów klasyfikacji dziesiętnej (UKD). Przy hasłach utworzonych przez podrzędne elementy opisu głównego, odsyłacz jest bardziej dokładny i podaje oprócz symbolu klasyfikacji dziesiętnej (UKD) hasło głównego opisu.

W tych rocznikach Bibliografii, w których pozycje są numerowane (lata 1953—1959) indeksy odsyłają do numeru pozycji lub do numeru strony, czy szpalty.

Indeksy roczne obejmujące materiał całego roku odsyłają do numeru zeszytu (oznaczonego grubym drukiem) podobnie jak w bibliografiach niemieckich, po którym następuje symbol klasyfikacji dziesiętnej (UKD) poszukiwanej pozycji.

Od r. 1948 w indeksach rocznych umieszczony jest także indeks alfabetyczny serii (Sorozatok mutatója) z opisem skróconym poszczególnych tomów serii.

Roczne kumulacje bibliografii ukazują się od r. 1961 pt. *Magyar Könyveszet* (Bibliografia węgierska).

Jest to kumulacja 24 zeszytów bibliografii w tym samym układzie dziesiętnym. Każdy rocznik zawiera indeks alfabetyczny (Buturendes mutató), indeks serii (Sorozatok mutatója), oraz indeks przedmiotowy (Targymutató).

Do każdego tomu dołączony jest ponadto specjalny dodatek w dwóch językach: węgierskim i francuskim „Melleklet a Magyar Nemzeti Bibliografia” bardzo ważny dla użytkowników bibliografii. Dodatek zawiera najważniejsze wskazówki dla korzystających z bibliografii, sygnalizuje wszelkie zmiany wprowadzone przez redakcję. Główne jego części to:

1. Wskazówki do korzystania z bibliografii narodowej węgierskiej.
2. Tablica klasyfikacji dziesiętnej zastosowanej w Bibliografii.
3. Indeks haseł tematycznych odsyłający do działów tablicy klasyfikacji dziesiętnej. (Beturendes Targymutató).
4. Skróty tytułów czasopism cytowanych w Bibliografii Zawartości Czasopism Węgierskich.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Ostatni punkt Dodatku łączy omawiane części bibliografii narodowej. *Magyar Nemzeti Bibliografia* z jej częścią następną, która stanowi *Magyar Folyóiratok Repertoriuma* (Bibliografia zawartości czasopism). Bibliografia ta wychodzi w postaci dwutygodnika i wykazuje zawartość czasopism naukowych, literackich oraz najważniejszych dzienników. W doborze czasopism i artykułów stosuje się selekcję. Układ jest podobny do układu *Magyar Nemzeti Bibliografia*.

Bibliografię narodową Węgier uzupełniają jeszcze:

Magyar Könyveszet Tankönyvek — bibliografia podręczników szkolnych ukazująca się co dwa lata. Dotychczas wyszedł tom za lata 1965—1966.

Magyar Zenei Bibliografia — bibliografia wydawnictw muzycznych, kwartalnik wychodzący od 1970 r.

Magyar Könyveszet. A Magyarországon megjelent grafikai plakatok és metszetek címjegyzéke — bibliografia plakatu i grafiki ukazująca się co dwa lata. W r. 1969 wyszedł tom za lata 1965—1966.

Pewną trudność w korzystaniu z bibliografii stanowi niedostateczne zróżnicowanie elementów opisu, szczególnie jeśli chodzi o symbole liczbowe licznie występujące w każdym opisie. Układ typograficzny nie przyczynia się również do większej czytelności Bibliografii. Mimo to jest

ona bogatym źródłem wszechstronnych informacji o piśmiennictwie węgierskim.

Wykaz skrótów użytych w opisach i ich rozwiązań w języku francuskim, znajdujący się w każdym zeszycie, pozwala odczytać te informacje mimo mało znanego i trudno dostępnego dla cudzoziemca języka.

WIELKA BRYTANIA

Historia

Początki bibliografii narodowej angielskiej są związane z handlem księgarskim. Pierwsze spisy bibliograficzne ukazywały się w czasopiśmie bieżących i służyły głównie interesom firm wydawniczych, które informowały potencjalnych odbiorców o znajdujących się na rynku księgarskim nowościach. Spisy te dały początek jednej z najstarszych bibliografii bieżących angielskich, która zaczęła ukazywać się od r. 1837 w postaci rocznika *English Catalogue of Books* wydawanego przez Publishers' Circular Ltd. Kompletność tej bibliografii jest całkowicie zależna od firm wydawniczych, które dostarczają redakcji opisy swoich wydawnictw.

Od r. 1924 zaczęła ukazywać się w Londynie inna bibliografia księgarska wydawana przez firmę J. Whitaker and Sons pt. *Whitaker's Cumulative Book List*. Bibliografia ta ukazuje się w postaci kwartalnika kumulującego numery poprzednie w obrębie roku. Ostatni numer jest więc rocznikiem.

Regularna rejestracja produkcji piśmienniczej Wielkiej Brytanii zaczęła się w roku 1950. Jest to wydawnictwo pt. *The British National Bibliography*. Wydawcą jest Rada Angielskiej Narodowej Bibliografii (The Council of the British National Bibliography) utworzona przy British Museum. W skład Rady wchodzi przedstawiciele najważniejszych bibliotek, instytucji księgarskich i wydawniczych w Anglii.

Bibliografia ukazuje się w zeszytach tygodniowych (Weekly lists) numerowanych w sposób ciągły od początku wydawnictwa tj. od r. 1950. Niemal równocześnie z zeszytami tygodniowymi wychodzą zeszyty kwartalne (*Quarterly cumulative catalogues*), z których każdy jest kumulacją opublikowanego już materiału bibliografii. Zeszyt ostatni obejmuje cały rocznik (*Annual volume*). W przygotowaniu są także kumulacje bibliografii za okres kilkuletni, oddzielne dla głównego zrębu bibliografii, oddzielne dla indeksów. Ukazały się już dwie komasacje bibliografii: *Cumulated Subject Catalogue* za okres 1951—54 oraz 1955—59, a także *Five-Year Cumulated Index* 1950—54 oraz 1955—59.

*The British National Bibliography. 1950 —***Dobór materiału**

Główny materiał Bibliografii stanowią egzemplarze wszystkich nowych dzieł dostarczane obowiązkowo do Biblioteki British Museum. Rejestracja wydawnictw obejmuje nie tylko dzieła publikowane w Anglii, ale również i te, które ukazują się w dominach, koloniach angielskich i krajach obcych. *The British National Bibliography* jest więc rejestracją piśmiennictwa angielskiego na całym świecie. Rejestracja ta nie uwzględnia jednak wszystkich dokumentów. Wyłączono z niej zbiory muzyczne, kartograficzne, mało ważne publikacje urzędowe, niewielkie bezwartościowe utwory beletrystyczne oraz czasopisma z wyjątkiem sygnalizowania periodyków nowych lub ukazujących się pod zmienionym tytułem.

Zastosowanie takiej selekcji uwolniło Bibliografię od dzieł specjalnych, które domagają się własnej odrębnej rejestracji oraz od balastu dzieł bezwartościowych.

Opis bibliograficzny

Metoda opracowania materiałów jest ta sama, zarówno w zeszytach tygodniowych, jak i w kumulacjach.

Opis bibliograficzny składający się z głównych elementów opisu rejestracyjnego jest często uzupełniany informacjami bardziej szczegółowymi.

Obok nazwiska autora występują czasem jego tytuły i daty biograficzne. Dzieła mające większą liczbę autorów są opisane pod nazwą pierwszego autora z krótką notatką „and others” (i inni). Dzieła wydane pod pseudonimem znajdują się w bibliografii również pod pseudonimem, obok którego przytacza się prawdziwe nazwisko autora. Od nazwiska robi się w takich przypadkach odsyłacz. Dzieła zbiorowe są opisane pod nazwą instytucji.

W opisach przekładów przytacza się tytuł oryginału oraz jego adres wydawniczy w adnotacji.

Adres wydawniczy składa się z miejsca wydania, z nazwy nakładcy, czasem kilku nakładców wymienionych kolejno. Data wydania dzieła oprócz roku zawiera również nazwę miesiąca podaną w skrócie. Często jest to data zdeponowania książki w British Museum. Skrót nazwy miesiąca poprzedzony jest wówczas małą literą d. Jeśli nie można ustalić daty publikacji podaje się w opisie rok rejestracji dzieła w Copyright Office Biblioteki Stanów Zjednoczonych zaznaczając to przy pomocy skrótu: “US 1970. Po paginacji sygnalizuje się ilustracje, tabele, mapy itd. Format podany jest w centymetrach. Określa się również rodzaj oprawy. Nazwy serii znajdują się na końcu opisu.

Każda pozycja posiada symbol klasyfikacji dziesiętnej oraz swój kolejny numer. Numer ten umieszczony w nawiasach okrągłych znajduje

się na końcu opisu. Ponieważ numeracja pozycji obejmuje każdy rocznik oddzielnie, poszczególny numer zawiera na początku skróconą nazwę rocznika. Tak więc numer B.57/304 oznacza poz. 304 w roczniku 1957.

Ten szczegółowy opis dzieła został uproszczony przez zastosowanie skrótów, których wykaz i rozwiązania znajdują się w zeszycie kwartalnym bibliografii.

Układ bibliografii

Bibliografia składa się z dwóch części: systematycznej i alfabetycznej. Część alfabetyczna jest wszechstronnie i bogato rozwiniętym indeksem do części systematycznej.

W części systematycznej zastosowano schemat klasyfikacji dziesiętnej. Trzycyfrowy symbol klasy oraz nazwa dziedziny wiedzy nim objętej stanowi nadrzędne hasło wyodrębnione z tekstu bibliografii wielkością i grubością czcionki. W zeszytach kwartalnych i w kumulacjach rocznych hasło to występuje w górnej części stronicy jako żywa pagina.

Formą czcionki wyróżniają się również hasła podrzędne, pod którymi w kolejności symboli klasyfikacji dziesiętnej znajdują się poszczególne pozycje.

Indeksy

Największą osobliwość *The British National Bibliography* stanowi jej część druga, indeks krzyżowy zawierający hasła charakteryzujące dzieło z wielu różnorodnych stron. To umożliwia odnalezienie poszukiwanej książki nawet wówczas, gdy mamy o niej bardzo skąpe wiadomości np. tylko nazwę serii lub nazwisko tłumacza.

Najliczniejszą grupę haseł indeksu stanowią hasła autorskie, pod którymi czytelnik znajduje najpełniejszy w tej części bibliografii opis dzieła. Jest to w porównaniu z opisem w części systematycznej opis znacznie skrócony. Oprócz nazwiska autora zawiera tytuł, miejsce i rok wydania oraz odsyłacz do części systematycznej w postaci symbolu klasyfikacji dziesiętnej oraz kolejnego numeru pozycji w bibliografii tygodniowej.

To samo dzieło można odnaleźć w indeksie również pod hasłem tytułowym. Tytuły dzieł to druga ogromna grupa haseł indeksu. Hasła tytułowe, a także nazwiska redaktorów, tłumaczy, nazwy serii mają charakter odsyłaczy do hasła autorskiego, które z kolei kieruje czytelnika do części systematycznej po bardziej szczegółowe informacje.

Inną użyteczną grupą haseł są hasła tematyczne. Przy pomocy odsyłacza w postaci symbolu UKD wskazują one gdzie w części systematycznej są wykazane książki na dany temat. Tak np. pod hasłem Africa

znajduje się wykaz wszystkich miejsc w części systematycznej, które wymienią dzieła w jakikolwiek sposób dotyczące Afryki.

Indeks autorów i tytułów znajduje się w każdym zeszycie tygodniowym. W ostatnim zeszycie każdego miesiąca indeks jest kumulacją materiału całomiesięcznego. Jest on bogatszy również o hasła przedmiotowe, które od r. 1971 są wykazywane w oddzielnym spisie. Inne kumulacje indeksu wychodzą razem z zeszytami kwartalnymi Bibliografii.

W kumulacjach rocznych (*Annual volume*) na początku tomu umieszczono orientacyjny schemat klasyfikacji (UKD). Tom kończy się indeksem wydawców (*List of publishers*), których wydawnictwa znalazły się w Bibliografii.

Prosty i zrozumiały układ, regularnie ukazujące się kumulacje ułatwiają poszukiwania. Główną jednak zaletą *The British National Bibliography* stanowi wszechstronnie rozwinięty indeks krzyżowy pozwalający szybko i sprawnie zidentyfikować dzieło i odtworzyć je w różnorodnych aspektach zależnie od potrzeby użytkownika.

Od sierpnia 1968 r. do opracowania *The British National Bibliography* stosuje się elektroniczne maszyny matematyczne.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Bibliografia zawartości czasopism jest wydawana przez Library Association (Stowarzyszenie Bibliotek) od r. 1926 pt. *Subject index to periodicals* (Indeks przedmiotowy do czasopism).

General Catalogue of printed Books. London. British Museum

Historia

Pierwszy drukowany katalog British Museum był wydany w r. 1787 w Londynie pt. *Librorum impressorum qui in Musea Britannica adseruantur catalogus*.

Do r. 1881 katalogi British Museum miały formę bieżącego inwentarza zawartości Biblioteki składającego się z drukowanych tomów z wkładkami czystego nie zadrukowanego papieru między kartami Katalogu. Na tych czystych kartach nowe wpływy były dopisywane ręcznie. W ten sposób katalog z r. 1787 był utrzymywany w stanie aktualności aż do nowej jego publikacji w latach 1813—1819.

W roku 1849 wprowadzono nową metodę zapisów bieżącego wpływu do katalogu. Sporządzono mianowicie opisy katalogowe na oddzielnych kartkach, które następnie przyklejano na pustych stronicach w katalogu drukowanym. Z biegiem czasu zastąpiono rękopiśmienne zapisy drukiem.

W r. 1850 katalog umieszczony w czytelni British Museum liczył 150 vol. W r. 1880 gwałtowny wzrost liczby zbiorów powiększył liczbę ich

do 2500 vol. co niesłychanie utrudniło pracę nad utrzymaniem katalogu w stanie aktualności.

Decyzja o drukowaniu katalogu zapadła w r. 1880. W r. 1881 rozpoczęto druk, który zakończono w r. 1900.

Bezpośrednio po publikacji Katalogu przystąpiono do wydania suplementu zawierającego wszystkie nabytki z okresu drukowania katalogu, to znaczy z lat 1882—1899. Druk suplementu został ukończony w r. 1905.

Następną fazą pracy nad katalogiem było sporządzenie bieżącego katalogu na kartkach, którego uzupełnienie nie przedstawiałoby żadnych trudności. W tym celu pocięto całość wydrukowanego katalogu na kartki (1881—1905) i ułożono je w jednym ciągu alfabetycznym.

Katalog drukowany British Museum stał się ważnym źródłem informacji o książkach na całym świecie. Wkrótce też powstała potrzeba nowej uzupełnionej edycji. Rozpoczęto ją w r. 1931. Miała ona objąć ok. 150 do 200 vol. Projektowano ukończenie jej w ciągu 15 lat. Do roku 1954 zdolano jednak wydać tylko 51 vol. W ciągu tego okresu nastąpił tak wielki wzrost liczby wydawnictw na całym świecie, że ukończenie druku, jak sądzono, odsunęłoby się na wiele dziesiątków lat.

Sytuacja ta uległa jednak radykalnej zmianie wobec zastosowania nowej metody produkcji wydawnictw. Była to fotolitografia, pozwalająca na ogromne przyspieszenie druku. Cztery pięćsetstronicowe tomy można było wydać w ciągu 1 miesiąca. Nowa edycja rozpoczęła się od t. 52. Reedycja tomów od 1 do 51 została ukończona do r. 1966. Całość składa się z 263 vol.

Oprócz wielkiego tempa produkcji główną zaletą ostatniego wydania *General Catalogue* jest jego kompletność. Odzwierciedla on kompletny i aktualny stan zbiorów British Museum do końca roku 1955. Suplement za lata 1956—1965 obejmujący 50 vol. ukazał się w 1968 r. Projektuje się wydawanie następnych 10-letnich suplementów.

Dobór materiału

Katalog obejmuje książki i czasopisma wpływające do zbiorów Biblioteki British Museum.

Opis

Przy hasłach autorskich znajdują się związane informacje o autorach, ich tytuły, stanowisko. Dzieła wydane pod pseudonimem są umieszczane pod pseudonimem, a od nazwiska prawdziwego jest zrobiony odsyłacz. W opisach dzieł anonimowych występuje pewna niejednorodność w wyborze hasła, szczególnie dotyczy to wydania pierwszego Katalogu. Dzieła takie znajdują się pod pierwszym wyrazem tytułu lub pod nazwiskiem

osoby czy miejsca występującego w tytule (siedziba redakcji w opisie wydawnictw towarzystw naukowych) czasem pod nazwą rodzaju literackiego np. dictionnaire.

Oprócz zwykłych elementów opisu rejestracyjnego opis Katalogu zawiera jeszcze sygnaturę Biblioteki umieszczoną z prawej strony opisu na dole.

W opisach dzieł pisanych cyrylicą nie stosuje się transliteracji. W odsyłaczach występują opisy skrócone, które zawierają jednak zasadnicze wiadomości o publikacji: nazwisko autora, tytuł, rok wydania i format.

U k ł a d

Katalog Biblioteki British Museum jest katalogiem alfabetycznym. Pod niektórymi jednak hasłami pozycje są uporządkowane inaczej. Dotyczy to przede wszystkim pisarzy, których twórczość jest reprezentowana przez liczne dzieła. Na początku takich wykazów, po hasle autorskim, umieszczono tabelę z podziałem twórczości danego pisarza na odpowiednie grupy. Tabela odsyła do numeru kolumny, na której mieszczą się dzieła poszukiwanej grupy.

Dzieła pisarzy są wymienione wg następującego porządku:

1. Kompletne wydania dzieł.
2. Wydania zbiorowe.
3. Listy.
4. Dzieła pojedyncze wg porządku alfabetycznego tytułów.
5. Zbiory, antologie utworów.

Fragmenty dzieł są zebrane pod głównym opisem dzieła. Dzieła oryginalne są umieszczane przed tłumaczeniami. Przekłady tego samego dzieła są uszeregowane w alfabetycznym porządku języków, na który zostały tłumaczone.

Na końcu wykazu znajdują się zgromadzone prace o autorze.

W pierwszej edycji Katalogu (1882—1905) wydawnictwa akademii i towarzystw naukowych oraz czasopisma zostały zgromadzone oddzielnie. Hasło: Academies zajmuje cały tom Katalogu zakończony indeksem. Materiał tego tomu jest ułożony wg miast będących siedzibą danego wydawnictwa. W obrębie miast występuje abecadłowy szereg towarzystw i instytucji.

Wszystkie czasopisma zostały również zgromadzone pod hasłem: Periodicals.

W wydaniu nowym reguła ta nie jest przestrzegana. Wydawnictw towarzystw naukowych trzeba szukać pod nazwą miasta, gdzie znajduje się siedziba organizacji.

Opis czasopisma znajduje się pod miejscem wydania. Tytuł czasopisma odsyła do tego miejsca.

Bogaćstwo zbiorów reprezentowanych w *General Catalogue of Printed Books of British Museum* (ok. 60 000 poz.) stwarza z niego jedno z najlepszych źródeł bibliograficznych, o wielkiej rozpiętości chronologicznej. Znajdujemy w nim pierwsze druki, inkunabuły, stare wydawnictwa i wydawnictwa późniejszych okresów aż do chwili obecnej, niemal we wszystkich językach Europy.

WŁOCHY

Historia

Próby rejestrowania włoskich wydawnictw rozpoczynają się dość wcześnie, bo już od roku 1867. Mają one jednak charakter fragmentaryczny. Pierwszą włoską bibliografię narodową wydawaną regularnie jest *Bollettino delle pubblicazioni italiane ricevute per dritta di stampa* (Biuletyn wydawnictw włoskich otrzymywanych drogą egzemplarza obowiązkowego) wychodzący od r. 1886.

Wydawcą *Bollettino* była Biblioteka Narodowa we Florencji (Biblioteca Nazionale. Centrale di Firenze).

Miesięcznik *Bollettino* wychodził bez przerw do roku 1957.

W 1958 r. układ, format, a co za tym idzie i tytuł pisma został zmieniony na *Bibliografia Nazionale Italiana* (Włoska Bibliografia Narodowa). Zmiany te dokonały się z inicjatywy Narodowego Ośrodka Katalogu Centralnego bibliotek włoskich i informacji bibliograficznej w Rzymie (Centro Nazionale per il Catalogo unico delle biblioteche italiane e per le informazioni bibliografiche). Przy współpracy tego ośrodka Biblioteka Narodowa we Florencji rozpoczęła centralne drukowanie kart katalogowych. Opisy dzieł w nowej serii Bibliografii przybrały więc formę kart katalogowych, których rozprawdzeniem zajmuje się Narodowy Ośrodek w Rzymie.

Dobór materiału

Publikacja *Bollettino* była miesięczną rejestracją egzemplarza obowiązkowego napływającego do Biblioteki i obejmującego całą produkcję wydawniczą Włoch, a więc książki, czasopisma, wydawnictwa urzędowe, mapy, atlasy i nuty.

Zadaniem *Bollettino* była również statystyka wydawnictw, która ukazywała się jako roczny dodatek do bibliografii pt. *Statistica delle pubblicazioni italiane ricevute per diritto di stampa* (Statystyka wydawnictw włoskich otrzymywanych drogą egzemplarza obowiązkowego).

Od 1958 r. w *Bibliografia Nazionale Italiana* wyłączono niektóre materiały z głównej części Bibliografii i zgromadzono je w oddzielnym suplemencie jako *Pubblicazioni non descritte nella Bibliografia Nazionale Italiana* (Wydawnictwa pominięte w Narodowej Bibliografii Włoskiej).

Różnica między obu seriami Bibliografii uwydatni się przy ich szczegółowym omówieniu.

Bollettino delle Pubblicazioni Italiane. 1886—1957

Opis bibliograficzny

Pierwszym wrażeniem, jakie narzuca się przy zetknięciu z *Bollettino* to jego jasność i czytelność. Przyczyną tego jest niewątpliwie dobry układ typograficzny zwracający uwagę czytelnika na te elementy, które ułatwiają rozpoznanie poszczególnych pozycji. Jest to więc rzucający się w oczy numer pozycji wydrukowany z prawej strony u góry, oraz wyróżnione czcionką hasła autorskie lub tytułowe. Opis pozycji odznacza się wielką dokładnością. Oprócz głównych elementów opisu rejestracyjnego podaje nazwę drukarni, tytuł oryginału w opisie przekładów, wydania zbiorowe opatrzone są adnotacją informującą o ich zawartości. Adnotacja ta podaje nazwiska poszczególnych autorów oraz tytuły rozpraw czy nowel. Podobna precyzja jest rzadkością wśród bibliografii narodowych.

Układ bibliografii

Materiał każdego zeszytu ułożony jest systematycznie. Schemat klasyfikacji umieszczony na karcie tytułowej każdego zeszytu bibliografii dzieli produkcję wydawniczą na 22 grupy. Ilość poddziałów w każdej grupie jest zależna od materiału zawartego w zeszycie. Poszczególne grupy odpowiadają poszczególnym dziedzinom wiedzy. Niektóre jednak grupy zostały utworzone na podstawie kryteriów wydawniczo-formalnych. Schemat klasyfikacji przedstawia się następująco:

1. Bibliografia. Księgoznawstwo. Encyklopedie.
2. Prace i wydawnictwa towarzystw naukowych i kulturalnych.
3. Drukarstwo.
4. Teologia. Filozofia. Nauki okulistyczne. Książki religijne.
5. Pedagogika.
6. Historia i nauki pomocnicze. Historia kultury.
7. Geografia.
8. Filologia. Historia i krytyka literatury.
9. Literatura starożytna, średniowieczna i nowożytna.
10. Literatura współczesna.
11. Pisma różne, okolicznościowe i propagandowe.
12. Archeologia. Sztuka.

13. Historia i krytyka muzyczna.
14. Nauki prawnicze. Prawo.
15. Nauki ekonomiczne, polityczne i społeczne.
16. Nauki fizyczne, matematyczne i przyrodnicze.
17. Nauki lekarskie.
18. Technologia.
19. Wojskowość: Wojsko, Marynarka, Astronautyka.
20. Gospodarstwo domowe. Zabawy.
21. Rolnictwo. Przemysł. Handel. Komunikacja.
22. Czasopisma. Numery jednorazowe.

Pozycje w poszczególnych działach są uszeregowane alfabetycznie.

Indeksy

W każdym zeszycie Bibliografii znajdują się dwa indeksy: indeks autorski (*Indice degli autori*) oraz indeks przedmiotowy (*Indice alfabetico dei soggetti*).

Pozycje indeksu autorskiego zawierają jedynie nazwisko autora, pierwszą literę jego imienia oraz odsyłacz do pozycji. Indeks obejmuje również autorów, których nazwiska w opisie głównym figurują jedynie w adnotacji. Są to autorzy poszczególnych prac w dziełach zbiorowych. Możliwość dotarcia do nich poprzez indeks cegromnie podnosi wartość użytkową Bibliografii.

Indeks przedmiotowy zawiera hasła tematyczne uszeregowane alfabetycznie i odsyłające do poszczególnych pozycji bibliografii.

Każdy zeszyt miesięczny kończy się liczbowym wykazem wydawnictw nie uwzględnionych w bibliografii (*Pubblicazioni minori non descritte*). Wydawnictwa te podzielono na grupy wg cech formalno-wydawniczych. Wykaz podaje nazwy tych grup i obok nazwy liczbę pominiętych publikacji. U dołu wykazu — sumę ogólną.

Dopełnieniem Bibliografii są indeksy roczne, bardziej szczegółowe i bogate od indeksów miesięcznych. Indeksy roczne oprócz indeksu autorskiego i przedmiotowego zawierają jeszcze indeks dzieł muzycznych (*Indice alfabetico dei testi musicali*), indeks czasopism i numerów jednorazowych (*Periodici e numeri unici*) oraz wykaz map i atlasów (*Indice degli atlanti e delle carte geografiche*). Pozycje indeksu rocznego oprócz nazwiska autora i pierwszej litery jego imienia podają również tytuł dzieła, format, miejsce wydania, jego kolejną liczbę (z wyjątkiem wydania pierwszego) oraz w przypadku tłumaczeń informują, że opisywana pozycja jest przekładem.

*Bibliografia Nazionale Italiana. 1958 —***O p i s bibliograficzny**

W porównaniu z *Bollettino* opis pozycji w *Bibliografii Nazionale* odznacza się innym układem typograficznym. Wprowadzono bowiem inną czcionkę dla oznaczenia formatu dzieła, ilości stron, nazwy serii, ceny. Tytuły oryginałów zostały również wydzielone z opisu głównego przy pomocy innej czcionki. Numer pozycji umieszczono na dole z prawej strony. Wprowadzono również hasła przedmiotowe, numerowane kolejno w obrębie jednej pozycji arabskimi cyframi. Obok haseł przedmiotowych występują także nazwiska współautorów, redaktorów, autorów wstępów i tłumaczy. Mają one również formę haseł przedmiotowych i są numerowane cyframi rzymskimi. Nazwiska te występują również w indeksie w postaci odsyłaczy do hasła głównego.

Opracowana w ten sposób kartka katalogowa zawiera wszystkie hasła przedmiotowe i wszystkie inne, pod którymi dzieło powinno figurować w katalogu biblioteki.

Dzieła zbiorowe są tak jak w *Bollettino* opatrzone adnotacjami informującymi o ich zawartości.

U k ł a d bibliografii

Materiał każdego zeszytu został uporządkowany wg klasyfikacji dziesiętnej (UKD). Nazwy działów i poddziałów wraz z symbolami klasyfikacji zostały wyodrębnione w tekście bibliografii przy pomocy czcionki. Jeśli pod symbolem i hasłem działowym znajduje się kilka pozycji są one uszeregowane alfabetycznie.

I n d e k s y

Każdy zeszyt miesięczny jest zakończony indeksem krzyżowym (w formie wkładki do zeszytu) zawierającym hasła autorskie oraz przedmiotowe i hasła drugorzędne wymienione na końcu każdego opisu. Hasła przedmiotowe zostały wyróżnione w tekście przy pomocy kursywy.

Suplement do rocznika 1958 „Bibliografia Nazionale Italiana”

Wydany suplement składa się z trzech części:

1. Opere varie (Dzieła różne) zawierający wydawnictwa urzędowe, podręczniki, broszury literackie o małej wartości, druki okolicznościowe.
2. Testi musicali (Nuty) — suplement miesięczny.
3. Periodici e numeri unici (Czasopisma i numery jednorazowe) suplement roczny.

Metoda opisu w suplementach zależna jest od materiału zawartego w poszczególnych częściach. Odznacza się jednak wszędzie tą samą dokładnością. Brak haseł przedmiotowych w opisach jest spowodowany tym, że do dzieł tych nie drukuje się kart katalogowych.

Materiał suplementów jest ułożony alfabetycznie. Każdy z nich posiada również indeksy, których rodzaj dyktuje sam materiał.

Suplement 1: *Opere varie* zawiera indeks krzyżowy obejmujący nazwiska współautorów, redaktorów i tłumaczy (hasła autorskie zostały pominięte ze względu na układ alfabetyczny materiału), hasła tytułowe pozycji, które w bibliografii zostały umieszczone pod tytułem sfingowanym, hasła przedmiotowe.

Suplement 2: *Testi musicali* — indeks nazwisk współautorów, autorów tekstów pieśni i wszystkich tych, którzy ze względu na swój drugorzędny udział w tworzeniu dzieła nie mogą figurować jako jego autorzy (*Indice delle voci secondare*).

Suplement 3: *Periodici e numeri unici* — indeks krzyżowy obejmujący nazwiska redaktorów i współredaktorów czasopism oraz hasła przedmiotowe.

W obecnej swojej fazie *Bibliografia Nazionale Italiana* nie posiada jeszcze całkowicie skryształizowanej formy. Poszczególne roczniki wykazują zmiany w stosunku do lat poprzednich w zakresie metody opracowania materiału i jego kompletności.

Opisy w roczniku 1959 i 1960 zawierają adnotacje bardziej szczegółowe i wyczerpujące niż w r. 1958. Zawartość rocznika 1960 jest również bogatsza od roczników poprzednich, ponieważ obejmuje część materiału, który w 1958 r. był wyodrębniony w suplementie 1: *Opere varie*. Dla wyróżnienia dzieł, do których nie drukowano kart katalogowych wprowadzono gwiazdkę przy numerze pozycji.

Bibliografia Nazionale Italiana. Catalogo alfabetico annuale

Jest to roczna kumulacja bibliografii, która ukazuje się od roku 1961. Ukazały się już roczniki: 1958—1967. Kumulacja zawiera materiał 12 miesięcznych zeszytów bibliografii. Całość ma układ alfabetyczny. Z opisu bibliograficznego usunięto hasła przedmiotowe. Pozycje są numerowane.

Oprócz głównej części bibliografii skumulowany rocznik zawiera jeszcze wykaz czasopism, nut oraz wykaz map.

Wykaz czasopism (*Periodici e numeri unici*) zawiera dokładne opisy czasopism, wymienia ich tytuły, miejsce wydania, drukarnię, rok wydania, format, ilość stron, często cenę. Adnotacje przy niektórych pozycjach informują o tym, czy czasopismo miało dalszy ciąg, podają miesiąc ukazania się numeru, nazwisko głównego redaktora. Pozycje wykazu czasopism mają własną numerację. Są ułożone abecedowo wg tytułów.

Wykaz nut (*Testi musicali*) odznacza się równą dokładnością.

Wykaz map (*Carte geografiche*) jest uporządkowany według nazw

miejsowości. Hasła topograficzne wyróżnione czcionką są uszeregowane alfabetycznie.

Wykazy te ukazywały się regularnie do r. 1962.

Każdy rocznik zawiera dwa indeksy: indeks haseł zaczerpniętych z karty tytułowej dzieła zawierający nazwiska osób występujących w opisie pozycji poza głównym autorem, nazwy instytucji, niektóre podtytuły oraz indeks haseł przedmiotowych.

Obydwa indeksy odsyłają do numerów pozycji, przy czym indeksami są objęte suplementy: wykaz czasopism, wykaz map i nut, które do r. 1962 posiadają własną numerację. Numery pozycji znajdujących się w tych wykazach zostały wyróżnione literami: M — dla wydawnictw muzycznych, p — dla czasopism, C — dla map. Od rocznika 1963 czasopisma są wykazywane w jednym ciągu z drukami zwartymi. Brak wykazów map i nut. Brak również indeksów rocznych.

Indeksy roczne pojawiają się znów od 1967 r., w którym zastosowano komputery do ich opracowywania. Może to pozwoli nadrobić braki indeksów w rocznikach 1963—1966. Indeksy opracowane przez komputery różnią się znacznie od poprzednich. Pismo komputerowe jest jednostajne, nie różnicujące dużych i małych liter. Stąd dużo mniejsza czytelność.

Wobec braku możliwości wyróżnienia haseł przedmiotowych przy pomocy czcionki, umieszczono przy nich gwiazdkę.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

Wykazy czasopism, nut i map ukazują się nieregularnie jako roczne suplementy do bibliografii narodowej.

Nie istnieje jeszcze wydawnictwo rejestrujące zawartość czasopism włoskich.

ZWIĄZEK RADZIECKI

Historia

Początków narodowej bibliografii rosyjskiej należy szukać w wieku XIX. Pierwsze spisy książek były sporządzane przez organy państwowej kontroli wydawnictw. Od r. 1837 do 1855 w Dzienniku Ministerstwa Oświaty (*Żurnal Ministerstva Narodnogo Prosveščenia*) ukazywał się regularnie *Ukazatel' novykh vychodjaščich knig* (Wykaz nowo wychodzących książek).

W okresie 1869 do 1907 państwowe organy prowadzą rejestrację druków w postaci różnych spisów publikowanych w czasopismach rządowych (*Spiski knig vysiedščich v Rossii*).

Rokiem przełomowym był rok 1907, w którym powstała właściwa bibliografia państwowa pt. *Knižnaja Letopis* (Wykaz książek) w postaci

tygodnika redagowanego przez A. D. Toporova, wydawanego przez Główny Urząd do Spraw Wydawnictw przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Po 1917 r. w Związku Radzieckim przykładą się wielką wagę do prac nad bibliografią narodową. Zostały one scentralizowane we Wszechzwiązkowej Izbie Książki (Vsesojuznaja Knižna Palata), która organizuje cały system bibliografii narodowej Związku Radzieckiego. System ten składa się z poszczególnych wydawnictw bibliograficznych, odrębnych dla poszczególnych typów dokumentów.

Podstawowym członem bieżącej bibliografii narodowej Związku Radzieckiego jest *Knižnaja Letopis*.

Knižnaja Letopis wychodzi w zeszytach tygodniowych, które rejestrują wydawnictwa samoistne, uwzględniając całe terytorium Związku Radzieckiego. Od r. 1961 oprócz podstawowego zeszytu *Knižnaja Letopis* ukazuje się co miesiąc zeszyt uzupełniający *Dopolnitelnyj vypusk*.

Należy pamiętać, że w poszczególnych republikach zorganizowano miejscowe Izby Książki, które również prowadzą rejestrację obejmującą piśmiennictwo poszczególnych republik. Każdy druk wydany w republikach związkowych (z wyjątkiem Rosyjskiej SFSR) jest rejestrowany dwukrotnie: przez Wszechzwiązkową Izbę Książki w *Knižnaja Letopis* oraz przez Izbę Książki odpowiedniej republiki w jej urzędowym bibliograficznym wydawnictwie. Bibliografie poszczególnych republik opisują wydania w języku oryginału. *Knižnaja Letopis* jako organ centralny obejmuje więc bogaty obcojęzyczny materiał, co stanowi jej charakterystyczną cechę wśród innych bibliografii narodowych. Materiał ten jest podany w bibliografii w języku rosyjskim. Krótka notatka o języku oryginału jest umieszczona na końcu opisu dzieła, przy czym stosuje się ją przy pozycjach nie rosyjskich.

W ciągu długiego okresu swojego istnienia *Knižnaja Letopis* zmieniła kilkakrotnie zasięg terytorialny, a także rodzaje uwzględnianych wydawnictw. Zmieniała się również częstotliwość pisma.

Knižnaja Letopis. 1917 —

Dobór materiału

Obecnie *Knižnaja Letopis* dąży do możliwie kompletnej rejestracji książek wydanych na terytorium Związku Radzieckiego. Ogrom tej produkcji zmusza jednak redakcję do wprowadzenia pewnej selekcji w wyborze dzieł rejestrowanych. Wyłączono więc z bibliografii druki ulotne obejmujące mniej niż 5 stron (o ile nie posiadają one specjalnej wartości naukowej, literackiej czy artystycznej), katalogi techniczne, normy. Przestano również rejestrować szkolne materiały programowo-metodyczne, wydawnictwa powielone.

Kniżnaja Letopis obejmuje materiały za rok bieżący oraz wydawnictwa pominięte w roku poprzednim. Nie uwzględnione materiały z lat wcześniejszych są rejestrowane w osobnym dodatku na końcu każdego zeszytu.

Opis bibliograficzny

Do roku 1924 opis bibliograficzny w *Kniżnaja Letopis* był oparty na zasadach zawartych w instrukcji katalogowania Międzynarodowego Instytutu Bibliograficznego w Brukseli. Opis ten był możliwie dokładnym odtworzeniem karty tytułowej książki. Po r. 1924 zaznacza się w bibliografii radzieckiej dążność do ujednolicenia opisu bibliograficznego z opisem katalogowym.

Obecny opis *Kniżnaja Letopis* zawiera wszystkie główne elementy opisu rejestracyjnego, często jednak rozbudowane, dostarczające więcej materiału informacyjnego.

Opis podaje nazwiska współpracowników, redaktorów, tłumaczy i ilustratorów. Obok tytułu występują niejednokrotnie informacje wyjaśniające w postaci krótkich adnotacji w nawiasach kwadratowych.

Często stosuje się skróty wyrazów typowych np. występujących w tytule nazw instytucji. W adresie wydawniczym nazwy Moskwa i Leningrad są skrócone do pierwszych liter: M. i L.

Opis sygnalizuje również liczbę stron, ilustracje, portrety, tabele, nuty, mapy. Format jest podawany w centymetrach. Po nim następuje nazwa serii w nawiasach okrągłych. Dowiadujemy się również o oprawie, wysokości nakładu i o cenie.

W nawiasach kwadratowych na końcu opisu znajduje się numer inwentarza Archiwum Wszechzwiązkowej Izby Książki. Litera „p” obok numeru oznacza pierwsze wydanie, literki „op” — wydawnictwo powielane.

Przed numerem Wszechzwiązkowej Izby Książki występuje czasem tytuł oryginału w opisie przekładu lub adnotacja treściowa. Opis zaopatrzonej jest również w symbol klasyfikacji dziesiętnej.

Układ bibliografii

Kniżnaja Letopis do r. 1918 miała układ alfabetyczny. W r. 1918 zastąpiono go układem działowym wg typów rejestrowanych dokumentów: książki, czasopisma, mapy, nuty, grafika, plakaty i odezwy. Od r. 1925 w układzie tym zaczęto wprowadzać zmiany mające na celu stworzenie klasyfikacji bibliograficznej opartej na założeniach teoretycznych marksizmu-leninizmu. Schemat ten został ostatecznie ustalony po wojnie. Składa się z 31 działów:

- I. Marksizm, leninizm.
- II. Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego.
- III. Wszechzwiązkowy Leninowski Komunistyczny Związek Młodzieży. (Komsomoł). Młodzież radziecka.
- IV. Nauki społeczne w ogólności.
- V. Filozofia. Nauki socjalno-polityczne.
- VI. Historia.
- VII. Ekonomia polityczna. Historia nauk ekonomicznych.
- VIII. Stosunki międzynarodowe. Polityczny i ekonomiczny stan krajów obcych.
- IX. Budowa komunizmu w ZSRR.
- X. Planowanie. Statystyka. Rachunkowość. Organizacja i kierownictwo przedsiębiorstw.
- XI. Finanse.
- XII. Praca w ZSRR.
- XIII. Państwo i prawo.
- XIV. Wiedza wojskowa. Wojsko.
- XV. Nauki przyrodnicze. Matematyka.
- XVI. Technika. Przemysł.
- XVII. Gospodarstwo wiejskie.
- XVIII. Transport. Budowa środków transportu.
- XIX. Łączność.
- XX. Handel. Zaopatrzenie. Żywnienie zbiorowe.
- XXI. Gospodarka komunalna. Gospodarstwo domowe.
- XXII. Służba zdrowia. Medycyna.
- XXIII. Wychowanie fizyczne. Sport.
- XXIV. Kultura. Nauka. Oświata.
- XXV. Filologia. Językoznawstwo.
- XXVI. Nauka o literaturze. Literatura piękna. Folklor.
- XXVII. Literatura dla dzieci.
- XXVIII. Sztuka.
- XXIX. Ateizm. Nauka i religia. Religia.
- XXX. Przemysł wydawniczy. Księgoznawstwo. Bibliotekarstwo. Bibliografia.
- XXXI. Informatory ogólne. Encyklopedie. Kalendarze. Dzieła treści ogólnej.

Główne działy dzielą się na poddziały drugiego i niższych stopni, zależnie od rejestrowanych materiałów. Szczegółowy schemat jest umieszczony na końcu pierwszego zeszytu każdego rocznika.

Przy układaniu materiału w podziałach kierowano się następującymi regułami: na pierwszym miejscu znajdują się zawsze dzieła klasyków

marksizmu-leninizmu oraz ważne dokumenty partyjne i rządowe. Dalsze pozycje mają układ alfabetyczny.

Jeśli zachodzi potrzeba umieszczenia opisu w kilku działach stosuje się wówczas opisy skrócone, odsyłające do opisu głównego.

Indeksy

Każdy zeszyt bibliografii jest zakończony wykazem alfabetycznym języków publikacji innych niż rosyjski (Perečen jazykov krome russkogo na kotorych napečatany knigi). Indeks ten składa się z ułożonych alfabetycznie nazw języków i numerów odsyłających do poszczególnych pozycji bibliografii.

Każdy zeszyt zawiera również wykaz numerów pozycji, do których nie zostały wydrukowane karty katalogowe.

Co kwartał ukazują się indeksy alfabetyczne do *Knižnaja Letopis (Vspomagatelnye ukazatel'i)*. Zawierają one:

1. Osobowy indeks alfabetyczny (Imennoj ukazatel')
2. Indeks przedmiotowy (Predmetnyj ukazatel')
3. Indeks geograficzny (Geografičeskij ukazatel').

Indeks osobowy zawiera nazwiska autorów, współpracowników oraz osób wymienionych w tytułach publikacji. Pozycje indeksu są bardzo krótkie, podają jedynie nazwisko, inicjały imienia i otčestva nie rozwiązane, język oryginału (o ile nim nie jest rosyjski) oraz numery pozycji. Nie rozróżnia się w indeksie autorów noszących te same nazwiska i inicjały. W ten sposób pozycje niektóre indeksu osobowego są pozycjami zbiorczymi obejmującymi kilku autorów. Inne formy nazwiska tego samego autora sprowadza się przy pomocy odsyłaczy do formy podstawowej. Numery przy nazwiskach osób będących przedmiotem opracowania (występujących w opisie głównym w tytule) są ujęte w nawiasy okrągłe.

Równą zwięzłością odznacza się indeks przedmiotowy. Z indeksu tego wyłączono dysertacje naukowe, książki dla niewidomych, podręczniki szkolne. Pominięto również monografie osobowe, które umieszczono w indeksie autorskim oraz monografie geograficzne, które uwzględniono w indeksie geograficznym. Hasła są możliwie najkrótsze. Odrzucono wszystkie słowa nie mające znaczenia dla informacji o treści książki. Podtytuły mające charakter samodzielnych haseł przedmiotowych potraktowano jako samodzielne hasła. Hasła przedmiotowe odsyłają do numerów pozycji. Obok numerów znajduje się skrócona nazwa języka dzieła, o ile nim nie był rosyjski.

Indeks geograficzny obejmuje nazwy geograficzne i historyczno-geograficzne. Materiał ułożony pod hasłami terytorialnymi jest ułożony wg

schematu użytego w części systematycznej bibliografii. Dysertacje naukowe zostały oddzielone od innych pozycji skrótem avt.dis. Po nim następują numery pozycji wg poszczególnych dziedzin nauki.

Suplementy do „Knižnaja Letopis”

Od r. 1933 z przerwami ukazuje się roczny wykaz serii *Ukazatel' serijnych izdanij*. Wykaz ten zawiera skrócone opisy zbiorowe wydawnictw seryjnych zarejestrowane w *Knižnaja Letopis*.

Opis pozycji składa się z tytułu wydawnictwa seryjnego (w pełnym brzmieniu), z miejsca wydania, instytucji wydawniczej w skrócie języka publikacji (innego niż rosyjski) oraz wylicza dzieła wg kolejności ukazywania się ich w danej serii. W seriach nie numerowanych dzieła są podane w porządku alfabetycznym.

Nazwy serii są uporządkowane abecedłowo. Jeśli serie mają jednakowe nazwy, o miejscu w ciągu abecedłowym decyduje miejsce wydania. Serie rosyjskie są zgrupowane na początku wykazu. Po nich następują dopiero serie obce.

Dopólnitelnyj vypusk (Zeszyty uzupełniające)

Zeszyty te zostały wznowione w r. 1961 w formie miesięcznika rejestrującego materiały poprzednio wykazywane w *Knižnaja Letopis*, a później przez nią pomijane. Są to więc wydawnictwa urzędowe, oficjalne, instrukcyjne, normalizacyjne, szkoleniowo-metodyczne, informacyjne oraz wydawnictwa dla niewidomych. Zeszyty nie wykazują wydawnictw o małym nakładzie (niżej 101 egz.) i o krótkotrwałym znaczeniu.

Opracowanie materiału dokonuje się według instrukcji zastosowanej w *Knižnaja Letopis*.

Układ systematyczny jest zgodny ze schematem obowiązującym w bibliografii podstawowej. Zeszyt składa się z trzech części:

cz. 1 — wskazuje materiały pominięte przez *Knižnaja Letopis*

cz. 2 — autoreferaty dysertacji

cz. 3 — wydawnictwa dla niewidomych

Pozycje części drugiej i trzeciej nie posiadają symboli klasyfikacji dziesiętnej.

Opisy w Zeszytach Uzupełniających są numerowane w obrębie roku. Wydawnictwa dla niewidomych mają własną numerację.

Podobnie jak w *Knižnaja Letopis* ukazują się indeksy kwartalne: osobowe, przedmiotowe, geograficzne oraz roczny wykaz serii.

Eżegodnik Knigi (Rocznik książki)

Materiały bibliograficzne zawarte w *Kniżnaja Letopis* podlegają jeszcze raz opracowaniu w rocznych kumulacjach pt. *Eżegodnik Knigi* składający się zwykle z dwóch tomów. Kumulacje te obejmują niemal wszystkie dzieła zarejestrowane w *Kniżnaja Letopis*. Pominęto w nich jedynie wydawnictwa o znaczeniu bardzo ograniczonym.

Metoda opracowania materiału jest ta sama co w *Kniżnaja Letopis*. Opis pozycji jest jednak bardziej zwięzły. Pomija nazwiska współautorów, informacje o bibliografiach załącznikowych, format, numery inwentarza Wszechzwiązkowej Izby Książki, symbole klasyfikacji dziesiętnej, adnotacje.

Zastosowano ten sam układ systematyczny wg schematu dzielącego dzieła na 31 grup o licznych podziałach dalszego rzędu. Wszystkie pozycje są numerowane, przy czym pod tym samym numerem pozycji zgromadzono wszystkie wydania, przedruk i przekłady tego samego dzieła. Opis takiej pozycji jest więc opisem jego pierwszego wydania. Pozostałe wydania i przekłady są oznaczone na końcu opisu przez podanie języka przekładu i wydawcy.

Każdy tom *Eżegodnika* zawiera pięć indeksów:

1. Indeks osobowy — opracowany wg zasad obowiązujących w indeksie *Kniżnaja Letopis*.
2. Indeks tytułowy — zawiera pozycje opisane pod hasłem tytułowym oraz pozycje wydane anonimowo.
3. Indeks publikacji w językach obcych — zawiera pozycje skrócone do haseł autorskich i tytułowych, zgrupowane wg nazw języków. Nazwy te są uszeregowane wg kolejności alfabetycznej rosyjskich nazw języków. W obrębie grup językowych materiał jest uporządkowany alfabetycznie.
4. Indeks przekładów — porządkuje materiał pod nazwami państw.
5. Indeks przedmiotowy — opracowany wg wytycznych przyjętych w *Kniżnaja Letopis*.

Mimo ogromu materiału, jaki zawiera *Kniżnaja Letopis* jest ona bardzo dobrym narzędziem pracy dzięki prostemu układowi i obszernym i wszechstronnym indeksom.

Wielkie udogodnienie stanowią komasacje roczne uwalniające czytelnika od przeszukiwania zeszytów tygodniowych oraz dostarczające różnorodnych informacji o piśmiennictwie ZSRR.

Wydawnictwa uzupełniające bibliografię narodową

1. *Letopis periodičeskich izdanij* (Bibliografia czasopism i wydawnictw zbiorowych) — wykazuje w dwóch oddzielnych seriach ukazujące

się w ciągu roku czasopisma i gazety nowe, zmieniające tytuł lub zawieszone oraz prace, rozprawy naukowe i publikacje zbiorowe. Bibliografia ta ukazuje się również w kumulacjach pięcioletnich.

2. *Kartografičeskaja Letopis* (Bibliografia wydawnictw kartograficznych) — ukazuje się od r. 1931. Od r. 1934 w postaci rocznika.

3. *Notnaja Letopis* (Bibliografia wydawnictw muzycznych) — wydawana jako kwartalnik od r. 1931.

4. *Letopis pečatnych proizvedenij izobrazitel'nogo iskusstva* (Bibliografia wydawnictw grafiki artystycznej) — ukazuje się obecnie jako kwartalnik.

5. Bibliografia zawartości czasopism jest ujęta w trzy równoległe ukazujące się periodyki: *Letopis žurnalnych statej* (Wykaz artykułów z czasopism), *Letopis gazetnych statej* (Bibliografia artykułów z dzienników), *Letopis recenzij* (Wykaz recenzji).

Letopis žurnalnych statej — to tygodnik, który istnieje od 1926 r. i który czerpie swój materiał z czasopism naukowych, popularnonaukowych, społeczno-politycznych i literacko-artystycznych wychodzących na terenie Związku Radzieckiego w języku rosyjskim.

Letopis gazetnych statej — istnieje od 1886 r. Jest to tygodniowa rejestracja artykułów, utworów literatury pięknej oraz materiałów dokumentacyjnych drukowanych w gazetach ukazujących się na terytorium Związku Radzieckiego w języku rosyjskim.

Letopis recenzij w latach 1939—1940 ukazywał się pt. *Bibliografija recenzij*. Pod obecnym tytułem ukazuje się od r. 1934. Jest to kwartalnik rejestrujący recenzje książek i innych form wydawniczych ukazujący się w czasopismach i gazetach wydawanych na terytorium całego Związku Radzieckiego w języku rosyjskim.

II. BIBLIOGRAFIE MIĘDZYNARODOWE

Theodore Besterman: A world bibliography of bibliographies. [Międzynarodowa bibliografia bibliografii] Vol. 1—4. Genève 1955

Historia

Potrzeba bibliografii bibliografii powstała wraz ze wzrostem produkcji książek. Historia jej jest bardzo długa i sięga wieku XVII.

Dzisiejsza bibliografia bibliografii różni się znacznie od dzieł, które reprezentowały tę dziedzinę wiedzy w jej początkach. Autorzy dawnych zestawień tego typu dążyli do zarejestrowania wszystkich znanych bibliografii, a ogromna ilość zebranego przez nich materiału często bezwartościowego, utrudniała korzystanie i obniżała wartość informacyjną dzieła.

Zadaniem współczesnych opracowań tego typu jest zorientowanie użytkownika w istniejących wartościowych bibliografiach. Współczesna metoda pracy domaga się stosowania selekcji zabezpieczającej przed inwazją nieużytecznego materiału. Dokładny opis oraz dobry system klasyfikacji mają umożliwić szybkie dotarcie do poszukiwanych pozycji.

Takim przewodnikiem po bibliografiach całego świata obejmującym możliwie najszerszy zakres wiedzy jest czterotomowe dzieło T. Bestermana *A world bibliography of bibliographies*, wydane po raz pierwszy w r. 1940, a znacznie poszerzone w wydaniu ostatnim z r. 1955.

Ażeby wiedzieć, co należy, a czego nie należy szukać w dziele Bestermana, trzeba zapoznać się z kryteriami selekcji przyjętymi przez autora i stosowanymi rygorystycznie w trakcie pracy.

Dobór materiału

Bibliografia Bestermana jest bibliografią międzynarodową. Dotychczasowe bibliografie tego typu zwykle wykazywały pewne odchylenia narodowe zależnie od przynależności narodowej ich autora. Besterman pomija języki orientalne, ale poza tym usiłuje uwzględnić w jednakowej mierze wszystkie kraje.

Chronologicznie bibliografia obejmuje wydawnictwa od najdawniejszych do końca r. 1953. Wiele jednak pozycji z datą późniejszą włączono

do dzieła w trakcie druku. Bibliografia zawiera w sumie bardzo bogaty materiał. Liczbę zarejestrowanych tytułów Besterman ocenia na 80 000. Są to wyłącznie bibliografie samoistne wydawniczo. Besterman nie rejestruje bibliografii załącznikowych ani drukowanych w czasopismach. Pomija również drukowane katalogi bibliotek i katalogi księgarskie robiąc wyjątek jedynie dla katalogów bibliotek specjalnych, ponieważ gromadzą one dzieła określonej dziedziny.

Wykazane bibliografie obejmują materiał bardzo różnorodny. Są to nie tylko bibliografie książek, broszur, ale i czasopism i wszelkiego rodzaju materiałów drukowanych, jak wykazy muzykaliów, map, planów itd. W skład dzieła weszły również spisy materiałów rękopiśmiennych, listów, dokumentów, akt, wykazy patentów ze względu na wielką wartość informacyjną tego rodzaju źródeł. Uwzględnione zostały również niektóre opracowania podręcznikowe, które można podciągnąć pod pojęcie bibliografii adnotowanych np. historie literatury wymieniające pisarzy i ich dzieła.

Besterman wymienia zwykle pierwsze i ostatnie wydanie danej bibliografii, w wyjątkowych tylko wypadkach wydania pośrednie.

Opis bibliograficzny

Cechą charakterystyczną opisu jest zwięzłość. Składa się on najczęściej z hasła głównego, którym jest zwykle nazwisko autora bibliografii czy pierwszy wyraz tytułu dzieła wydanego anonimowo, z tytułu w brzmieniu oryginalnym, lecz w formie jak najbardziej skróconej oraz adresu wydawniczego, w którym Besterman stosuje również bardzo daleko idące skróty. W opisie wydawnictw seryjnych nazwiska redaktorów i wydawców są wymienione jedynie w opisie pierwszym. W następnych pozycjach tej serii zostają one pominięte, jeśli nie uległy zmianie. To samo dotyczy miejsca wydania, które zjawia się w opisie wtedy, gdy znajduje się również na karcie tytułowej opisywanego dzieła. Ponadto autor nie wymienia nigdy Londynu w przypadku bibliografii angielskich i Paryża, w przypadku bibliografii francuskich. Opuszczone zostały również wszystkie przyimki w tytułach, nawet jeśli to gwałci składnię gramatyczną zdania. Nie zawsze też podaje się rok wydania. Jest on pomijany zawsze, jeśli bibliografia obejmuje okres czasu uwidoczniiony w tytule przy pomocy daty, która pokrywa się z rokiem wydania dzieła.

Cyfra umieszczona w nawiasach kwadratowych na końcu opisu oznacza liczbę pozycji bibliograficznych, jakie zawiera opisywane dzieło. Mówi ona w pewnej mierze o stopniu kompletności bibliografii i dla użytkownika ma wielkie znaczenie. Jeżeli cyfra jest poprzedzona nazwą tematu, wskazuje wtedy liczbę opisów dotyczących tylko tego tematu.

Niektóre pozycje opatrzone są również krótkimi adnotacjami. Dzieje się tak w przypadku, gdy karta tytułowa informuje nie dość dokładnie, lub gdy zaszyły jakieś nieprawidłowości w publikacji domagające się wyjaśnienia, np. dzieło było drukowane jednostronnie lub nakład był wyjątkowo mały. Te krótkie adnotacje w języku angielskim umieszczone są pod opisem pozycji i wyróżnione kursywą.

Układ bibliografii

Pozycje zostały uporządkowane według abecadłowej kolejności haseł przedmiotowych. W obrębie haseł poszczególne opisy następują po sobie w porządku chronologicznym według daty publikacji pierwszego tomu. Jeśli ilość pozycji jest duża, Besterman wprowadza dodatkowy układ chronologiczny wskazujący na okresy objęte bibliografią.

W bibliografii występują hasła przedmiotowe i określniki. Hasła przedmiotowe wyróżnione grubą czcionką uwidocznione są nie tylko w tekście bibliografii, ale i na górze stronicy jako żywa pagina. Są to przeważnie nazwy dziedzin wiedzy, nazwy miejscowości, krajów miast, kontynentów, prowincji i państw, o ile doczekały się opracowania bibliograficznego, wreszcie nazwiska autorów, których twórczość została opracowana bibliograficznie.

Określniki występują wszędzie tam, gdzie materiał jest tak obfity, że domaga się uporządkowania wg dodatkowo przyjętych zasad. Jakość ich i ilość zależy od materiału zgromadzonego pod hasłem przedmiotowym. Określniki ułożone są wg schematu logicznego, wszędzie jednak tam, gdzie to możliwe, stosuje się układ abecadłowy.

Tak np. pod hasłem głównym: Botany — wyliczono określniki: Bibliography, Periodicals, History, General, Countries itd. Materiał zebrany pod Countries jest uporządkowany abecadłowo wg nazw krajów, a więc: America, Argentina, Asia, Canada itd.

Bibliografie narodowe umieszczone są pod nazwą piśmiennictwa danego kraju, a więc: Polish literature, English literature itd. Pod hasłem: Literature zostały zgromadzone bibliografie o charakterze międzynarodowym.

Dla lepszej orientacji określniki występują nie tylko w tekście bibliografii jako nagłówki pisane kursywą, ale również są wyliczone bezpośrednio pod hasłem przedmiotowym i opatrzone numerem porządkowym. Po nazwie określnika umieszczono numer stronicy, na której figuruje ono w tekście. Pozwala to uniknąć przeglądania całości, jeżeli się szuka materiału na ściśle określony temat.

Oprócz haseł głównych i podrzędnych występują jeszcze odsyłacze. Bibliografie obejmujące kilka dziedzin zostały umieszczone pod hasłem

ogólnym obejmującym całość dzieła. Każdy jednak temat występujący w tytule występuje pod hasłem szczegółowym jako odsyłacz.

W bibliografiach, których temat wiąże się również z pojęciem kraju, pierwszeństwo daje się, o ile to możliwe, tematowi, który dopiero wtedy dzieli się według krajów.

Istnieją jednak hasła tematyczne, które nie mogą występować samodzielnie, bez odniesienia do nazwy geograficznej, np. kartografia, kolonie itd. Hasła te spotyka się zawsze jako hasła podrzędne pod nazwą kraju, przy czym jakość ich i układ jest zmienny, zależnie od tego pojęcia geograficznego, do którego się odnoszą.

Indeksy

Uzupełnienie bibliografii stanowi obszerny indeks, który wykazuje nazwiska autorów bibliografii, wydawców, o ile pod ich nazwiskiem zostało wydane dzieło, tytuły dzieł anonimowych i tytuły serii, o ile stanowiły one jedyny tytuł bibliografii. Biblioteki i archiwa, których zbiory zostały umieszczone w drukowanych katalogach, figurują w indeksie pod nazwą miast, w których się znajdują. Zbiory prywatne — pod nazwiskiem ich właściciela obecnego i dawniejszego. Wszystkie nazwy patentów zostały zgromadzone pod hasłem: Patents i ułożone alfabetycznie tworząc oddzielny indeks w indeksie ogólnym.

Hasła indeksu odsyłają do numeru szpalty, na której znajduje się opis danej pozycji.

Olbrzymi różnorodny materiał zawarty w bibliografii Bestermana sprawia, że korzystanie z tego dzieła wydaje się na pierwszy rzut oka dość skomplikowane. Po dokładnym jednak zapoznaniu się z układem widać, że jest ono proste, czytelne, jasno i logicznie opracowane.

L. N. Malclès: Les sources du travail bibliographique [Źródła pracy bibliograficznej]. T. 1—3 Genève 1950

Autorką dzieła jest Louise-Noëlle Malclès, autorka wielu prac z zakresu historii i metodyki bibliografii, wybitny pedagog w dziedzinie szkolenia bibliotekarzy we Francji.

Omawiane dzieło ma formę wykładu wprowadzającego w zagadnienia teoretyczne bibliografii, w jej historię oraz wyjaśniającego definicję różnych jej rodzajów. Te zagadnienia ogólne są omawiane w pierwszym rozdziale tomu pierwszego. Główna część dzieła to szczegółowy przegląd bibliografii całego świata, dokonany nie przez mechaniczne zestawienie bibliografii, lecz przez rozwinięcie przed czytelnikami logicznie skonstruowanego systemu bibliografii, obejmującego niemal wszystkie kraje i ukazującego dostęp do piśmiennictwa całego świata.

Całość pracy składa się z trzech tomów. T. 1 został poświęcony bibliografiom ogólnym. T. 2—3 — bibliografiom specjalnym.

Tom 1:

Przegląd bibliografii rozpoczyna autorka od bibliografii bibliografii (rozdz. 2), bibliografii powszechnych (rozdz. 3), omówienia głównych źródeł dot. druków XV i XVI w. (rozdz. 4). Następne dwa rozdziały zostały poświęcone drukowanym katalogom bibliotek (rozdz. 5) oraz katalogom centralnym (rozdz. 6).

Najobszerniejszy rozdział 7 jest szczegółowym omówieniem bibliografii narodowych, poprzedzonym wstępem zawierającym m. in. historię ustawy o egzemplarzu obowiązkowym w różnych krajach.

Bibliografie krajów bałkańskich i słowiańskich zostały wyodrębnione w oddzielną grupę w drugiej części rozdziału siódmego.

Bibliografie narodowe zostały omówione wg poszczególnych krajów. Kraje ułożono abecedowo wg nazw francuskich, przy czym zgrupowano obok siebie kraje posługujące się tym samym lub pokrewnym językiem, np.

Hiszpania, Ameryka Południowa, Meksyk.

Wielka Brytania, Kanada, Australia.

Kraje skandynawskie.

Informacje dotyczące bibliografii różnych krajów nie zawsze są jednako szczegółowe. Przyczyn tego należy szukać w tym, że materiały dotyczące poszczególnych krajów zostały opracowane i dostarczone przez różnych autorów. Jakkolwiek redakcja dzieła dążyła do przedstawienia materiału wg jednolitego schematu, występuje on tylko w najogólniejszych zarysach.

Schemat ten uwzględnia:

najdawniejsze spisy bibliograficzne,

bibliografie retrospektywne przedstawione chronologicznie wg dat ich powstania,

bibliografie narodowe bieżące oraz ich uzupełnienia omówione również chronologicznie.

Następne rozdziały dzieła Malclès zostały poświęcone encyklopediom (rozdz. 8), biografiom (rozdz. 9), wykazom czasopism (rozdz. 10), wydawnictwom towarzystw naukowych (rozdz. 11), bibliografiom zawartości czasopism (rozdz. 12).

Zakończenie tomu stanowi indeks krzyżowy zawierający nazwiska autorów bibliografii, ich tytuły oraz hasła przedmiotowe oznaczające różne rodzaje bibliografii oraz tematy bibliotekoznawcze.

Tom 2:

Tom drugi składa się z dwóch części i jest poświęcony naukom humanistycznym. Obszerny rozdz. 1 zawiera teoretyczne rozważania nad definicją i zadaniami bibliografii specjalnych.

Rozdziały następne są przeglądem bibliografii specjalnych w układzie systematycznym. Każdy rozdział od 2 do 17 został poświęcony oddzielnej gałęzi wiedzy humanistycznej. Poszczególne dziedziny zostały podzielone na odrębne specjalności. W zakresie tych specjalności omówiono najważniejsze bibliografie w różnych krajach.

W rozdziale 18 autorka wyodrębniła językoznawstwo, literaturę i historię państw słowiańskich i bałkańskich.

Rozdział 19 został poświęcony Krajom Bliskiego i Dalekiego Wschodu.

Całość została zakończona indeksem krzyżowym obejmującym materiał drugiego tomu.

Tom 3:

Ostatni tom dzieła został poświęcony naukom ścisłym. Składa się on ze wstępu i 13 rozdziałów odpowiadających poszczególnym dziedzinom wiedzy.

Każdy rozdział składa się z dwóch części. Część ogólna omawia historię dyscypliny, źródła biograficzne, czasopisma, słowniki, przekłady, tablice itp. bibliografie retrospektywne i bieżące.

Część szczegółowa jest wykazem najważniejszych opracowań ogólnych dotyczących metody, nomenklatury i szczegółowych zagadnień danej dziedziny.

Całość tomu zakończona indeksem krzyżowym nazwisk, tytułów, i haseł przedmiotowych.

Max Arnim: Internationale Personalbibliographie [Międzynarodowa bibliografia osobowa] 1800—1943. 2 Aufl. Vol. 1—3 Leipzig 1944—1963

Bibliografia ta jest źródłem wiadomości o uczonych i pisarzach całego świata z okresu 1800—1943.

Pierwsze wydanie dzieła w r. 1936 obejmowało tylko jeden tom i uwzględniało materiał z okresu 1850—1935.

Wydanie 2, trzytomowe dokonane w latach: 1944, 1952 i 1963 znacznie różni się od wydania pierwszego. Różnica ta, to przede wszystkim większy okres czasu, uwzględnia ono bowiem lata 1800—1943, większa ilość nazwisk (ok. 60 000 haseł), a także nieco bardziej rozbudowane informacje o wymienionych osobistościach.

Opis bibliograficzny

Opis pozycji składa się z hasła, którym jest nazwisko i imię uczonego czy pisarza oraz ze zwięzłych wykazów źródeł, w których można znaleźć informacje o wymienionej w hasle osobie.

Obok hasła na tym samym poziomie znajduje się krótkie jednowyrazowe określenie funkcji, stanowiska czy zawodu oraz data śmierci. W opisie zastosowano skróty, których wykaz znajduje się na początku pierwszego tomu bibliografii.

Układ alfabetyczny składa się z dwóch zrębów:

Tom 1—2 obejmuje materiały oparte o źródła zebrane w latach 1944—52.

Tom 3 uzupełnia je źródłami z lat 1944—59.

Obydwa zręby alfabetyczne posiadają własne wykazy źródeł (Quellenübersicht) w tomie pierwszym oraz w tomie trzecim.

Korzystanie z bibliografii jest bardzo proste wobec prostego układu materiałów.

Index Translationum. Répertoire international des traductions [Międzynarodowy wykaz przekładów] Paris 1932 —

Historia

Index Translationum zaczął ukazywać się w r. 1932 jako wydawnictwo kwartalne Międzynarodowego Instytutu Współpracy Intelktualnej (Institut International de Coopération Intellectuelle).

Zadaniem tej publikacji było informowanie na bieżąco o działalności przekładowej państw całego świata, uważanej za jedną z najważniejszych form wymiany kulturalnej.

W pierwszym roku swego istnienia *Index Translationum* objął swoimi wykazami działalność przekładową sześciu państw: Niemiec, Hiszpanii, St. Zjednoczonych, Francji, Angli i Włoch.

Materiały bibliograficzne dla *Indeksu* były czerpane z bibliografii narodowych poszczególnych krajów. Redakcja *Indeksu* dążąc do stworzenia możliwie najkompletniejszych wykazów tłumaczeń starała się nawiązać kontakty z innymi państwami. Rezultatem tych usiłowań było przystąpienie w r. 1933 sześciu nowych państw do współpracy, a w ich liczbie Polski.

Od r. 1933 *Index Translationum* umieszcza więc bieżący wykaz przekładów dokonanych w Polsce. Oprócz tego został opracowany zeszyt specjalny, poświęcony przekładom polskim z r. 1932, który uzupełnia polskie materiały bibliograficzne nie dostarczone w pierwszym roku istnienia wydawnictwa.

Index Translationum wychodził regularnie do r. 1940. W ostatniej fazie przedwojennej obejmował przekłady ok. 14 państw.

Po dziesięcioletniej przerwie wydawnictwo zostało wznowione przez Organizację Narodów Zjednoczonych (UNESCO) pod tym samym tytułem *Index Translationum*. Z kwartalnika został przekształcony w rocznik. Tom pierwszy wydany w r. 1949 objął materiały za rok 1948. W stosunku do przedwojennego wzrosła też liczba współpracujących państw. Materiały do tomu pierwszego dostarczone zostały przez 26 państw. T. 3 wydany w r. 1951 obejmuje 34 kraje. Ostatni wydany w r. 1970 tom 21 za rok 1968 zgromadził materiały dostarczone przez 66 krajów i wymienia ogółem 36 808 przekładów.

Dobór materiału

Współpracujące państwa są obowiązane do przesyłania w ustalonych terminach listy przekładów dokonanych we własnym kraju. Listy te są przygotowywane przez wyznaczone w każdym kraju ośrodki bibliograficzne. W Polsce pracę tę spełnia Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej w Warszawie.

W przypadkach, gdy współpraca z jakimś państwem nie jest regularna, redakcja *Indeksu* wykorzystuje jeszcze inne źródła bibliograficzne, w pierwszym rzędzie bibliografie narodowe. Korzysta również z pomocy wydawców.

Opis bibliograficzny

Każdy opis zawarty w *Indeksie* składa się z wiadomości dotyczących samego przekładu oraz wiadomości dotyczących dzieła oryginalnego, z którego przekład został zrobiony. Te dwa rodzaje informacji zostały wyróżnione przy pomocy czcionek i miejsca w opisie.

Opis przekładu zawiera nazwisko autora i tytuł przekładu (obydwa elementy wyróżnione wielkimi literami), nazwisko tłumacza i innych współpracowników. Po kresce podano adres wydawniczy, a więc miejsce, nazwisko wydawcy, rok wydania, a także inne szczegółowsze informacje, jak format, liczbę stron, ilustracje, mapy, nazwę serii i cenę w walucie państwa, które dokonało przekładu.

Część opisu dotycząca dzieła oryginalnego jest wydrukowana kursywą. Zawiera ona informację o języku oryginału podaną w skrócie oraz po dwukropku tytuł dzieła oryginalnego. Czasem występuje jeszcze miejsce, data wydania oraz nazwa wydawcy. Informacje te jednak są często niekompletne. W wielu opisach brak tytułu oryginału. Powodem tego są niedokładne opisy nadsyłane przez współpracujące ośrodki w różnych krajach.

W opisach dostarczanych przez niektóre państwa słowiańskie występuje cyrylica. Opisy takie są transliterowane na alfabet łaciński. Transliteracji dokonuje się według systemu ISO (Organisation Internationale de Normalisation).

Kwadracik na marginesie oznacza tłumaczenie dokonane nie w języku kraju, gdzie ukazała się publikacja. Kwadracik ten został od t. 4 za rok 1951 zastąpiony gwiazdką.

Układ bibliografii

Materiał został uporządkowany wg układu rzeczowego. Pierwszy podział — to podział na państwa. Nazwy państw mają formę podwójnego hasła: w języku francuskim i angielskim. Hasła te są uporządkowane alfabetycznie, przy czym przy szeregowaniu brana jest pod uwagę francuska nazwa kraju.

W obrębie każdego państwa zastosowano schemat klasyfikacji rzeczowej, jednolity dla wszystkich krajów.

W zakresie tego schematu nastąpiły największe zmiany, jeśli chodzi o porównanie obecnego *Indeksu* z przedwojennym. W okresie 1932—1940 schemat stosowany w *Indeksie* dzielił przekłady na sześć wielkich grup:

Filozofia. Religia.

Prawo. Nauki społeczne. Pedagogika.

Nauka i technika.

Historia i geografia.

Literatura i sztuka.

Różne.

Dział ostatni obejmował wszystkie inne dzieła, które nie mieściły się w schemacie.

W wydawnictwie wznowionym po wojnie zastosowano klasyfikację dziesiętną (UKD). Pozycje wykazu są numerowane. Numeracja jest ciągła w obrębie całego roku.

Indeksy

Do każdego zeszytu kwartalnego *Indeksu* oraz do każdego rocznego tomu zostały opracowane trzy indeksy: autorów, tłumaczy, i wydawców.

Indeks autorów (Index alphabétique des auteurs) jest alfabetycznym wykazem nazwisk autorów dzieł tłumaczonych.

Indeksy tłumaczy (Index par traducteurs) i wydawców (Index par éditeurs) w okresie 1932—1948 miały również układ alfabetyczny. Od r. 1949 wprowadzono do nich podział na grupy wg państw. W obrębie państw porządek haseł jest alfabetyczny. Nazwy państw podane w dwóch

językach: francuskim i angielskim, następują po sobie w porządku alfabetycznym. Od roku 1954 nie opracowuje się już indeksu tłumaczy i wydawców.

Każdy rocznik jest zakończony tablicą statystyczną przekładów (Tableau statistique des traductions), ilustrującą przy pomocy cyfr stan ilościowy przekładów w każdej dziedzinie w poszczególnych krajach.

Brakiem tej użytecznej bibliografii jest zbyt mała ilość informacji o dziele oryginalnym, a zwłaszcza częsty w pierwszych rocznikach wydawnictwa brak tytułów oryginałów.

INDEKS BIBLIOGRAFIJ

- Allgemeine Bibliographie für Deutschland 44
- Arnim Max.: Internationale Personalbibliographie 6, 102—103
- Arskatalog för Svenska Bokhandeln 71
- Avis- Kronik- Index 28
- Balgarski Knigopis 15—19
- Balgarski muzikalen knigopis 19
- Besterman Theodore: A world bibliography of bibliographies 6, 97—100
- Biblio 36—37
- Bibliografia Nazionale Italiana (1958—) 84—85, 87—89
- Bibliografia Nazionale Italiana. Catalogo alfabetico annuale. (1961—) 88—89
- Bibliografia Republici Socialiste Romania 55—57
- Bibliografia Periodicelor din RPR 55
- Bibliografia recenzij 96
- Bibliografia Republici Populare Romine 55, 57
- Bibliografický Katalog (1955—) 20, 23—26
- Bibliografický Katalog Československe Republiky. Týdenní sešitové vydání (1947—) 20
- Bibliografický Katalog ČSR 1929—1946 20, 21—23
- Bibliografija Jugoslavije. Članci i prilozi u časopisima i novinama 41, 44
- Bibliografija Jugoslavije. Knjige, brošure muzikalije 41, 42—43
- Bibliografija jugoslovenske periodike 43
- Bibliographie de Belgique (1875—) 12
- Bibliographie de Belgique. Liste mensuelle des publications belges ou relatives à la Belgique acquises par la Bibliothèque Royale de Belgique (1912—) 13—15
- La Bibliographie de la France 31—36, 67
- Bibliographie der Deutschen Bibliothek 44, 49
- Bibliographie der Kunstblätter 52
- Bibliographie von Deutschland 44
- Bollettino delle pubblicazioni italiane ricevute per diritto di stampa 84—86, 87
- The British National Bibliography 78—81
- Buletinul Bibliografic 54, 55
- Le Bulletin bibliographique de Berne 67
- Bulletin des sommaires des périodiques de Belgique 15
- A Catalog of Books Represented by Library of Congress Printed Cards, from August 1898 through July 1942 61
- Catalog of copyright entries 61
- Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale 37—39
- Catalogue général des livres imprimés 1960—1964 39—40
- Česka grafika a mapy 26
- Česka kniha 20
- Česke a Slovenske Hudebniny 20
- Česke Časopisy 25
- Česke Hudebniny 20, 25
- Česke knihy 20, 23, 24, 26
- Česky Katalog Bibliografický 19
- Članky 20
- Članky v českých časopisech 20, 25

- Članky v Slovenských Časopisoch 20, 25
 Cumulated Subject Catalogue 78
 Cumulative Book Index. A world list of books in the english language 57, 58—59
- Dansk Bogfortegnelse 27—28
 Dansk Bogfortegnelse Aarskatalog 27
 Dansk Polyglotta 29
 Dansk Tidsskriftfortegnelse 28
 Dansk Tidsskrift — Index 28
 Deutsche Bibliographie. Wöchentliches Verzeichnis 9, 44, 49—52
 Deutsche Musikbibliographie 52
 Deutsche Nationalbibliographie 10, 11, 19, 44, 45—47, 48, 49, 50, 67
 Deutsches Bücherverzeichnis 8, 9, 48, 50, 51
 Drobne a specialne tlače 21
- English Catalogue of Books 78
 Ežegodnik Knigi 95
- Five-Year Cumulated Index 78
 Fünfjahresverzeichnis der Kunstblätter 52
 General Catalogue of printed Books. London. British Museum 81—84
 Das gesprochene Wort. Jahresverzeichnis der deutschen literarischen Schallplatten 48
- Halbjahresverzeichnis 50
 Halbjahresverzeichnis des deutschen Schrifttums 8
 Handbuch Österreichs Presse, Werbung, Graphik 12
 Hudebniny 20
- Il libro Svizzero 67
 Imprensa Publica Regni Danici 28
 Index Translationum. Répertoire international des traductions 6, 103—106
 Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur 12, 52
- Jahresverzeichnis des deutschen Schrifttums 8, 47—48
- Journal général de l'Imprimerie et de la Librairie 31
 Jugoslovenska Bibliografija 40, 41—42
- Kartografičeskaja Letopis 96
 Knihy (1946—1950) 20
 Knihy (1970—) 20
 Knižnaja Letopis 89—94, 95
- Letopis gazetnych statej 96
 Letopis na periodičnija pečat 19
 Letopis pečatnych proizvedenij izobrazitel'nogo iskusstva 96
 Letopis periodičeskich izdanij 95
 Letopis recenzij 96
 Letopis žurnalnych statej 96
 La Librairie Suisse 67
 The Library of Congress Author Catalog 62
 Library of Congress Catalog. Books: Authors. 62, 66
 Library of Congress Catalog. Books: Subjects 62, 65
 Library of Congress Catalog. Films 62
 Library of Congress Catalog. Maps and Atlases 62
 Library of Congress Catalog. Music and Phonorecords 62
 The Library of Congress Subject Catalog 62
 La Libreria Svizzera 67
 Librorum impressorum qui in Musea Britannica adservantur catalogus 81
 Le Livre en Suisse 67
- Magyar Folyóiratok Repertoriuma 77
 Magyar Könyveszet (1936—1941) 74—75, 77
 Magyar Könyveszet. A Magyarországon megjelent grafikai plakátok és metszetek álmegyeze 77
 Magyar Könyveszet Tankönyvek 77
 Magyar nemzeti bibliografia 75—77
 Magyar Zenei Bibliografia 75, 77
 Malcès L. N.: Les sources du travail bibliographique 6, 100—102
- The National Union Catalog, a Cumulative Author List 62, 63—65

The National Union Catalog. Pre-1956
Imprints 62—65

New serials titles-classes subject ar-
rangement 61

Norsk Bokfortegnelse 53—54

Norsk Tidsskriftindex 54

Notnaja Letopis 96

Noviny a časopisy v českých krajích
26

Oesterreichische Bibliographie 8, 9—12

Österreichische Bibliographie zob.

Oesterreichische Bibliographie

Österreichische Catalog 8

Österreichische Musikbibliographie 12

Periodika 20

Publisher's Weekly 57—58, 59

Reprezentativny vyber najvyznamnej-
ších prac 21

Das Schweizer Buch 67, 68—70

Das Schweizer Buchhandel 67

Schweizer Bücherverzeichnis 67, 70

Slovenska Kniha 20

Slovenska Narodna Bibliografia 20

Slovenské Časopisy 25

Slovenske Hudobniny 20, 25

Slovenske Knihy 20, 23, 24

Spiski Knig wyšedších v Rossii 89

Subject index to periodicals 81

Suomen aikakauslehtiindeksi 31

Suomalainen Kirjallisuus 29

Suomen Kirjallisuus. (1939—) 29

Suomen Kirjallisuus (1944—) 29—30

Suplement to the Catalog of Books

Represented by Library of Congress

Printed Cards 1942—47 62

Svensk Bokförteckning (1913—) 71

Svensk Bokförteckning 1953—) 71—74

Svensk Bogkatalog 71

Svensk musikförteckning 74

Svenska tidskriftsartiklar 74

Svenska tidningsartiklar. Förteckning-

över bekrecensioner 74

Svenska tidningsindex 74

Ukazatel vnov vychodjaščich knig 89

United States Catalog 58

Whitaker Cumulative Book List 78

Wöchentliches Verzeichnis 44

Zahraniční bohemika a slovenika 26



STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
Warszawa, Konopczyńskiego 5/7

Nakład 4000 + 200 egz. — Ark. druk. 7, ark. wyd. 7,1. Papier druk. sat. kl. V 70 g.
70 × 100/16. Oddano do składania w sierpniu 1972 r. Podpisano do druku w lipcu
1973 r. Druk ukończono w październiku 1973 r.

Zamówienie 7192/72

Cena zł 25.—

O-019(1244)

Drukarnia Związkowa — Kraków, ul. Mikołajska 13

